

Bibliothèque numérique

medic@

Castro, Esteban Rodrigo de / Castro, Francisco de (éd.). S. Roderici Castrensis Tractatus de natura muliebri, seu disputationes ac lectiones Pisanæ. Nunc primum in lucem editus

*Francfort : Apud Hermannum a Sande, 1668.
Cote : 8202*

(c) Bibliothèque interuniversitaire de médecine (Paris)
Adresse permanente : <http://www.bium.univ-paris5.fr/hist-med/medica/cote?08202x03>

D. STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS LUSITANI

*Olim Serenissimi Magni Ducis Etruriae Sanitatis Consilarii,
& in Pisana Academia Medicinam supraordinario
loco docentis*

TRACTATUS DE
NATURA MULIEBRI
SEU DISPUTATIONES AC
LECTIONES PISANÆ.

Nunc primum in lucem editus.

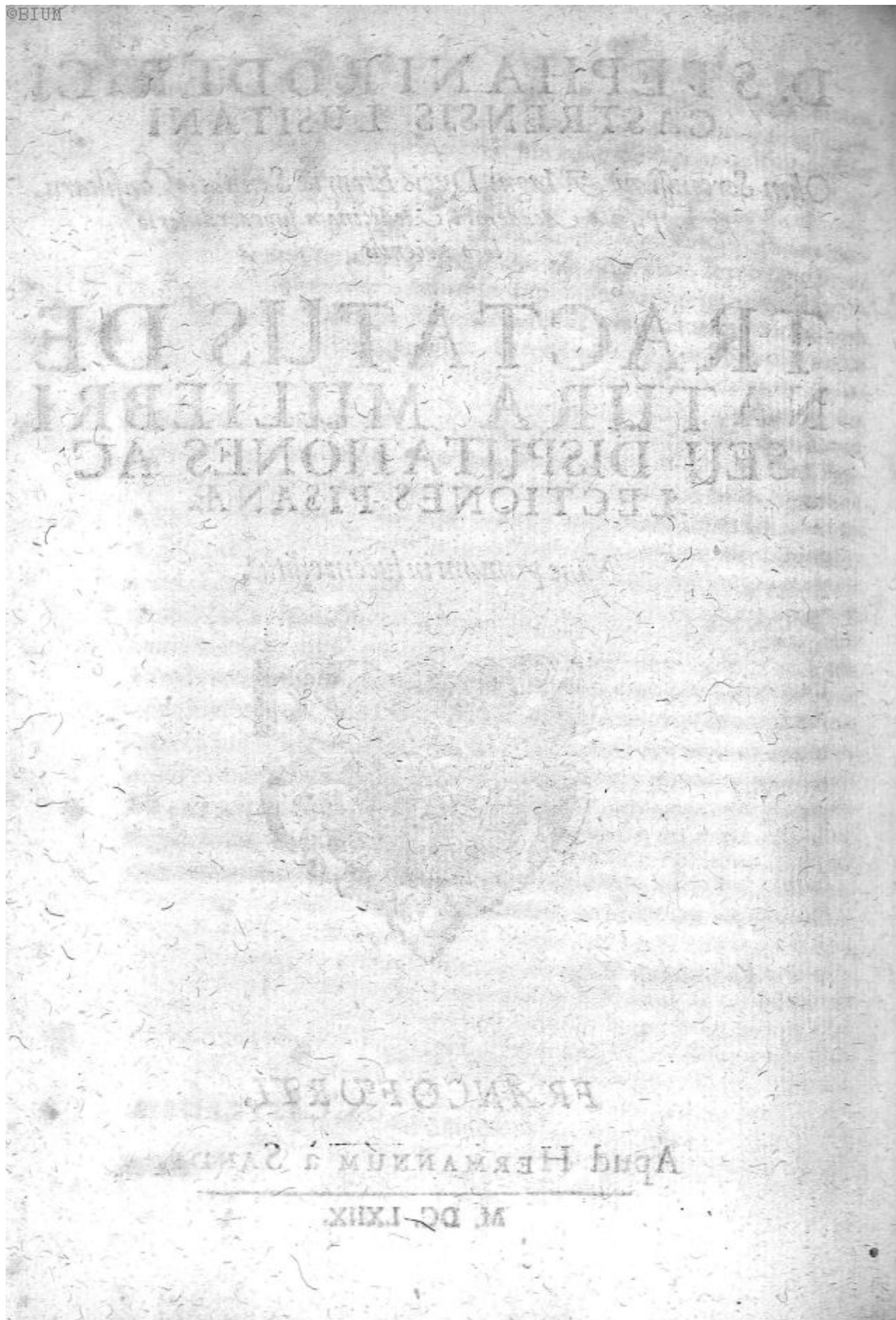

FRANCOFURTI,

Apud HERMANNUM à SANDE.

M. DC. LXIX.

Illustrissimo Clarissimoque Viro

**D. VALENTINO
FARINOLÆ,**

**J. C. Corso Bastiensi, & Sereniss. Magni
Etruriæ Ducis Auditori.**

Parentes honore prosequendos lex humana,
ac divina jubet. Nihil in præsentiarum meo genitori ho-
norificentius præstare potui, quàm ejus labores è tene-
bris erutos atque summa diligentia conquisitos tuo no-
mini, Vir perclarissime, inscribere. Tu eris præsidium illis, &
decus adversus obtrectatores Zoilos, & Aristarcos præsidium.
Decus, tuarum virtutum splendore eos illustrans. Illud valebit
hoc volet: ita suadebit amor, qui mutuo nexu amborum ani-
mos complexus est, dum in Pisano Lyceo uterque morabatur.
Pater meus virtutum omnium harmoniam, ac sapientiæ magni-
tudinem in te mirabatur. Tu in illo singularem animi cando-
rem ac peritissimam philosophiæ scientiam vehementer suspi-
ciebas. Ille nunc post cineres superstes vivus volitat per ora Vi-
rorum, tu vitali aura fruens insignibus muneribus antea Senis
nunc Florentiæ præfulgens ad nominis immortalitatem inof-
fenso pede velocissime contendis. Vale.

Dominat. Tua

Addictissimus servus

FRANCISCUS CASTRENSIS.

Habes

BENEVOLO LECTORI.

Habes candidatum immortalitatis Auctorem nigris capiti-
bus aliquando petitem. Ejus venenam planè gemmeam
uberrimè hauserat Academia Pisana, ubi is duos & vigin-
ti annos titulo supraordinarii honestissimo multiplicem
tractavit materiam cum admiratione pari Auditorum, & fructu.
Felicitatem verò in curandis morbis tum ætatis illius mortales sen-
sere, tum Dynastæ in primis, summique Principes celebrem encomiis
reddidere. Ex his Cardinalis Amplissimus sua manu hæc scripsit
(annus erat millesimus sexcentessimus, trigesimus primus pridie
Idus Aprilis) ex medicis, quotquot usus fui Patavinis, Venetis,
Bononiensibus, Florentinis, Romanis, & si quibus aliunde, Ne-
minem unum affirmo parem Stephano Roderico Castrensi à
me esse repertum. Hæc autem tanta gloria, quæ omni major in-
vidia crederetur, ciere pruritum potuit nescio cui juveni medico,
ut de alieno ambitiosus, ex manuscriptis Doctoris nostri lectionibus
in Hippocratem de flatibus, quæ sibi fortè in manus devenerant,
duas ipsas excerpere, suoque nomine præfixas vulgare ausus sit: &
unam quidem idiomate corripuit vulgari, inscripsitq. APOLLO:
Alteram verò, quæ ex quæstionibus erat latino ipso stylo Auctoris
intacta, QUÆSTIONVM SCHOLASTICARVM titulo
impertivit: Virum impudens magis fur, an imprudens: ipse cave-
rit. Enim verò & imprudentiam juvenilem demum arguet cani-
tie suæ tempus, tardo procedens, sed certo vestigio: & furti simul
impudentiam propalam accusabit splendor natus Auctoris nostri
in reliquis voluminibus, quæ favente Cælo subinde prodibunt in
omnium oculis. Tu interim (lector candide) hoc accipe DE NA-
TVRA MULIERVM: simul & agnosce in homine demortuo
vivum adhuc, cum nomine ipsius immortalis, consulendi humano
generi studium. Vale.

TRA-

TRACTATUS DE NATURA MULIEBRI

S E U

Disputationes ac Lectiones Pisanae;

AUCTORE

STEPHANO RODERICO CASTRENSI
LUSITANO*Olim Serenissimi Magni Ducis Etruria Medico, & in Pisana Aca-
demia supraordinario Loco docente.*

P R Æ F A T I O.

In hoc praesentis anni literario curriculo, meae erunt partes, & provincia ultro suscepta agere de natura muliebri, de qua, sicut de omni materia, circa quam quispiam versatur, duo imprimis, ex Aristotelis decreto, forent inquirenda: unum an sit? alterum quid sit? primum tamen manifesta res est, in praesente omitti potest: etenim homo natus de muliere muliebrem naturam esse in rerum natura, propinquiusque in humana, ni sui sit impos animi, non inficiabitur. Alterum pertractare est necessarium: quamvis enim multiplex naturae significatum ejus cognitionem obscuram reddat, audendum nihilominus est, & qua nos sciendi desiderium ducit, eundem Galenus hanc obscuritatem non sustulit, imò *6. epid. sect. 5. com. 1.* auxit: cum enim nos docere debuisset quas naturas appeller Hippocrates morborum medicas, conveniens esse ait hanc naturam esse vim quandam in his ipsis corporibus, quae ab ea reguntur inhabitantem, & tamen non se adhuc essentiam naturae tradidisse fatetur, siquidem ad-
A jungit

*Prima Le-
ctio Ann. D.
1634.*

jungit hujus essentiam, quænam sit, minimè necessarium esse tunc quærere, sicut neque de anima nostra, neque de ejus principe parte. At ego putarem ad cognoscendam naturam quæ corporibus nostris medeat, opus esse præcognoscere, quidnam sit hæc natura. Deinde si naturam, vim quandam esse dicit, vis autem est potentia: nempe qualitas de secunda specie qualitatis, quæ eo ipso quod natura est, naturalis potentia dicitur, nonne jam sic explicavit essentiam naturæ? quid amplius inquit. Tandem cur vim appellat, hoc est qualitatem, naturam, cum ramen alibi substantiam esse dicit. Cæterum quænam sit anima medicatrix & quomodo sit substantia mox dicemus.

*Gal. an. ani-
mal. lib. 4.*

Cæterum tam de anima, quam de natura multa, quæ valde essentialia sunt nobis ipse tradit, differentiam constituens inter utrumque: quippe naturam mortalem atque terrenam esse ait, intelligentiæ expertem, quæ rationem non habet, & mortalem solum circulum novit, operamque interitui obnoxiam accipit. Animam autem ab universis animis, ex cælesti choro delapsam, scientiam suscipere, semperque viam, quæ ad simile ducit sequi: Quare terram quidem superat, ab erroribus aquæ sese avertit; transcendit aerem; sit igne superior, & cælestem divinitatem attingit, sæpeque errando cælestem locum intuetur. Hisce verbis, quis negabit multa ad naturæ essentiam spectantia contineri, utinam simul etiam vera, de quo non est hic locus inquirendi. Denique ex professo in principio commentarii de natura humana pertractavit, licet ferè omnia ex veterum sapientum penu fuerint deprompta. Verum quæ hætenus confusè fuerunt prolata, deinceps, quoad fieri poterit distinctè ordinatimque trademus.

Nomen φύσις, hoc est naturæ trifariam acceperunt veteres naturalium rerum perscrutatores, qui propterea φυσικοί, hoc est naturales fuerunt nuncupati. In primis naturam esse dixerunt substantiam, non genitam, sed sempiternam, omnibus corporibus, quæ generantur, & corrumpuntur subiectum. Hanc Plato nutricem; matrem; formabile susceptaculum; rerum omnium acceptaculum; locum, nominibus scilicet appellativis, appellavit. Vnde constat non adhuc Platonis seculo nomen ullum proprium ei fuisse inditum. Posteriores ἡγεῖν, quasi rudis & non dolata lignorum materia apta construendis ædificiis fuit nuncupata. Tandem, ut Chalcidius est author, Platonis discipuli primi omnium materiam primam dixerunt: quoniam autem inter Platonis discipulos Aristoteles principatum obtinuit, credibile est hunc præfatæ nomenclaturæ artificem fuisse. Quoniam vero ipse materiam, sicut & Mundum ipsum non genitam sed sempiternam statuit, nos sicuti ei assentien-

sentientes materiam Mundo coævam facimus, sic ab eodem penitus dissentientes Mundum ab æterno esse negamus.

Ingenitam tamen, & sempiternam, alia longe diversa ratione esse fatemur. Ingenita quidem est: quia primo non per generationem producta, sed per productionem ex nihilo creata nunquam amplius reproductione opus habuit. Sempiterna vero non à parte ante (jam enim diximus fuisse cum Mundo productam) sed à parte post: quippe non habet causas à quibus corrumpatur. Unde post universi conflagrationem adhuc in Mundo renovato formæ substabit, perfectiori tamen modo: nempe quemadmodum formæ cælesti nunc sua materia substat: hoc est absque dispositionibus corrumpentibus compositum. Quod autem formis successivè discedentibus, compositum jugi vicissitudine oriatur, & intereat materia semper manente eadem videtur mihi sapientissimus expressisse Salomon cum ait, *generatio præterit, & generatio advenit, terra autem in æternum stat.* Cum enim de generatione hominis loquatur, eamque in perpetuo fluxu, & refluxu esse dicat non secundum unum, & idem individuum, sed secundum plura sub una specie, terram in æternum stare, nempe materiam eandem permanere affirmat. Appellat autem materiam primam, terram: tum] quia veluti terra rebus aliis substat; tum quia præter animam, quæ est forma, remanet materia, nempe terra, quod significavit ipse, inquiens, *& revertatur pulvis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum, qui de lit illum.* Hoc est anima, quæ est forma de foris adveniens ad suum Creatorem se recipiet; pulvis autem, nempe portio materiæ quæ formam sustinebat, ad terram, videlicet, ad communem materiam revertetur.

Altera acceptio naturæ quam veteres tradiderunt, est qua dicitur id, quod peculiari ratione, singulis corporibus, quæ oriuntur, & intereunt, inest. In hac mihi videtur ignotum per ignotius tradidisse. Nam quæsi quid natura sit respondent esse id quod peculiari ratione corporibus inest. At nemo est qui nesciat peculiarem cujusque naturam peculiari ratione singulis inesse, sicut communem omnibus ratione communi. At debuerant nos docere præter naturam specificam; quid est id quod superadditum peculiarem cujusque efficiat. Sunt qui dicunt esse temperamentum: quippe Hippocrates; ut Galenus existimat, in libro de natura humana, naturæ nomine utitur juxta hanc secundam acceptionem, & insuper, ut idem Galenus tenet, ibi naturam accipit pro temperamento. Non mihi displicet hæc opinio, dummodo tamen temperamentum non per se solum intelligatur, sed eo modo quo infra dicemus. Alius fuit, qui dixit id quod peculiari ratione corporibus inest,

est, esse quidem materiam, non primam, nam hæc jam priore acceptione manet comprehensa, sed alia, quam proximam appellat, nec declarat quænam sit hæc proxima, forsitan proximam vocat eam quæ corporeitatis formam jam suscepit, unde proxima redditur accipiendæ formæ substantiali. Sive ergo ob hanc formam corporeitatis, sive ob alias quascumque dispositiones proxima dicatur, semper est materia prima, & quatenus materia prima, dicitur natura, superadditæ autem dispositiones non sunt quæ dicuntur inesse propria ratione, sed sunt ipsa ratio inessendi; per has enim dispositiones inest natura corporibus. Quare sive dicamus priore modo naturam esse materiam primam; sive posteriore materiam proximam, utrumque in unum, & idem coincidit.

Potius videtur dicendum, id quod peculiari ratione corporibus quæ oriuntur, & intereunt, inest, esse periphrasin, quæ forma substantialis significatur, hæc enim est id per quod res est id quod est, & peculiari ratione hoc est, sua propria essentia, suum compositum distinguit ab aliis. Inest autem corporibus quæ oriuntur, & intereunt hoc est, sub-lunaribus, & sic differt à natura cælesti.

1. Phys. tex.
12.

Dicit tamen aliquis veteres non potuisse intelligere naturæ nomine formam: quia forma eis non adhuc erat nota, sed in rerum principiis conquirendis toti ad materiam convertebantur. Et tamen respondebo philosophos qui unum tantum principium statuebant, illud in materia sola collocasse, qui verò duo alterum tanquam materiam, alterum tanquam formam considerasse. Sed quicquid sit de aliis, de Aristotele verissimum est ab eo formam non solum simpliciter naturam esse dictam, sed magis naturam quàm sit materia & merito: nam, ut ipsemet ait, unumquodque tunc dicitur, cum actu sit magis, quàm cum potentia.

Tertia naturæ acceptio est qua accidentia præcipuè propria, & inseparabilia natura quædam esse dicuntur. Hæc tamen impropria censetur, solumque recipi potest quod nos ad naturæ cognitionem ducit: ideo dicitur natura sensibilis, nam forma, atque materia abstrahendo ab accidentibus sola cōsideratione agnoscuntur, accidentia sunt quæ sensui se offerunt. Nec verò necessariū est, ut omnia accidentia ad constituendam naturam istam concurrant; sed sufficit unum, vel alterum. Exemplo est Moly herba scilicet, quam Mercurius Vlyssi tradidit ad evitandas Circes incantationes, ejus namque naturam Homerus describens ait, flores habuisse albos, radices verò nigras.

In qualibet istarum trium acceptionum natura est incompleta, omnes tres, simul efficiunt completam: nam forma, & materia partes sunt

sunt composiri naturalis, ex earum conjunctione necessario, necessitate
physica pullulant accidentia, & perficitur unum quid natura appellatum.
Atque hæc est illa natura quæ ab Aristotele receptissima definitione di-
citur principium, & causa motus, & quietis ejus, in quo est primo, & per-
se, & non secundum accidens, quam definitionem Philosophis explican-
dam relinquo. Solum animadverto materiam esse principium motus
passivum, formam activum. Unde ab Aristotele natura duplex esse di-
citur, alia quidem, ut materia, alia ut forma. Accidentia verò, teste eo-
dem, conferunt, secundum magnam partem, ad cognoscendum ipsum
quid est, & sic tota natura sensibilis constituitur, quæ apud Metaphysicos
non differt ab essentia rei, in quo sensu natura divina, natura angelica,
natura humana, & alia similia dicuntur. Solumque differunt, quia quo-
ties naturam dicunt, respiciunt ad operari, essentiam vero ad esse.

2. *Phys. tex.*

8.

1. *De Anim.*

tex. 11.

Sed restringi oportet intra medicos cancellos, & quæ ibi magis
communis sunt naturæ significata contemplari. Statuite pro hypothesi
tres esse facultates corpus nostrum gubernantes, quarum prima dicitur
animalis, in cerebro residens, & inde sensum motumque arbitratum
per nervos, in universum corpus diffundens; altera vitalis, quæ exercet
principatum in corde ex quo per arteriarum tubos, & calor naturalis,
& pullandi facultas transmittitur; tertia naturalis quæ tametsi unicui-
que membro sit indita ejus principatus in hepate sedem habet: hepar
namque si non insit facultatem, at certe materiam communicat, nem-
pe sanguinem per venarum ductus, qui accretionis, nutritionisque vera,
atque unica materia in sanguineis est, in exanguibus verò aliquid quod
supplet vicem sanguinis. Singulæ harum facultatum seorsim apud Ga-
lenum naturæ nomine donantur.

In primis virtus animalis, quæ sola, inter reliquas libertatis in a-
gendo est particeps, natura ab eo fuit appellata, quando dixit velle se in-
telligere naturæ nomen pro omni facultate, quæ animal, sive volunta-
tis nutu, sive citra hunc regat. Hæc ergo facultas nutu voluntatis ani-
mal regens, nonne ea est quam animale appellavimus? Juxta hoc signi-
ficatum Medicus naturæ errores corrigere censetur: quippe sentiendi,
movendi quæ facultas à causis præter naturam coacta, falsas edit sen-
sationes, motusque erroneos, quos Medicus sua industria causam afe-
rens, morbificam ad meliorem frugem reducit.

2. *de caus.*

symp. c. 1.

Alter a facultas est vitalis, in corde residens, hanc quoque idem
Galenus naturæ nomine dignatur: nempe quando ait thoracis motum
ab anima esse, cordis verò à natura; quasi dicat thoracem moveri ope
musculorum, qui facultatem animalem à nervis sibi insertis suscipiunt,
cor

7. *vsup. c. 9.*

*Advers.
lib. 6. c. 5.*

cor verò moveri à natura, hoc est à facultate vitali, quæ natura quædam esse putatur. Juxta hunc sensum Medicus dicitur naturæ imitator, nempe in fine tam enim natura, quam ars unum, & eundem sibi finem proponit, vitæ custodiam, & sanitatis tutelam. Quando autem naturam non in fine modo, sed etiam in mediis imitatur, tunc accipitur natura pro facultate, tertio modo dicta, hoc est pro facultate naturali, e.g. quando, (ut advertit Galenus) contingunt evacuationes, quas natura factas esse dicimus, vel à natura, vel naturales, tunc observandæ sunt ut cum venerit occasio iis cum manifesto ægrotantis emolumento Medicus utatur.

*11. Meth.
c. 15.*

Itaq; tertia facultas, quæ naturalem appellari diximus, magis proprie quam aliæ natura appellatur: quippe cum eam animam concupiscibilem Plato, animam vegetabilem Aristot. vocaverit, Stoici non animæ quidem nomine dignati sunt, sed naturā appellarūt. Stoicis adhæret Galenus quavis quasi precario animam etiam sed cum addito naturalem abusivè dici admittat. Hæc facultas natura illa est de qua Galenus loquitur, quando postquam sanguinis missionem in omni febre putrida commendavit, rationem adjungens ait, levata namque, quæ corpus nostrum regit natura, exonerataque eo, quo velut sarcina premitur, haud ægrè, quod reliquum est, vincet. Itaq; proprii muneris haud oblita, & coquet quod concoqui est habile, & excernet quod potest excerni, Ecce coquedi & excernendi actiones quæ duarum facultatū naturalium, quas ministrantes appellamus, sunt, naturæ nomine comprehenduntur. Formatrix facultas quæ inter naturales recensetur, dici solet natura illa quæ membra nostri corporis efformavit, huic valde mirabiles tribuuntur effectus, de quibus alibi agendum est.

*Hipp. 6.
epid. sect. 5.
text. I.*

Non solum facultates, sed earum ministrum calorem naturalem naturam solent tum Hippocrates, tum Galenus appellare, v. g. cum dicuntur ventres hyeme, & vere natura calidissimi esse, natura, inquam, hoc est calido innato. In hoc sensu crediderim ab eodem fuisse dictum, *morborum naturæ medicæ*, quamvis enim Galenus ibi naturæ nomine intelligat vim quandam in ipsis corporibus quæ ab ea reguntur inhabitantē, nihilominus magis exquisitè loqueretur, si calidum innatum diceret, si quidem vis omnis corporibus viventiam inhabitans à calido innato est. Hippocrates autem de viventibus loquitur & de morbis, qui sunt passionnes viventium. Juxta hanc naturæ acceptionem Medicus naturæ minister appellatur, utpote qui in caloris innati ministerio semper satagit, sine quo neque salus neque vita constare queunt.

Temperamentum quoque apud Galenum adeo frequenter natum est,

est, ut nihil frequentius reperiri, hoc ipsemet fatetur, & in hunc sensum explicat verba illa aphorismi. In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus, quam quibus nihil istorum congruit. In hoc etiam sensu arbitratur Galenus naturæ nomen in toto libro *de natura humana* accipi.

Gal. 3, aph. 42.

Non est tamen existimandum temperamentum ad eam dignitatem accedens, ut natura dici queat, esse compositum quoddam ex quatuor qualitatibus, quæ dicuntur primæ, & nihil aliud.

Nam quis huiusmodi complexui qualitatum mirabiles tribueret vires, quibus natura est prædita, nisi secum simul haberet sociam formam substantialem, imo prædicti effectus, qui tam temperamento, quam substantiali formæ attribuuntur magis formam, quam temperamentum sapiunt. Accipite ventriculi v. g. humani, quæ potestatem conficiendi chyli habet: non quemlibet conficiet chylum, sed talem, ex quo caro humana, non equina aut quælibet alia fiat. Nonne in hac actione forma substantialis affulget magis, quam qualitarum primarum complexus?

Siquis verò interroget cur Hippocrates in libro *de natura humana* neque formæ, neque materiæ, sed temperamenti, & humorum qui temperamenti sunt soboles mentionem fecerit? Responsio est in promptu. Medicum agebat, Medicus artifex est sensualis, res per sensum dijudicans: ad sensum neque forma, neque materia spectant, neque etiam ad morbos ergo quæ philosophica erant omisit, quæ medicam auscultationem postulant tractanda suscepit.

Habet ergo temperamentum à forma quam sibi sociam adiungit, quod specificum dicatur, ut equinum, bovinum, leoninum, humanum & hoc ultimum præstantissimum omnium esse merito Galenus affirmat. Si vero queratur, cui nam cura incumbit distribuendi has formas per hæc temperamenta? scire oportet hoc animæ universi munus esse, quæ natura universalis dici solet, & à Galeno mens per omnia permeans appellatur. Hæc suas ideales formas, quas radios diffundens, in progenitoribus vim imprimi respondentem (ut Aristotelis est sermo) elementis stellarum, quæ faciunt ut fecunda sint semina: inest ergo semini sic fecundatio virtus qua formæ tam quæ educuntur de potentia materiæ, quam illa quæ de foris advenit, materiæ conjunguntur, ex qua conjunctione præfixum unicuique pullulat temperamentum, quod speciem infimam omnino complens specificum appellatur, & hoc totum est illa species infima quæ natura tum equina, sic de cæteris appellatur, tum etiam humana & habemus materiam libri *de natura humana*, hoc est de humano temperamento, formæ humanæ, & materiæ primæ adjuncto.

Acci-

Accipite humanum e. g. individuum quodpiam illudque per singulas ætates deducite, nusquam temperamentum specificum mutabitur, hoc enim immutabile est nisi velimus dicere Nabucodonosorem mutatum fuisse ex homine in bestiam, ex bestia in hominem, quod tamen falsum est; & quamvis verum foret, ad supernaturalem causam refertur. Permanebit ergo specificum, mutabitur tamen debitum unicuique ætati temperamentum, atque ita in puero, erit quidem per temperamentum specificum naturæ humanæ homo, per superadditum verò temperamentum, puerile, (quod similiter in aliis speciebus licet comprehendere) jam ergo nobis proponitur materia libelli *de natura pueri*.

Iterum individuum ducite per singulos sexus. (distinctionem sexuum in animalibus perfectis nunc ex hypothesi accipite) in unoquoque sexu præter speciei ætatis temperamentum, dabitur aliud quod illi sexui cōveniat, si mas esse debet, masculinum, si fæmina, fæmininū. Iam ergo istud temperamentum sexus suam peculiarem sexus naturam efficiet, virilem, si vir est, si mulier, mulierem, & sic habemus naturam muliebrem, à nobis diligenter conquistam quæ materia sit libri *de natura muliebri*.

Quoniam autem mores hominum corporis temperamentum sequuntur, mores etiam non solum apud Medicos, sed communiter apud omnes natura appellantur, unde est illud

Natura sequitur semina quisque sua.

sunt porrò viri, & mulieris temperamenta diversa diversi etiam mores, adeò ut mirari liceat quomodo in duobus individuis, unius speciei infimæ tanta contingit morum diversitas, quæ in natura humana magis cernitur, quàm in belluina: quippe belluas ducit instinctus, qui semper uniusmodi est, hominem voluntas, quæ libertatem habet adjunctam: præterea belluarum temperamentum in qualibet specie unius individui parum distat ab alio: omnes enim leones parum inter se temperamento distant: quippe cum una species brutorum uni tantum occupationi sit addicta, non oportet ut à natura habeat diversitatem temperamentorum. Homo autem infinitis propemodum actionibus dicatus varia obtinet temperamenta.

Sed diversitatem istam temperamentorū juxta sexuū discrimen, forsitan aliquis non admittet: quandoquidem mulieres virili animo præditas nobis narrant historiæ, quas longum esse referre, sicut etiam viros muliebribus exercitiis deditos. Huic dubio faciemus satis, duo pro hypothesi habentes, unum, cuique temperamento suam inesse latitudinem, quemadmodum sanitatis latitudinem Galenus nobis tradit; alterum

rum temperamentum muliebre deterius esse temperamento virili quod inferius tractabitur. Potest ergo vir delabi in deterius, & temperamentum imperfectum obtinere, quod tamen non egrediatur è suis terminis, atque ita temperamentum istud virile propter imperfectionem ad muliebre ferè accedet, dixi ferè quoniā natura, quæ imperfectionem abhorret, resistet, ita ut manens vir intra suos limites non abeat in fæminam, sed tamen quia ad fæmineum accedit, fæminæ similis evadet. talis est turba cinædorum, qui gentibus, verbis, & obscenitate morum fæminas imitantur. Ex altera parte fæminæ, quæ prope virile temperamentum perfectione accedunt, viriles inducunt mores.

Adhuc tamen argumentabitur aliquis: nam hæctenus probavimus duntaxat fæminas perfectione sui temperamenti posse accedere proximè ad temperamentum virile, oportet autem causam reddere cur mulieres quam plurimæ viros tam bello, quàm pace, tam in œconomia, quàm in politica, ac denique in literarum studiis viros superaverint. Respon- sionem incipiam ab axioma celeberrimo Dionysij Areopagitæ supre- mum infimū attingit infimū supremi. Cum ergo temperamentum mu- liebre inferius sit poterit sua perfectione superiorem attingere, cum au- tem attingat, & magno impetu feratur ad id quod est melius extremos adhibet conatus, quibus, & suam muliebrem naturam, & virilem etiā aliqua ex parte transcendit. Magnam habere vim conatus naturæ nos docet Cræsi filius, qui à nativitate mutus cum militem conspiceret stri- cto gladio Regem Cræsum eius patrem jamjam obtruncare parantem, adeo vehemente nisu seipsum impulit, & loquutionis instrumenta com- movit ut exclamaverit penitus in hæc prorumpens verba *ὁ θεὸς οὐκ ἐπιτρέψει* *Κραίσον* homo ne occidas Cræsum. Franciscus Valleriola refert quendā *In observ.* fuisse, qui resolutione multos annos laborans, cum diu resolutus mansis- set, incendii metu, cum se à domo saltu præcipitem dedisset, domo, & le- cto prope incensis, incolumis, & probè incedens derepente factus est. Contingit sæpissimè ægrotantes vi morbi proximos interitui subito spe- cimen sanitatis præ se ferre, adhibente scilicet natura extremos conatus, quorum tamen vis parum durat, & lætitia vertitur in luctum. Hos au- tem conatus adeo universalis natura particularibus imperat, ut inanima- torum etiam genus eos exequatur, ut unusquisque in lucerna jamjam propter defectum olei extinctioni propinqua potest considerare.

Demum tam in sanitatis, quàm in ægritudinis statu hoc muliebris & virilis discrimen naturæ apparet, & in sanitate quidem multa contin- gunt mulieribus, quæ virili conditioni & sexui contingere hand qua- quam possunt. Menstruæ purgationes adeo mulieribus peculiares

B

haben-

Præfatio.

habentur, ut usitato nomine muliebria dicantur: quæ si desint, aut minuantur; si redundant, si prævertantur pravi ominis est, naturaliter fluentes utilissimæ. Has vir sanus non habet, licet ex morbo hæmorrhoidales sanguinis fluores patiat. Lactandi tempore lac colligunt in uberibus, quæ in hunc usum sagax fabricavit natura; non sicut in viris, quorum mamillas tanquam nævulos quosdam esse, nullius usus gratia dixit Damascenus. Non melatet Andream Lacunam testem se oculatum exhibere, non nullorum, qui in Lotharingia, & Germania purgationes muliebres ordinata vicissitudine patiebantur, & lac in mamillis gignebant, viri (ut ipsi notavit) in otio, & mollitie alti, totaque victus, & exercitii ratione effæminati. Sed hæc portenta sunt prorsus contemnenda, nec recipiendus Aristoteles qui tanquam rem non admodum mirabilem in manibus etiam lac fieri posse ait.

3. hist. c. 12.

An viri lac

producant,

vide Mercu-

rial. de mor-

bis mul. l. 3.

in præfatio-

ne.

de mirabil.

et longa vis.

lib. 14. Ant.

Lact. c. 7.

lib. 4. ann. 1.

lib. 4. An-

sig. Lact.

8. 23.

Mulier præterea concepit in utero, & fœtum edit, nam viro etiam potest hoc idem contingere. Sunt qui annuant uno, vel altero exemplo freti. Dorotheus medicus (ut refert Phlegon Trallianus) in commentarios suos retulit, Alexandria in Ægypto cinædum peperisse. In Germania (referente eodem Tralliano) in exercitu Romano, quem T. Curtilius Mancias duxit, servus militis peperit. Q. Volusio Saturnino, & P. Cornelio Scipione Coss. Narrat Cælius Rhodiginus, apud Gymnosophistas Indorum quasi per manus hujus opinionis auctoritatem tradi, Budam principem dogmatis eorum è latere suo virginem generasse. Caterum hoc fabulosum esse nec fidem ullam merere certissimum est: hoc, inquam tertium exemplum: neque enim è latere nisi per sudorem virgo illa in lucem edi potuit, aut sicut de Baccho postea canunt, qui prius in jovis coxam fuit immissus, postea aperta ruptura emissus. Alia vero duo priora exempla possibilia quidem sunt, dummodo parturientes non meros viros esse credamus, sed anadrogynos utrumque habentes sexum, utrumque fœcundum. Hinc est quod hujusmodi duplici natura præditi cum ad ætatem cœcundi accedant, à Magistratu acceffiri jubentur, & quò sexu uti velint interrogantur eo quem eligunt utuntur impune, altero uti capitale est; Quod autem Androgyni utroque sexu sint fertiles confirmat id quod Callistines credidit, Sabellicus detulit: nempe supra Natamonas Machlyes habitare, Androgynosque esse, utriusque videlicet naturæ, viribusque inter se coire. Aristoteles adjicit, dextram his mammam virilem esse, lævam muliebrem. Quod si verum est quod Dion prodit & Rhodiginus refert Psyllos esse omnes viros neque compertam esse psyllam fœminam, possumus dicere hos quoque Androgynos esse, & licet in concubitu aliqui eorum fœminarum partes

partes, agant, aliter nec conciperent nec parerent aut saltem ab imperfectis Zoophytis non differrent, nihilominus omnes, ne vicinis contemptui forent, virile specimen præ se ferre. Itaque hæc non impediunt quo minus fœminæ perfectorum animalium peculiare sit tum in utero gestare, tum etiam parere.

In statu ægritudinis tot sunt affectus præter naturam, quorum participes sunt mulieres, viri autem immunes, ut quamplurimi viri doctissimi, Hippocrate ducente agmen, volumina non parva de morbis muliebribus scripserint. Interim sciatis mihi animum non esse expositorem agere in librum de natura muliebri, qui sub Hippocratis nomine circumfertur; tum quia liber iste multa continet quæ magis confutatione, quàm expositione egent; tum quoniam expositoris munus est verba, & sententias auctoris sui, rupto plerumque tractationis filo enucleare. Præstat igitur solitariam viam sequi, quam alteri inhærendo disturbari, & pedissequorum in morem herilibus inhæreere vestigiis. Favete animis non pauca vobis non prius audita in hanc scenam prodibunt, quæ spero fore jucundissima simul, & utilissima. Ea autem à me, in extrema senectute constituto, & colorino more cantante vobis dilectissimi adolescentes

Sint quasi de Domini funere cæpta sui.

SECTIO PRIMA.

DISPUTATIO PRIMA

Discriminis inter utrumque sexum causa.

1. Lectio.

Quoniam animalia non gressilia, ut testaceum genus, & quæ saxi adhærentia vivunt, natura plantarum simili constant, ut in his, sic illis mas, & femina dedit, sed similitudine quadam, proportionemque, & utero gestare, & parere, & sexus nomen accipere dicuntur. Hæc est Aristotelis sententia sæpius repetita. Quare juxta ejusdem doctrinam, mas & femina de plantis & animalibus imperfectis ad perfectæ per proportionem analogæ possunt censeræ. Ex omnibus autem his quæ non coeunt, sola palma rationem sexus univocè cum animalibus perfectis participare videtur. Tanta in hac planta vis est ad discriminandos sexus. Femina in subjectionis specimen masculo suos inclinat ramos; ejus vicinitate fertilescit; absentiæ sterilescit, arescit. Quod si fructum edere desinat, sui masculi semine quomodocunque aspersa surgit, & veluti concubitus oblectamento recreatur. Tandem si mas & femina non longo inter se spatio distent, ruunt in mutuos amplexus, & fortiter se se invicem implicant, adeo ut nullo nisu divelli queant. Hæc omnia cum admiratione accipimus; quis enim elicitos amoris actus, ubi nec amor est, neque cognitio, non admirabitur? Cur autem palma inter reliquas plantas hanc obtinuerit prærogativam, unum est ex iis quod in arcanas causas referri debet. Secus in animalibus perfectis, quæ ad coitum, per quem generationis opus peragitur, mutuis stimulis, tam mas quam femina agitantur.

Finalis causa inquiritur.

Si quis finem cujus gratia sexuum discrimen à natura omnium parente fuit institutum, inquirat, in non leves incidet difficultates, quas explanare operæ pretium erit. Inprimis si dicamus gratia generationis fuisse

fuisse datum, quæram ego si generatio omnibus tum animalibus perfectis, tum imperfectis, tum etiam plantis sit communis, cur similiter hæc distinctio non omnibus communis est? Imo videtur natura magis plantis, & animalibus, quæ plantarum more affixa vivunt, aliisque imperfectis & ex putredine ortis indulgisse quàm perfectis: siquidem illa uno sexu ornavit, hæc duobus oneravit.

Deinde alvi excrementa, & lotium naturam ad expulsionem sui irritant & sine externo aliquo, & forinsecus adveniente stimulo ad exitum proritantur. Cur ergo semini non adveniat idem? Imo longe majore ratione semen debet non expectare aliunde stimulum: siquidem, ejus exitus delectat, mulros secum spiritus, quibus proritus debetur, defert, & per membra transit exquisitissimo sensu prædita.

Tertio gallinæ ova subventanea edunt, mulieres molas, utrumque sine masculi consortio: de gallinis satis constat, de molis ita complures gravissimi authores, suo tempore nominandi ita sentiunt. Sunt, fateor, partus isti imperfecti, sed imperfectio ex ineptitudine materię advenit: agens autem quantum in se est, suo munere fungitur, nempe concipit & parturit fœmina absque masculo.

Quarto sexuum discrimen accidens est, accidens autem, & adesse, & abesse potest absque subjecti corruptione, absit ergo maneatque subjectum nullam corruptionem passum. Nonne hinc arguitur non esse istud discrimen sexuum necessarium; At si necessarium non est, non est cur instituat a natura, quæ sicut non deest in superfluis, ita non abundat in necessariis.

Hæc ramen argumenta non tanti sunt, quæ nos cogant recedere ab Aristotelis receptissima sententia; quippe ait: cum principium sit eorum mas, atque fœmina, fit ut generationis gratia sit mas atque fœmina. In quibus verbis animadvertens dignum est philosophum ex eo quod principium animalium sit mas, atque fœmina deducere generationem esse id cujus gratia est mas atque fœmina, hoc est generationem esse causam finalem. Duo sunt principiorum genera in animalibus; Alterum mediatum; scilicet mas, atque fœmina, alterum immediatum, videlicet semen, & sanguis menstruus. Vtrumque genus unum & eundem habet finem, nempe generationem, & meritò: nam instrumentalis causa dirigitur ad finem sui principalis; mas aut fœmina imò utrumque generans est, utiturque instrumento nempe semine & sanguine menstro. Id autem quod est principium, habere eundem finem cum suo principatu constat. Nam unum quodque agit propter finem, principium autem agit propter id cujus est principium, itaque generationis principium nullum.

B 3

Ar. 2. gen.
animal. c. 1.

nullum alium finem sibi proponit, nisi ut generatio recte succedat. Sic lux est principium diei, & diei gratia fit, hoc est ejus causa finalis est dies.

2. 1. gen. 1. 5.
6. 2.

Probat etiam Philosophus sexuum discrimen ad generationem dirigere similitudine ducta, ab ordine universi: quemadmodum enim in universo natura terræ quasi fœmina, materque statuitur; cœlum autem, & sol, & reliqua generis ejusdem, nomine genitoris, patrisque appellantur, sic mas dicitur id quod in alio gignit; fœmina, quod in se ipso. Plures alias apud eundem reperietis hujus rei rationes, quas repetere tædiosum esset. Vnam ex D. Thoma elicere libet, quæ (sit dictum cum pace tanti viri) censuram videtur expostulare. Animalia, inquit ille, perfecta, ut homo, non habent utramque virtutem activam, & passivam conjunctam, sicut plantæ, quæ ex semine fiunt: cum enim in his non sit aliud perfectius vitæ opus quam generatio, non oportebat omni tempore permissum esse utrumque sexum, sed coitus tempore permisceri. Hæc tamen ratio in via Aristotelis recipi posset: cum enim vim passivam duntaxat fœminæ tribuunt masculo duntaxat activam, rectè dicit Angelicus Doctor hominem non habere utramque virtutem activam, & passivam simul conjunctam. Cæterum nos cum Galeno (ut suo loco ex professo tractabitur) tenemus & fœmineum & masculinum dari semen, & utrique, tam efficientem, quam materialem inesse vim. Deinde deficit in eo quod debuerat nos docere cur ex eo quod generatio sit perfectissimum vitæ opus, sequitur non potuisse toto tempore permissum esse utrumque sexum, neque ut puto, hoc posset probare: quid enim impedit perfectio operis quo minus agentia sint inter se perpetuo conjuncta? Crediderim potius dicendum, cum opus ejus sit natura, ut non jugiter, sed per intervalla fieri debeat, non oportebat utrumque sexum semper esse conjunctum, ne scilicet maneret ociosum, sed per intervalla etiam utrumque permisceri.

Dentque probari potest sexuum distinctionem necessariam esse, ut generatio commode fieret; quoniam alioquin unumquodque animal perfectum intra se ipsum conciperet, & tunc duo damna sequerentur. Vnum quod continua seminis effluxio generationem impediret; alterum quod animal perpetua gonorrhœa laborans colliquaretur, quod damnum homini præcipuè, utpote facile colliquabili perniciosum esset.

Contra primum damnum potest aliquis argumentari, illud non esse verum: neque enim multitudo seminis generationem impedit, imò potius qui in matrimonio conjuncti mutua amoris igne flagrant frequenter coire, & copiosam prolem gignere. Quod si meretrices quæ crebro coeunt, non concipiunt, id accidit quia diversorum hominum semina non facile

facile in unum permiscetur; non autem quia ex crebro coitu semen plurimum augetur. Respondendum tamen est, aliud esse frequentiam coitus in qua datur intervallum, quo possit materia con crescere; aliud vero assiduus, & importunus seminis cōfluxus, quo uterus repletus intumescit, subvertitur, relaxatur. Nam quemadmodum helluones avidè cibos appetunt, cum verò fuerint valde repleti, eorum ventriculus subvertitur, nauseat, evomit: sic uterus salacitate sua seminis valde appetens, illud in se suscipit, quod si redundet vulva aversionem patitur, & non amplius illud amplectitur. Meretrices licet diversorum hominū semina suscipiant, possēt tamen unum ex his apprehendi, con crescere, & in fœtum evadere. Cæterum frequens Venus facit ut vulva præ madore relaxetur & retentioni inepta reddatur. Diocles Medicus (ut refert Mercurialis) habuit hanc opinionem ideo scorta infæcunda, quia in coitu non effundunt semen: propterea Messalina Imperatrix prostitutæ libidinis dicebatur quidem lassari, non tamen satiari, eo quod semen non emittebat. Attulit & aliam causam, quia ex frequente coitu vulva calidum contrahit & asperitates amittit; nec in semen potest continere, vel etiam quia uterus ipse resolvitur & uteri substantia.

Iraque generet homo intra seipsum: nunquid id opus cum voluptate fiet, an citra delectationem? si actio non sit voluptuosa, utiq; homo variis curis distractus operationem hanc utilissimam omitteret; si erit delectabilis tunc habens intra se delectationis instrumenta plus nimio veneti indulgebit, fietque *ἀμωνὸς καὶ ἀφιλόσοφος*, hoc est à Musis, & philosophia alienus, quod damnum similiter incurreret homo si intestinorū involucris careret (ut Plato annotavit relatus à Galeno) quippe in volucrorum defectu alimentum celeriter permeans, in necessitatem redigeret resumendi continuè cibum, insatiabilemque ingereret gulositatem.

Gal. 4. de
usup. 6. 17.

Solvuntur argumenta initio proposita.

AD quæsitum initio factum, cur scilicet si generatio omnibus, tam stirpibus, quam animalibus est communis, cur etiam non est communis sexuum discretio? Respondetur jam superius dictum esse plantas, & imperfecta animalia tametsi non habeant veros sexus, habere tamen quandam eorum similitudinem, quod manifestè ostendit; quam necessaria sit huiusmodi distinctio: siquidem ubi potest adesse, adest; ubi non potest, aliquid saltem ei proportionē respondens à natura est datum. Sic in simili sanguinem nutritioni maximè necessarium habent ea animalia, quorum

*Aristot. 2. de
part. ani-
mal. c. 2.*

*Aristot. de
gen. anim.
lib. 1. c. 1. &
lib. 2. c. 2.*

*A. 2. de Ca-
lo c. 12.*

quorum temperamentum sanguini gignendo est aptum, quæ verò generare sanguinem nequeunt ob innatam frigiditatem, habent quidem aliquid, quod verò sanguini proportionē respondet, quod non siliuit Aristoteles. Si vero quæritis cur imperfecta sunt discriminis sexuum incapacia? in promptu est responsio: nam quæ affixa sunt, æquum est, ut producant semen, quod non aliunde expectet auxilium, ac proinde indistinctè, & marem, & fæminam in se conjuncta habens; quod si conjuncta fiunt, non oportet ut varietate sexuum dividantur. Quæ ex putredine oriuntur, aliqua utrumque sexum habent, & procreant quidem, sed sui generis prolem, ut Aristoteles ait, quodque prodiit, nec est mas, nec fæmina; quare licet ex putri materia orta sexum habeant adeo debilis est, ut nequeat proli communicari.

Addebatur in argumento naturam magis indulgisse imperfectis, quorum generatio fit uno tantum sexu, quàm perfectis, quæ duobus opus habent. Respondeo assumptum esse falsum: nam imperfecta, nullum habent sexum: jam enim superius diximus imperfecta non nisi similitudine quadam nomen sexus accipere. At nullum sexum habere, imperfectio quædam est in corporalibus: quippe sexus addit aliquam entitatem, tamen si accidentalem individuo: entitas autem, qua entitas perfectionem importat. Insurgit tamen aliquis, philosophi autoritate munitus, qui ea, quæ perfectiora sunt, paucioribus indigere motionibus, ait, quàm perfectiora, unde videtur inferri animalia perfecta non indigere ad generationem pluribus quàm imperfecta, sed potius paucioribus, ac proinde non esse tribuendas motiones duorum sexuum perfectis, unam verò duntaxat motionem imperfectis. Respondetur pronunciatum istud plures pati exceptiones, ut constat ex Aristotelico contextu. Quare dicendum est cum duo ad unum finem consequendum concurrant, qui finis respectu utriusque sit æqualis perfectionis, tunc verum quidem esse, ea quæ perfectiora sunt paucioribus egere motionibus. e.g: scientia tam respectu hominis rudis, quàm ingeniosi eiusdem est perfectionis: quare ad eam consequendam ingeniosus & subinde perfectior paucioribus eget motionibus quàm imperfectior, nempe rudis. Et ratio id postulat, nam perfectior intellectus magis propinquus est scientiæ, quàm imperfectior, ergo perfectior qualibet exigua motionem attinget finem; non autem imperfectior, qui longè à fine distat.

Ad alterum argumentum, diversam esse rationem dicimus in excrementorum expulsionē, & seminis ejaculationē: excrementa naturæ molesta sunt, & prorsus inutilia, quare natura satagit ea propulsare, & ideo fibras habet expulsionē dicatas, sicque post finitam coctionem excretioni

cretioni incumbit. At ſemen paulatim mittitur ad teſtes, ad eorum nutritionem, ſicut aliud alimentum ad alitionem aliorum membrorum: quare ejus portione teſtes aluntur, quod ſuperest aſſervatur, & quaſi vaſis, in quibus ſervatur connaturale non ſtimulat ad ſui exitum, quod ſi ſuperfluiat, tunc qualitate ſtimulat: ſic in ſimili ſanguis naturæ noſtræ familiaris, ſi multus ſit, naturam irritat ad hæmorrhagias. Sic lac in mammis collectus, ſuperfluens exitum quærit, & ſponte delabitur; aut retentus gravat. Semen igitur ſi moderatam excedat quantitatem, nocturnis pollutionibus ſpontaneum quærit exitum, ſin minus gravat. Vnde Galenus commendat Diogenem Cynicum virum alioquin omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, conſtantriſſimum, qui Veneri indulſit non ob copulatam cum illa cupiditatem, ſed ut damna; quæ ex retento ſemine eveniunt, evitaret. Poſſeſt autem diſſuetudine coëundi, ut ſemen non gravet, ut contingit viris ſanctimoniam vitæ proſequentibus; & Galenus narrat contigſſe cuidam, qui uxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea creberrimè fuerat uſus, incidit in cibi inappetentiam, & coctiōis debilitatem, actandem in affectum melancholicum, qui rediit ad priſtinam conſuetudinem, ſanus evaſit, & credibile eſt illum poſtea paulatim inducta diſſuetudine, potuiſſe à Venere immunem vitam agere. Sed de his ſatis.

*Gal de loc.
aff. lib. 6. c. 5*

Ad tertium. Non rectè ova ſubventanea. & molæ adducuntur ad probandum poſſe ſæminam ſine virili ſexu prolem gignere. Imo proſus oppoſitum. Nam ſi ſæmina ſine viro poteſt gignere, gignat, at dicetis gignit gallina ova ſubventanea, mulier molam ob materiæ ineptitudinem. Perſicacia quidem eſt velle, ut ſæmina ex materia inepta gignat inutile, ex apta autem nihil. Demus ſæminam ab omni materia prava liberatam, hæc ne gignet? proſectò ſi ita eſſet, excuſationem haberent viduæ, ſolum recto victus ordine urentes abſque viri commercio, dicent ſe gravidas eſſe factas.

Præterea una eadem gallina habet ſimul intra ſe ova ſubventanea, & ova perfectæ. Hoc non aliunde provenit, niſi quod ova perfectæ ex portione ſeminis masculini ſunt facta, ſubventanea autem abſque masculini concuſſu. Dicetis tamen non ita eſſe, ſed utraque ſine masculo fuiſſe producta: nempe ova perfectæ ex perfectæ materia. Sed ſi hoc ita eſt, cur virtus formatrix non minus perfectè figuravit ſubventanea quàm alia? cùm tamen debuifſet in materia perfectæ perfectam imprimere figuram, ex inepta autem monſtrum producere. Itaque ſubventanea ova accidere ſolent ex redundantia materiæ, quæ materia cùm non ſit masculino, ſæmininoque aſperſa ſemine, efficit æquivocè ova talia, quæ ſub-

C

venta-

ventanea, seu zephyria appellantur. Sic ex redundantia materia procreantur fructus præcoces, qui fructus veri appellari nequeunt, sic etiam prope plantas ingentes pullulant virgulta. De molis non est cur loquamur: sunt quippe morbi, & causam habent præter naturam, ut lapis in renibus, & vesica, atque alia adnata, quæ in corpore germinare solent.

Ad quartum fatemur sexum esse accidens, & forsan nil aliud præter modum quendam, utcumque tamen sit, esse intrinsicum & inseparabile, & profluens ab essentia rei non aliter, ac risibile in homine, ac proinde non posse à subjecto, quia subjectum sui corruptionem patiatur: abest tamen à corporibus animalium imperfectorum tanquam à subjecto minimè apto, de quo jam satis, superque dictum est.

33. Sectio. |

Inquiritur causa efficiens.

Discretio ista sexuum, de qua agimus, accidens esse diximus, aut modum quendam, quo forma substantialis afficitur, materialiter resultat ex membrorum genitalium differentia: quippe genitalia, sic, aut sic composita materia, quodammodo sunt huius, aut illius sexus. Formaliter verò ex dissociata societate: etenim quod mas & femina sint duo dissociata, & tamen inter se unibilia est peculiaris ratio utriusque sexus. Hæc tamen metaphoricè dicta sunt: quid ergo de causa efficiente dicendum? profectò eum debet sexuum distinctio causæ modum habere, quæ reliqua accidentia habent, quippe omnibus convenit non fieri per se, verum ut inita subjectis. Et sic velut albedo non fit per se, verum ut unita corpori colorato, sic sexus per se non fit, sed ut unitus substantiali individuo. Ego magis propriis comproduci quàm produci dixerim. Itaque querere, quæ sit causa productiva sexuum, est querere, quæ producat individuum sexuum discrimine affectum: quemadmodum enim querimus quid corpus visibile efficiat necessariò coloratum, sic etiam querimus quid subjectum generans de necessario sexuum differentiis vestiatur.

Quid sentiendum in Aristotelis doctrina.

Quærite istud problema ab Aristotele, nec vobis unam & eandem utriusque sexus causam reddet, sed masculinum dicit fieri à generante, quippe generans quod effectivam vim habet, apud eum est masculus, qui intendens gignere sibi simile, masculum effecit, femininum verò nullam causam habere, siquidem in eius doctrina femina est monstrum, sed monstrum fit præter intentionem agentis, nihil autem præter intentionem

intentionem agentis propriè fit, agens enim agit ex intentione finis quare monstra per resultantiam dicuntur fieri.

Verùm quod attinet ad masculinum, quæstionem expositulæ, quam suo loco, ex professo ventilabimus: nam scilicet solus pater concurrat effectivè in generatione, an etiam mater. Nunc solùm dicimus Aristotelis sententiam fuisse, unum duntaxat esse semen nempe paternum, & hoc esse quod efficit & licet nos cum Galeno contrariam sententiam tuemur, nihilominus nunc supponere oportet Aristotelicam esse recipiendam & videre utrum juxta eam rectè sequatur masculinum semen esse masculini sexus causam. Videtur autem affirmativa pars vera, siquidem ex communi axiomate agens assimilatur sibi passum, quod non solum debet intelligi in specie, & figura, sed etiam in sexu.

Ut tamen ingenuè loquar, mihi contraria opinio potior videtur: videlicet, non ex eo quod mas solus generet, rectè sequi prolem necessariò debere esse masculum. Nam quod agens assimilet sibi passum, à natura institutum est ut species conservetur & hoc spectat tam ad animata, quàm ad inanimata. Propterea assimilatio in specie prorsus necessaria est: neque enim, nisi monstrosè leo generabit equum, nec equus leonem: nec imbellem feroces progenerant aquilæ columbam. Assimilatio in figura duplex est, una quæ respicit speciem, & hæc necessaria est, unde humano capiti cervicem jungere equinam monstrum efficere est; alia quæ respicit individuum & hæc non est omnino necessaria: proinde aliqui fiunt patri similes, alii matri, alii vero neutri. Vnde Aristoteles quando ait quod non est simile parentibus, monstrum est, intelligit in specie, aut saltem in figura specifica. Cur ergo non est necessarium assimilari prolem parentibus? nempe quia isthæc assimilatio nec si adsit conservat speciem neque si desit eam destruit. Accedo ad similitudinem in sexu hæc non est necessaria ad conservationem speciei imo vero si solus mas (ut putavit Aristoteles) generat, similitudo agentis ad prolem destrueret speciem; quippe efficeret ut omnes essent mares ac proinde perfecta animalia varietate sexuum deperdita, non possent generari. Quare duobus nominibus evanescit causa efficiens masculini sexus ex Aristotele deprompta; tum quia supponit solum masculum habere vim effectricem; tum quia licet ei hoc admittatur non inde rectè colligit ex masculo non nisi masculum.

Nec magis feliciter versatur in inquirenda causa efficiente fæmini sexus, reducens eam ad non causam: quia, ut existimat, fæmina est monstrum, monstra autem ut sunt præter intentionem naturæ, sunt similiter extra omnem causam: nam non datur causa efficiens quia etiam de-

tur finalis. Non desunt aliqui Aristotelis per fas, & per nefas defensores, qui tueri volunt, eum non existimasse fœminas esse monstra & ad hoc sibi persuadent quoniam ipse multoties fœminas quidpiam necessarium esse dixit, monstrum autem nullum necessarium est. Cæterum mihi Aristoteles videtur in hoc mediam quandam suscepisse viam. Nam ex una parte fœminam naturæ læsionem, marem læsum, discessum naturæ ex proprio genere, principium degenerandi & tandem monstrum appellat. Ex altera verò parte nunquam ei aliquod ex prædictis nominibus tribuit quin protinus adjungat particulam aliquam moderantem nempe, quasi, aut quodammodo, aut aliud simile. Ut quando dicit *fœmina quasi mas læsus est*; & alibi, *sexum fœmineum quasi læsionem naturalem, & detrimentum esse putandum est*. Alibi, *qui suis parentibus similis non est, monstrum quodammodo est*, & iterum discessit enim in eo quodammodo natura ex proprio genere. Rursus initium primum degenerandi est fœminam generari non marem.

*Arist 2. gen.
an. c. 13. c. 6.
4. c. 3.*

Facile ex his colligere possumus eum nunquam ausum fuisse liberè, & absolutè fœminam in monstrorum catalogo reponere; nunquam rursus sibi persuasisse fœminam à suspicionem monstrositatis liberari, unde eam jure monstrum autogenum, hoc est sui generis possumus appellare, hoc est cum nullo monstro communem neque à monstri conditione exemptam. Causam cur ita senserit, existimo esse quia ex conditionibus quæ ad monstrum constituendum requiruntur, aliqua fœminis adsunt, aliæ verò desunt. In primis, in ejus doctrina, uti jam diximus, fœmina est præter naturæ agentis intentionem, & ecce una & satis præcipua conditio monstrorum, sed ex adverso, deest ei una celebris conditio quæ requiritur ut sit monstrum: nempe esse rarum, quippe fœminarum magnus est proventus, qualis ad propagandam sobolem est necessarius, & hinc sequitur deesse aliam conditionem, nempe ut sit inutile, mulier namque, vel ipsomet Aristotele fatente, est quidpiam necessarium. Cæterum cum fœminæ tot defint conditiones ut fiat monstrum, cum illa conditio quam habet, nempe fieri præter intentionem naturæ, non sit iusta, ut inferius patebit, possum fœmina eximere ex monstrorum consortio, & hanc maculam, quam fœmineo sexui inussit Aristoteles inurendo viceversa Aristoteli aliam maculam, videlicet erroris, possumus diluere.

Componere nititur hanc litem D. Thomas: quippe ait fœminam respectu naturæ universalis à natura intentam esse, ut humanæ speciei propagatio continetur & sic dicitur ab Aristotele ejus generationem esse necessariam: oratione autem particularis agentis, non esse ex intentione naturæ: quippe agens particulare, scilicet masculus, qui solus

agendi

agendi vim habet, intendit gignere sibi simile, nempe masculum, & secundum hanc rationem est monstrum. Verum tamen hæc D. Thomæ doctrina, tum quia cum Aristotele, masculo duntaxat agendi vim tribuit; tum quoniam inter naturam universalem, & particularem discordias ferit, nunquam mihi placere potuit. Sed quod attinet ad vim agendi soli masculo tributam, non est hic locus examinandi hanc proportionem, quod verò attinet ad discordiam inter utramque naturam, nullo modo toleranda est.

Itaque naturam particularem semper naturæ universali obsequium præstare neque unquam unam ab altera dissentire multipliciter probari potest. In primis doctrina innata est naturæ universali: quippe ab ea particularis dirigitur, docetur, universalis autem est, quæ ab Hippocrate indocta appellatur utpote quæ sine doctore est & à nemine docta inferiorem naturam docet sic pullus equi mox natus calcitrans; canis edentulus adhuc mordere tentans; avis adhuc implumis volare tentans, hæc omnia officia unumquodque individuum particularis naturæ beneficio peragit, sed edocta ab universali quæ specierum actiones novit. Accedamus ergo ad rem nostram duo semina masculum, & fæmineum in utero conjunguntur in unum ut fiat quoddam mistum quod possit generationis opus complere. Quisnam efficit hanc conjunctionem? nempe natura communis: quippe hæc actio respicit universi regimen, alioquin si conjunctio utriusque seminis cum sanguine menstruo non fieret in pondere & mensura, prout convenit propagationi sobolis, natura particularis ad quam pertinet duntaxat cum suo individuo operari, non posset ita mensuram miscibilium seminum distribuere, ut tot efficerentur mares, tot fæminæ secundum propagationis necessitatem.

Itaque natura communis est quæ facit ut semina diversam mixturem sortiantur, & in hoc prævaleat sexus masculinus, in illo fæmininus: natura verò particularis agit secundum dispositionem quam reperit in materia, si præpolleat masculinus sexus generabit masculum, si fæmineus fæminam. Quare neque respectu naturæ communis neque particularis erit unquam fæmina monstrum. Non naturæ communis, quoniam hæc non habet à quo impediatur quominus rectam miscibilium mensuram, prout oportet, distribuat, non naturæ particularis, quippe hæc si in semine sexum fæmineum præpollentem inveniat, nulla distrahi potest à generatione fæminæ, quod si distrahitur, erit quidem monstrum, sed non erit fæmina & sic fæmina nunquam erit monstrum.

Nec tamen aliquis existimet me velle in semine virili ponere virtutem determinatam ad producendum sexum virilem in semine fæmineo

C 3;

ad

ad sexum fæmineum. Sed quemadmodum in composito ex quatuor elementis, unum prævalet, nec tamen prævalenti soli, ac per se tribuuntur operationes sic in semine uno misto ex duobus adest uterque sexus permixtus, quorum alteruter prævalet, tamen effectus licet sit similis prævalenti, non tribuitur ei soli, sed prout est simul cum alio.

Dixit alterutrum prævalere, sed cur uterque pares non habet vires: quia scilicet difficile est pugnantibus inter se extremis obtinere naturam ut in statu exquisitè medio consistat. Sic novem sunt temperamenta octo, ut sic dicam, intemperata, medium temperatissimum & exquisitum, cum tamen natura medium semper appetat tamen extrema hinc inde distrahentia efficiunt ut non nisi rarissime in medio possit subjectum consistere, quod si accadat, momentaneum est, & sunt complures auctores qui temperamentum medium ad pondus non posse dari autumant. Porro in mixtione seminum vix unquam dabitur medium adeo justum, ut ad nullam partem deflectat, si tamen aliquando detur fœtus erit hermaphroditus, qui propterea rarissimus esse solet.

Altera probatio ad confirmandam conformitatem utriusque naturæ tam communis quam particularis inter se, est huiusmodi. Si fæmina est præter intentionem naturæ particularis, erit contingenter talis, nam quod non est ex instituto contingenter dicitur esse. Erit ergo fæmina contingens quidpiam sed contingens opponitur necessario, jam ergo fæmina non erit quidpiam necessarium, cuius tamen contrarium pluries affirmavit Aristoteles. Cæterum sic ita fæmina contingenter fiat, subibit ergo leges contingentium, contingentia ita sunt, ut possint non esse, possibili autem posito in actu nullum sequitur absurdum: si possibile est fæminam non esse, non sit remanebit solus masculus, sed solus masculus non potest generare, peribit ergo generatio. Nihil hic potest responderi, nisi in eo casu naturam communem auxilium allaturam, impediendo ne omnino fæmina desinat esse. At hoc est quod intendo probare: nempe actionem naturæ particularis, siue necessaria, siue contingens sit, à natura universaligubernari ac proinde nullam inter utrumque posse nasci dissonantiam.

Tertia ratio. Natura universalis versatur circa conservationem specierum infimarum easque sustinet, & tuetur, sed species hæ infimæ consistunt in forma substantiali, cuius generatio ad naturam particularem pertinet, jam ergo utraque natura intendit idem, non potestque una ab altera intentionem habere diversam. Sed dicet adhuc aliquis convenire quidem inter se has duas naturas ratione objecti, cæterum de muliebri, aut masculo sexu nihil est sollicita universalis, satis enim sibi est quod

quod species conseruetur siue sub hoc siue sub illo sexu. At si curam habet, inquam ego, conseruationis specierum, cura simul necessario ei inesse debet omnium quæ ad hanc conseruationem requiruntur: Requiritur ad conseruationem generatio, ad generationem distinctio sexuum, quis ergo dubitabit sexuum discrimen ad hanc universalem naturam spectare. Spectat, respondebit adhuc, nempe ad discrimen sexuum indiscriminatim: cæterum quod singulariter hoc individuum sit masculum, illud verò fæmineum, naturæ particularis est munus. Est quidem munus, respondebo, naturæ particularis, sed quatenus ab universali gubernatur, ut satis superque manet demonstratur. Nihil itaque in hac causæ efficientis inquisitione nos docet Aristoteles, quod recipi dignum videatur.

Quid in doctrina Galeni tenendum sit.

VOcemus igitur, & invocemus in hoc procelloso mari Galenum, qui nobis aliquam afferat serenitatem. Postulamus ergo ab eo ut hanc distinctionis sexuum efficientem causam nos doceat. Ille ad excessum, defectumue caloris primariò eam refert: cum enim sexuum diversitas in genitalium diversitate consistat, genitalia autem maris, & fæminæ nullam inter se habeant diversitatem præter illam quam calor præstitit, meritiò recurrere posse putas ad calorem membra isthæc vel foras projicientem præ excessu vel præ defectu recludentem interius. Omnes igitur, inquit ille, quæ viris insunt, partes in mulieribus etiam reperias, nisi in eo dumtaxat discrepent (quod in hoc toto sermone tenere memoria oportet) quod in mulieribus quidem partes hæc intus sunt reconditæ, in viris autem sunt extra ad nuncupatum perineum: veras enim harum priores mente voles concipere, mulierum quidem extra invertendo, virorum autem velut introvertendo, atque replicando, omnes sibi inter se similes invenias. Sic ille: si verò quomodo, & à quo isthæc situum diversitas contingat, velimus inquirere id à eo paulò inferius addiscemus, qui in hunc modum rem exponit, agens de fæminarum genitalibus: partes enim ipsius formatae intus fuerunt, dum ipsa utero adhuc gestaretur: cum autem extaret, & foras emicare præ caloris imbecillitate non possent, ipsum quidem animal, quod conformabatur, imperfectius eo, quod undique est absolutum, reddiderunt: toti verò generi utilitatem non aspernendam præstiterunt; oportebat enim quandam esse fæminam.

Gal. 14. de
usup. c. 6.

Siquis autem est cui hæc Galeni doctrina placeat, necessariò prius viros anatomicos debet consulere, si forsitan huic genitalium membrorum inter virum, & mulierem similitudini assensum præstant. Puto eos in-

venta-

ventarum unanimiter adversantes, mirorque Galenum alioquin anatomizadeo additum, ut sine ea neminem medicum appellandum esse censuerit, cur in hac genitalium ita cæcurierit ut videatur ab autopsia omnino in hac parte alienus. Ex virilibus membris inversis, putat ille fæminea fieri posse, & rursus ex inversis fæmineis virilia evadere. Retrahit ille imaginatione duntaxat virilia membra, ut sic fæminea evadant, quod quam feliciter sibi successerit unusquisque judicet. Cæterum muliebrium genitalium descriptio prostat apud anatomicos, præcipue apud Andreæ Laurentium: ex qua facile colligitur, ingens differentia, quæ inter hæc & virilia existit: eandem descriptionem scripsit eleganter Bonacciolus in sua enneide muliebri.

Sed quando omnia in Galeno tolerari possint, illud intolerabile est, quod non minus quam Aristoteles fæminam monstrum facit: quandoquidem vult intentionem naturæ esse ut genitalia foras promineant, quod cum natura præ debilitate caloris non possit assequi, relinquitur animal imperfectum, licet utile generationi, ut dici possit rectum ex errore ac proinde casu accidisset fæminam fieri conveniretque Horatianum illud dicere

——— *Amphora capis*

Institui, currente nota, cur urceus exit?

Sed dicat mihi Galenus si in muliere non potuerunt genitalia foras prominere, cur nanis, oculus & aures in ea prominent? Et è contrario cur in viris vesica & intestina & alia intus reclusa manent? Deinde cur si fæmina biliosa est calidior viro pituitoso, non contingit biliosam fæminam habere genitalia prominentia: pituitosum virum eadem retracta? Nec mihi dicatis mulierem posse esse calidiorē quoad reliquas partes, semper verò quoad genitales frigidiorē: ne, inquam, ita respondeatis: nam dabo vobis mulieres salacissimas, viros autem ad coitum impotentes, isthæc autem salacitas, isthæc impotentia intemperiem non aliarum, nisi genitalium partium indicat. Vallesius ait mulieres posse esse circa illas partes calidiores ob victum calefacientem, & exercitium plusquam proportionem sexus. At ego interrogo cur non etiam possunt esse fæminæ à primo exortu secundum illa membra calidiores. Tenebatur etiam ille nobis ostendere, quare caliditas in primo exortu fecit membra prominentia, caliditas verò postea acquisita minime? Hæc sunt quæ impossibile reddunt causam efficientem discriminis sexuum, quam à Galeno potuimus elicere.

Reso-

Resolutio questionis.

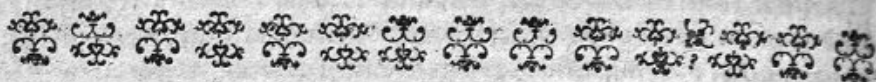
Facultas formatrix, quæ præ omnibus facultatibus naturæ universali obsequens est, similitudinem in primis natorum cum progenitore in specie molitur, sed hoc totum debetur semini in quo potestate continetur id cuius est semen. v. g. in semine hominis continetur homo in potentia. Deinde efficit similitudinem natorum cum parentibus in figura: est autem figura duplex, una specifica, & hanc tuetur quantum potest: utique si ab illa desciscat proles monstrum erit, nempe si humano capiti cervix equina apponatur. Altera figura est individualis, quæ prolem individuo generanti similem efficit, quandoque nempe patri, quandoque matri, quandoque etiam duo, & nunc in tota effigie, nunc una vel altera parte; circa hanc naturam particularis hoc est facultas formatrix quasi ludibrio versatur, utpote in reminimè necessaria, unde contingit aliquando prolem nulli suorum similem esse, nec propterea monstrum reputantur: nam quod Aristoteles ait, quod parentibus non est simile, monstrum est, intelligitur de similitudine vel in specie, vel in figura specifica.

Tertio loco eadem formatrix, prout à causa universali docetur, membra genitalia, præcipuè testes, vel viro vel fæminæ idonea fingit. Dico præcipuè testes quia horum præsentia virilitas acquiritur, abscissis corpus redditur muliebre. Et quod Galenus ait non opus esse ut prius *Gal. 2. de sem. c. 5.* exuamus, quod differentiam membrorum speculemur, sed indatos, & o. peritos satis cognoscimus, verissimum quidem est: quippe in muliere suæ corporis motiones sunt à motionibus virorum diversæ, & toto corpore conspicimus an mas, an fæmina quodpiam sit: neque enim in homine, sed in reliquis etiam animalibus hoc apparet, cæterum hæc diversitas corporis à testium diversitate provenit, cuius rei argumento esse potest castratio quæ masculis muliebrem infert corporis, mollitiem, artuumque flexionem. Itaque formatrix ex naturæ universi dispositione, quæ etiam corporum cælestium interventu operatur, unde sub quodam aspectu generantur magis fæminæ sub alio mares, formatrix, inquam, fingit genitalia membra iuxta impressionem in semine factam, & sic variat generationem maris & fæminæ. Dummodo tamen intelligatis præcipuam dispositionem esse ab ipso generante: quippe uterque generans confert semen, fitque ex utroque simul cum sanguine menstruo unum compositum, in quo prævalere potest huius aut illius sexus rudimentum quoddam, quod formatricem ad productionem talis sexus facilem reddit. Accedit regio & anni tempus, sic septentrionalis mu-

D

les mu-

les mulieres frequentius fœminas pariunt, & hyeme magis quàm æstate; sed hoc pertinet ad fœmineum temperamentum, de quo jam agere agredimur.

DISPUTATIO SECVNDA,

4. Lectio.

De muliebri temperamento.

Eminarum temperamentum, prout fœminarum est, siue earum operationibus vitalibus inserviat, siue probis generationi, semper comparatione ad masculum est inquirendum: quippe fœmina ad masculum, respectum dicit saltem transcendentalem. Propterea dum muliebri temperamentum inquiremus, ad virum convertimur, & quid respectu habito ad illum respondendum sit, perscrutemur. Supponentes insuper cum de mulieris frigiditate loquimur non accipi frigiditatem simpliciter, velut eam habent animalia ex sanguine, sed intra terminos humani temperamenti, quod omnia optimum censetur: cum autem habeat suam latitudinem, in hac potest unum individuum differre ab alio. Differunt quidem in eodem sexu, ut mulier biliosa à muliere pituitosa, sed multo magis in diversis, ut mulier à viro: quamvis ergo mas, & fœmina in eadem sunt specie, ut inquit Aristoteles, nihilominus individuale temperamentum duplex; alterum quod unicuique individuo, ratione suæ propriæ individualisq; naturæ debetur: alterum quod ratione sexus: de hoc ultimo nobis est sermo.

Ar. 1. gener.
animal. c.
20.

Argumenta, quæ persuadere videntur mulierem viro calidiorem.

Democritus, & Parmenides, atque etiam author operis de morbis mulierum, qui Polybus fuisse perhibetur, mulieres viris calidiores esse dixerunt, neque vero legislatorum more, sed adhibita ratione fuerunt loquuti. Nam priores duo, caliditatis mulierum emissionem menstruorum argumento, esse posse, sic referente Aristotele, existimant. Tertius Polybus exemplo lanæ, quæ ob raritatem suam in se mul-

Ar. 1. gener.
animal. c. 2.

tant

nam suscipit humiditatem probare contendit feminas quarum carnes raras esse putat, multum sanguinem in se ipsis imbibere, sanguinemque mulierum quam virorum calidiorem esse pronunciat.

Potest hæc eadem sententia aliis persuaderi rationibus: cum enim testes non ita sint inutiles ut existimavit Aristoteles, quippe eos adjectos pendere dixit, eo modo quo pondera textrices telis annectunt, ut scilicet meatus apertos servant: testibus namque detractis meatus intro se retrahere illius opinio est, sed longè præstantiorem habent usum, quem iis tribuit Galenus: videlicet vim quandam ab illis in totum corpus dispergi, quæ quidem in maribus robusti, & masculi habitus, in feminis ipsius femineæ naturæ in causa est, quare inter membra præcipua recensentur velut cor, & cerebrum. Hi quia feminis intus sunt retracti, commodius possunt corpori caliditatem communicare.

Deinde cum argumentum calori tribuatur: neque enim aliud quicquam, ut Galenus ait, animal ab initio efformavit, sicut neque rursus adauxit, aut usque ad mortem enutrivit, præterquam calor innatus; cum rursus femine celerius augeantur, rectè infertur feminas esse calidiores. Celerius augeri feminas dixit Galenus explicans illa Hippocratis verba: *Concretum est; constitutum est; citius motum est; coinquinatum est, & tardius augetur, & per longum tempus.* In commentario Galenus feminas ait citius adolescere & prius desinere augmentari.

Præterea confirmatur idem manifesto brutorum exemplo: etenim in genere avium rapacium femine velociore sunt maribus, velocitas autem calori debetur, sicut segnitie frigori; in genere quadrupedum leona leone, & ursula urso ferociore sunt, in specie equina equæ equos cursu antecellunt. Hæc omnia calidiores esse feminas quam masculos attestantur; neque ulla assignari potest ratio cur humanæ speciei idè non accidat.

Contrariam sententiam veram esse demonstratur.

Non tanti sunt prædicta argumenta, ut possint veritatem evertere: verissimum itaque est feminas viris esse frigidiores, eo tamen frigiditatis gradu, qui generationem non impedit, sed potius vivet: ut enim generandi opus rectè perficiatur, necesse est ut masculini seminis caliditas ab altero femineo attemperetur, attemperatio autem mediocritate fit: nam si femineum esset valde frigidum spirituosam partem seminis, in qua genitalis vis residet, præ frigore extingueretur, unde mulieres lapsæ per frigiditatem nisi viro excellentem calorem habenti jungantur non concipient;

D 2

cipient;

cupient; ex altera parte viragines tamen si intra limites fœminei sexus temperamentum possideant, quia tamen illud est valde calidum ineptum ad attemperandum virilem calorem censentur, neque prolem gignunt nisi cum viro admodum debili jungantur. Hæc disparitas utriusque feminis postulat ut vir, quippe magis activus, calidior debeat esse, mulier magis actionis susceptiva, frigidior, hoc est, minus calida.

H lib. 1.
de diætâ.

Exercit.
224.

Gal. 2. de
temp. c. ult.
3. de sem. c.
4. c. 5.
14. de usu
part. c. 6. &
5. aph. 42. &
69. & 3.
caus. pul. c.
2.

Ant. Pont.

Porro fœminam frigidiorē esse doctrina est Hippocratico fonte derivata, quippe in opere de diætâ fœmellas, ait, ab aqua magis, & à frigidis, ac mollibus, & humidis tum cibis, tum potibus augeri, itemque studiis, & exercitiis: masculos vero magis ab igne, à siccis videlicet, ac calidis cibis, & reliqua diætâ. Si igitur fœmellam procreare velit, diætâ ad aquam vergente utendum est: si verò ad masculum, exercitiis, & victu ad ignem tendere utetur. Et paulo inferius suam mentem manifestius aperiens, inquit ex omnibus masculos calidiores esse, & sicciores, fœminas verò humidiores, ac frigidiores: propterea quòd ab initio utriusque in talibus geniti sunt, & à talibus augescunt. Hinc apparet error Scaligeri existimantis parem esse mulieris & viri calorem, in muliere autem propter adjunctam humiditatem minus apparet, quod si ita esset non forent principia generationis fœminarum frigidiora quàm viro-
rum.

Hippocratem sequitur Galenus, apud quem nihil frequentius est quàm repetere fœminas viris esse frigidiores. quod in libris de usu partium, pulchra quadam, meo iudicio, demonstratione confirmat in hunc modum. Fœtus ipse materiam postulat copiosam non modo ad primam sui constitutionem, sed ad omne etiam deinceps incrementum. Proinde duorum alterum accidat ipsi est necesse, aut ipsius utero gerentis alimentum rapiat, aut superfluum accipiat: verum rapere quidem non erat melius: superfluum verò assumere non poterat, si fœmina exquisitè calida: discuteret enim ipsum sic, & faciliè exsiccaret. Frigidiorē igitur eam eo usque fieri satius fuit, quoad alimentum, quod coxisset, ac confecisset, totum discutere non posset: quod enim est frigidius, ne concoquere quidem potest, quod verò planè est calidum ut concoquere, ita discutere validè potest: quod igitur non ita multum ab exquisitè calido relinquitur, & coquere satis, ut quod non amplius est frigidum, & relinquare aliquid superfluum potest, ceu quod non vehementer adeo sit calidum. Hæc igitur est frigiditatis fœminæ utilitas.

Hæc ratio cinatio ferè contemptim recipitur ab Antonio Ponce utpote quæ à fine sumpta est, alteram tamen ipse ex sua penu depromptam affert, nunquid non etiam à fine? imo maxime: adeo potens est ad ob-
cæcandos hominum animos philautia: ejus autem ratio sic habet. Fæ-
mina

mina est animal, quod generat in se. Per hæc autem verba significan-
tur duo: & quod sit appetitiva activi perficientis, & quod sit receptiva
illius. Ad quæ oportuit ut esset inferioris caloris ut novum reciperet,
& illum appeteret. Hanc rationem suus autor sumptam esse putat à
proximioris rei natura, forsitan quia hæc sumitur à fæmina concumbente,
illa à foetu materiam postulante. Cæterum quoniam cum Galeno vi-
detur velle contendere, uter melius demonstraverit, aliorum iudicium
esto.

Accedo ad Aristotelem, qui in eadem cum Hippocrate sententia
est, & cum pluries fæminas maribus frigidiores esse repetat, plura affert
fundamenta: nonnunquam enim in coctione fundatur & hanc fæmi-
nas comparatione ad mares debiliorem habere censens, adjungit: *si omnis*
coctio à calore efficitur, mares quàm fæminas esse calidiores necesse est. Interdum
fundamentum suscipit à mole corporis, quæ fæminis quàm viris minor
esse solet. Aliquando à salacitate quæ æstivo tempore fæminas magis,
quàm viros stimulat: quippe viri calidi & sicci æstivo tempore
collabuntur: Aliquando à longævitate: siquidem in universum ait ma-
res fæminis longioris vitæ esse, causamque reddit quia calidius animal
mas est, quàm fæmina. Denique si ad radicem attendamus, unde orta
fuit opinio quòd fæmina sit monstrum, inveniemus esse materiam, ex qua
fit fæmina, frigiditatem: præ frigiditate enim impeditur natura ne su-
um finem consequatur. Cæterum relictis autorum dictis plura sunt
capita ex quibus fæminarum frigiditas erui potest, quorum aliqua per-
currere erit operæ pretium.

*Arist. 4.
gen. an. c. 1.
Arist. sect.
10. prob. 18.
Arist. sect. 4.
prob. 26. 29.
& 5. hist.
c. 8.
Arist. de
long. & bre.
vit. l. 3.*

*Frigiditas fæminarum colligitur ex debilitate fæ-
minei sexus.*

SExum fæmineum & frigidioris esse, & debiliorem tam Hippocra-
tis, Gal. Aristotelisque consensu, quàm evidente experimento con-
stat, imò eo ipso quòd frigidioris dicimus, debiliorem asserimus: quod
enim potest esse virium robur, ubi sanguis, qui est fons caloris, deficit.
Hoc tamen non caret dubitatione; ratio dubitandi est, quia robur in
astrictione consistit: quæ enim immoderatè laxant, inquit Galenus, sol-
vunt robur; ea verò quæ astringunt, teste eodem, firmitatem, roburque
præstant. At astrictio frigori debetur. Hinc est, quòd flante aquilo-
ne vento frigidissimo robur acquiritur, deperditur flante austro vento

*1. ad Glanc.
c. 14.
2. Locali
scili.
c. 2.*

D 3.

Gal. 1. ian.
tuend. c. 3.
Virgil. 9.
Æneid.

scilicet calido frigidum etiam corpus nostrum roborare dixit idem, quod confirmat barbarorum consuetudo de qua Virgilius :

*Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, savaque gelu duramus, & undis.*

Non desunt documenta alia ex quibus elicitur frigidi esse indurare, & condensare; calidi relaxare rarefacere: quod cum ita sit, cur in famineo sexu cum frigiditate debilitatem semper conjungimus?

3. de caus.
puls. c. 3.

Verum cum astrictio, in qua robur consistit, siccitati propriè debeatur, frigiditas quidem quæ siccitatem habet adjunctam, astringendi ac subinde roborandi vim habet: quæ verò ut in mulieribus, cum humiditate conjuncta est, molliem ac præ mollietie imbecillitatem inducit. Deinde in viventibus virium robur ad operationes spectatur, operationes autem calori debentur. Frigus nulli actioni ex usu est ut Galenus testatur. Possumus ergo de primo ad ultimum (ut loquuntur Logici) argumentum conficere: nam esse rei est ejus perfectio, non verò qualecumque esse, nam in actu primo adhuc aliqua est imperfectio, quippe adhuc aliquid est in potentia: perfectio autem dicit robur, contradictio enim quædam esset, si quidpiam perfectum, & simul debile diceremus. Sit itaque argumentatio, perfectio & subinde robur consistit in actu secundo: esse autem in actu secundo secum habet operari, operatio est à calore, ergo à calore est perfectio ac subinde robur. Hinc est quod Galenus medicos & philosophos testes appellet, qui calorem ajunt esse ipsam virtutum substantiam, etsi non hoc saltem primum, at maximè necessarium earum instrumentum, & merito nam eodem autore alibi calor habet præ cæteris qualitatibus vim in agendo maximam.

Gal. de
const. art.
c. 9.

Gal. 3. de
caus. prob.
c. 3.
de marc.
3. caus.
prob. c. 3.
1. Sanit.
tuend.
c. 2. & de
marc. c. 4.

Objiciet tamen aliquis, si frigiditas nocet robori, quia humiditatem habet adjunctam, quippe mollieties est quæ imbecillitatem præstat, molle autem est quod humidum; eodem jure calor si sociam habeat humiditatem, mollietiei, debilitatisque erit causa. At calor, quem dicimus omnibus præesse actionibus, calor naturalis est, calor autem naturalis à Galeno passim humidus appellatur, imò copiosam habere humiditatem ab eodem dicitur. Habet quidem copiosam humiditatem, non tamen superfluum, sed quam ipse calor gubernat, apponit, agglutinat, ac proinde condensat, unde non patitur Galenus calorem hunc innatum flammæ comparari: quippe calor cum superflua siccitate comburit, colliquat: cum mediocri ad omnia est utilis ut ait Galenus. Porro calor initio generationis nostræ nobis ab elemento ignis inditus est ad duritiem & robur inducendum, quod eleganter docet Galenus non semel. Necesse namque est ut animalium principium molle sit, ut bene

concin-

concinnari, confirmarique & ad omnia fabricanti sequax, ac præstò esse possit. Cæterum tanta mollicies operationibus est inepta: quare oportuit aliquod siccum ei admisceri, siccum autem duplex est, alterum terra, alterum ignis: terram admiscere in magna quantitate oporteret, atque ita non relinqueretur humidum, quo adhuc opus erat. Admixtus igitur fuit ignis, qui duas utilitates præstaret: nempe & agilitatem induceret, qua actiones perficiuntur, & duriciem qua corroborantur. Colligere igitur vela liber, & ratum habere fæminam debiliorem esse masculo propter inopiam caloris quæ actiones efficit debiliores, cum ergo nihil magis pateat quàm actionū debilitas, & ex debilitate actionū debilitas facultatum cognoscatur, facultatum autem debilitas fiat à frigiditate, rectè ex effectu, seu, ut dici solet à posteriore ex debilitate feminei sexus colligimus ejusdem frigiditatem. Porro debilitatis signū non prorsus contemnendum accipimus à philosopho qui fæminam carere ait iis partibus quæ tamquam arma à natura data sunt animalibus. Fæmina, inquit ille, quam mas innervior est, atque infirmior, & partes, quæ tamquam arma à natura animalibus sunt data, non fæminis, sed maribus data sunt: velut generis cervini fæmina cornuum inops, mutilaque est, & avium nonnullarum, quibus data calcaria sunt, fæminæ omnino iis carent: pari modo suæ fæminæ dentibus carent exertis. At nonnullis in generibus sunt quidem hæc etiam fæminis, sed maribus potiora, ut cornua tauris robustiora quàm vaccis.

*Arist. 4.
hist. animal.
cap. II.*

Demum fæminæ debilitatis indicium sunt Eunuchi qui exsecris testibus muliebrem acquirunt naturam, & manifestè enervantur, tanto autem magis quàm fæminæ, quanti fæminæ suos habent testes licet exiguae eunuchi autem nullos. Crediderim Hippocratem, qui & mulieres, & eunuchos podagræ immunes esse dixit, dicturum etiam, si recorderetur, eunuchos ut fæminas ambidexteros non fieri, (quippe viri ob nervorum, muscutorumque vim ambabus utuntur manibus, fæminæ autem non sic ob debilitatem) sic eunuchos quibus, par, aut etiam major est debilitas ambabus etiam manibus uti non posse.

Pro coronide accipite fæminas spectata rei natura communiter loquendo maribus debiliores esse hoc tamen non tollere, quo minus aliquas fæminarum vel cælesti virtute adjutas, vel ob quamlibet aliam arcanam facultatem viros posse superare. Hoc tamen quod ut possibile admittimus, ut in suetum non trahimus in consequentiam. Imo potius etsi non admittimus Aristoteli fæminam esse monstrum, admitte ille nobis fæminam quæ virum superet pro monstro habere, concurrunt namque

namque conditiones quæ monstrum faciunt: quippe hoc rarum est, & quia rarum mirabile: una fuit Semiramis in cuius columna, teste Herodoto legebatur. *Natura me faminam fecit, ego rebus gestis nulli præstantium virorum inferior extiti, huic autem parem non adhuc tot secula protulerunt.* Monstrum est præter naturæ ordinem, ac præter naturam est fæmina quæ viro supereminet: siquidem ut naturæ ordo postulat, ex D. Pauli sententia, *caput mulieris vir est.*

Ex loco in quo fæminæ procreantur, earum frigiditas colligitur:

Hip. 5. aph. 48.

3. de partib. anim. c. 4.

Hipp. 5. aph. 38.

3. de part. anim. c. 4.

FOetus mares quidem, inquit Hippocrates, in dextris: Fæminæ vero in sinistrum magis: hujus rei rationem Galenus tradit quia dextra uteri pars calidior est, propter vicinitatem, rectitudinemque cum hepate, quod in dextro hypochondrio situm est. Aristoteles autem propter dextrum cordis ventriculum qui plurimum sanguinis calidissimi in se continet, quam ob rem pars dextra calidior est, quàm sinistra. Quapropter Aristoteles, & Galenus conveniunt in eo quod uteri pars dextra sit calidior, calore scilicet aliunde mutato; differunt tamen quia Aristoteles à corde, Galenus à jecore calorem communicari inquit. Nec mirum est quod ita differant: nam Aristoteles (ut sæpe apud eum videre est) officinam sanguinis in corde constituit, quam Galenus in jecore. Quod autem dextera uti patris sit in qua mas continetur, sinistra in qua fæmina, considerare magnam esse correspondentiam mammarum cum utero Hippocratemque dixisse mulieri utero gerenti si altera mamma gracilis fuit geminos habenti alterum abortit, siquidem mamma dextera gracilis fiat, marem, si verò sinistra, fæminam.

Sed jam aggrediamur colligere caliditatem masculorum, frigiditatemque fæminarum ex loco in quo fœtus procreatur. Locus (ut præter cæteros, tenent Complutenses ex calceari) aliquam habet qualitatem conservativam locati: pisces in aqua melius conservantur, & omnia quæ moventur locum sibi præscriptum conservationis ergo, quærunt. Qualitas ergo in utero conservativa fœtus, ne confugere cogamur ad occultas manifesta est caliditas, cum ergo conservatio fiat per similia manifestum est id quod caliditate intensiore pollet in calidiore uteri parte commodius conservari. Præterea quoniam poterit aliquis negare uteri partem dextra calidiorem esse: quippe influxus cordis, & jecoris non convincit: nam quod attinet ad cor ex Aristotelis sententia homini

pa

paulo vergit ad lavam, ut ejus partis refrigerationem moderetur, quod autem ad secur spectat calorem communicat cum sanguine per venarum tubos, venæ autem tam in dextram quam in sinistram uteri partem hiant. Quoniam, inquam alicui displicebit isthæc caloris communicatio sciat oportet dextram partem suapte natura calidiorem esse. Est calidior dextera pars, ut à posteriore constare potest, quoniam robustior: jam enim superius dictum est robur in viventibus procedere à calore. Robustiores esse dextram quam sinistram, reperit Philosophus passim, *Arist. 1. hist. c. 15. & 4. de part. c. 8. 2. hist. c. 1. de Animal. in c. 4.* idque probari potest ex eo quod (ipso etiam teste) initium motionis est à dextris, motio autem arbitraria semper à fortiori incipit parte. Unde ipsemet Philosophus quod motus ex parte dextra proveniat infert proinde naturam dextræ validiorem esse.

Itaque dexteram partem calidiorem esse satis constat, in eaque debere gigni id quod calidius ex rationibus superius adductis patet; quod verò ex caliditate loci caliditas masculi foetus eveniat, Hippocrates nos docet, qui de foetu hoc agens adjungit. Idcirco solidus factus est, & biliosior, & magis sanguineus, quia iste calidior est locus animalis. An verò perpetuum sit mares in dextra parte gigni ambiguum est: nam Galenus in hæc Hippocratis verba veritatem inquit, per dissectiones explorari, *maribus plerumque in dextra uteri parte conceptis.* Vbi advertere oportet adverbium plerumque quod infallibilitatem eventus aufert; cæterum Galenus hunc loquendi modum accepit ab Hippocrate, qui in aphorismo initio citato, inquit, *Mares in dextris, fœmina in sinistris magis.* Consonat ergo illud plerumque cum isto magis utrumque autem perpetuitatem tollit Aristoteles eadem via incedens adversum Empedoclem sæpe numero evincere ait, ut eadem in parte uteri gemini mas & fœmina generentur. Musa uxorem suam narrat, semper mares in sinistra matrice gestasse, in dextra fœminas quod cognoscebat tum ex motu qui incipiebat à dextra, tum ex globo, & aliquando geminos peperit quorum primus fuit puella quæ cum exivit, latus dextrum inanitum videbatur. Hinc sibi persuadet Carrerus rationem istam sumptam à loco generationis non esse dignam quæ recipiatur. Nam id quod perpetuum est: nempe virum esse calidiorem muliere, non debet habere causam quæ perpetua non est. Fætemur quidem fœminam nonnunquam in dextra, marem, in sinistra uteri parte gigni, quod Galenus non sinit, verumtamen ab ipso met Galeno accipimus non esse perpetuum fœminas esse viris debiliores, ut videre est apud eum: cæterum tam fœmina viro calidior, quam etiam fœmina in dextra uteri parte genita, utrumque rarum est: dogmata autem medica non sunt perpetuæ infallibilisque veritatis, sed cum moderatio-

E

ne sunt

ne sunt accipienda nempe ut satis sit si eveniant ut plurimum, etenim quid spectata rei natura tenendum sit, inquirimus, nec nos peculiare eventus deterrent, ut dogmatum veritatem nutare suspicemur. Porro ex eo quod non sit perpetuum marem gigni in dextra parte fœminam in sinistra, colligitis in utero non esse vim activam fœtus, ut male existimavit Fabius Paccius, ea ductus ratione quod Hippocrates in aphorismo non fecit mentionem seminis, sed in uteri qualibet parte esset vis activa, utrique effectus semper huic responderet, est itaque solum major aut minor caliditas nempe maior in dextris, cumque caliditas sit inter qualitates nobilissima ex materia ubi illa praevalet gignitur id quod nobilius est, nempe fœtus masculus nobilior quàm fœmina & hoc ita sentit Aristoteles, qui ait nobiliores esse mates in utero quàm fœminas. Probatur etiam quia tam viri quàm mulieres ad procreandam prolem marem aut fœminam indigent certe inter se proportionem, unde Aristoteles plerumque enim tum mulieres, tum viri, quamdiu cum eisdem junguntur, fœminam tantum, maremve procreant, se juncti autem contra.

3. met. c. 3.

Arist. 4. gen.

animal. c. 6.

3. part. animal. c. 3.

7. hist. animal. c. 6.

mal. c. 6.

Ex materia colligitur num mas sit an fœmina.

3. L. 10.

HYPOTHESIS esto dari duplex semen, hoc est maris & fœminæ; neque enim oportet quoties se offert occasio hanc litem inter Aristotelem & Galenum renovare, sentiant peripatetici quidquid velint, nos ingenuè speculantes Galeno inhaeremus à quo sat bene probatum est fœminas in opere generationis suum etiam conferre semen. Sed nunquid cum in uterum conjicitur utrumque semen ab eo quod praevaluerit efficietur seu mas, seu fœmina? minimè: neque enim femina discerpta manent, ita ut unus effectus uni semini debeat, alter alteri, in quo deceptus fuit Cardanus, qui existimavit in semine masculino esse vim formandi membrum masculinum, in fœmineo fœmineum, & sic fieri marem aut fœminam prout hoc aut illud semen superet, fieri autem utrumque, nempe androgynum, si utrumque semen æque superaverit. Putat insuper hanc sententiam esse consonam doctrinæ Galeni: Licet enim Galenus tribuat generationem masculi intensiori calori, hoc dixit quia magis confert ad generationem seminis virilis, non quod sit activa virtus sufficiens. Cæterum si Cardanus vult materiam antecedentem ex qua fit semen, provenire ex qua fit sexus, utique à plerisque admitti posset, ita tamen ut vis formativa non agat in hanc partem separatim: quare dum Galenum dixisse putat in semine virili esse determinatam vim ad producendum sexum masculinum & in muliebri ad muliebrem, prorsus errat, oppositum enim

nim.

nim constat ex verbis Galeni dicentis, omnes quæ in viris sunt partes in mulieribus etiam reperiri, juxta quod concludit ab uno principio nata esse omnia quæ ad animalis generationem pertinent. Non ergo genitalia muliebria ex semine muliebri virilia ex virili in Galeni doctrina fiunt, sed omnia ex uno principio, cum tam hæc quam illa eandem habent figuram solaque differentia sit quod femina est imperfectiori.

Itaque utrumque semen in utero in unum conglobatur & evadit quoddam mistum quod pro ratione exuperantis caloris sit mas aut femina: quippe calidum est activum magis, frigidum autem calidominus. Neque verò hinc inferre calorem esse causam principalem sexuum, sed instrumentum duntaxat quo utitur vis formatrix: cum enim mistum semen ex duobus magis in se habuerit caliditatis, mas generabitur: continebit autem caliditatis magis, si semen masculinum superet quantitate, aut femineum intra suos terminos caliditate abundet, ita ut attemperare quidem masculi caliditatem possit, quantum opus est ne semen fiat femineum, hoc est debile ex præpollente frigidity. Viceversa etiam si semen masculinum non admodum sit calidum, sed duntaxat quantum oportet ad generationis opus, sed aut si semen femineum masculini vim infringat, non ut impediatur generationem, sed ut tota seminis massa reddatur debilis, & frigida. Hinc est quod, ut dicebamus Hippocrates, ut femina procreetur, jubet uti cibis potionibusque aqueis, hoc est frigidis, ut masculus, igneis nempe calidis. Non jubet hoc victu uti solum patrem aut solam matrem, sed utrumque simul, indistinctè enim loquitur, quasi attendens ad infrigidandum aut calefaciendum non hoc aut illud semen, sed utrumque simul. Hinc etiam est quod ait masculinum à crassiore & fortiore genitura fieri, ac propterea citius efformari, nempe à tota genitura quando contingat crassiorem, fortiolemque esse quod ita intelligendum esse constat, eodem autore inferius dicente vitrum suum uteri crassiorem genituram ingredi contingat, illic masculinum gigni, in uterum verò rursus debiliorem ac humidiorum, illic feminam generari. Non dicit generari feminam in eo loco ubi contingat ingredi semen femineum, sed crassius participatione caloris incrassantis: incrassari verò à calore contingit utrumque semen, quod à calore miscetur, & ab eodem magis vel minus incrassatur. Denique prædicta doctrina ab Hippocrate expresse fuit prolata: inquit enim. Si ab utriusque semen fortius prodierit masculus erit partus, si verò debile femineum nascetur, ubi advertite dictum esse ab utriusque quod omnem tollit dubitationem. deinde prosequitur sic, utrum autem multitudine, aut copia prævaluerit, iuxta illud ipsum partus nascetur: si enim

14. n. sup.
6. 6.

H. de dietac.

H. de nat.
Puer.

H. de genit.

multò plus fuerit debile semen, quàm fortè superatur forte, & debili permistum in fæminam transit, si verò plus fuerit fortis seminis, quàm debilis superatur debile & in marem transit. Quid manifestius dici poterat? forte debili permistum si pervalerit fit mās, si superabitur, fit fæmina. jam igitur spectatur (de hac enim se loqui proficitur) in mixtione utriusque seminis non in unoquoque seorsim.

Ratione etiam probatur: num semen habet vim instrumentalem ad producendam formam eiusdem speciei cum generante, aut ad coniungendam eam materiæ, si sit forma de foris adveniens, & constituendā organizationem, ergo in semine non est vis determinata magis ad marē, quàm ad fæminam, cum ergo semen masculum, & fæmineum differant sola intentione caloris, necesse est ut adveniat facultas determinans, hæc autem est formatrix, quæ suscipit semen unum conflatum ex duobus: ergo non agit in alterutro seorsim, sed in uno & eodem prout magis participat huius aut illius dispositionis nempe caloris & frigiditatis, humiditatis, & siccitatis.

Probatur etiam experimento: nam quemadmodum diximus dextram uteri partem calidiorem esse quam sinistram, eodē dicemus dextrū testiculū sinistro esse calidiore, quare calidius semen debet exire è dextro testiculo, quàm sinistro: experimento autē compertum est semen è dextro testiculo emisum marem gignere, è sinistro fæminam, unde Hippocrates quando fæmellā inquit, generare volet dextrum testem obliget, quod ab Hippocrate Galenus accepit, idcirco rustici (ut narrat Avicenna) stinguunt sinistram testiculū tauri, ut effundatur ex dextra. Aliud etiam experimentum ab Hippocrate acceptum est. Dum adolescens hircescit, post quædam signa quæ ostendunt permutationē pueritiæ ad adolescentiam, adjungit sicut & illud si dexter prius testis intumuerit, hosce adolescentes factos, in ætatemque virilem cum evaserint, filios mares potius quam fæminas progignituros, quod si sinister è contrario. Hæc experimenta & alia quæ congerit per amarus, nos docent masculum genituram conferre aptam ad fæminam, & ad masculum procreandum ad fæminam, si materia frigidior sit ad masculum si calidior. Adque ita constat ex materia sumi indicium ex quo cognoscitur marem esse calidiorem fæminam frigidiorē. Constat etiam nō levi conjectura, nam homines crapulæ dediti, quibus multum est semen idque crudum, fæminas ut plurimum solent generare, nequeunte scilicet semine fæmineo, quod ei adjungitur tantam multitudinem crudæ genituræ corrigere.

Ex

*Ex constitutione temporis quo fetus generatur
colligi etiam potest feminei sexus
frigiditas.*

Constat ex Aristotele, flatibus aquiloniis magis quam austrinis mares ^{4. de genero.}
generari. Pastores similiter aiunt interesse ad maris aut feminei, pe- ^{an. 1. 2.}
coris fecunditatem, non modo ut initus aquiloniis, austrinisue flatibus fiat,
sed etiam ut dum pecus coit, spectet ad aquilonem aut ad austrum.

Siquis verò dicat aquiloniam constitutionem, cum frigidissima sit,
magis aptam esse gignendis feminis frigidioribus quam maribus, sciat
oportet ex frigore externo calorem internum augeri: iccirco teste Hippo-
crate, ventres hyeme, & vere natura calidissimi sunt, quod communiter ad-
mittunt etiam philosophi in sua antiperistasi, quam puteorum aqua mani-
festat. Si vero adhuc instet, hoc si ita esset, frigidas regiones mariū fera-
ces futuras esse, cū tamen ex opposito constet Ægyptum abundantius
ferre. Dicemus in frigidis regionibus aquas esse crudas, crudæ autem
aquæ, ut ait Aristoteles, & frigidæ aut sterilitatem, aut partum femineū
faciunt.

Solvuntur rationes initio in contrarium propositæ.

*Aristot. ubi
supra.*

Ad Democritum & Parmenidem qui ex menstruorum emissionem cali-
ditatem feminarum arguebat. quippe sanguis est calidus, ubi autē
abundat calidum, caliditatem excedere significatur. Dicimus redundan-
tiam quidem sanguinis indicium esse redundantie caloris. cæterum fæ-
minis ex frigidityte contingit, ut tantum sanguinis coacervent, quod o-
pus habeant hac evacuatione: muliebri enim genus, ut Galenus ait, ut
quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceret, aut sub
claro solē viveret ac ab utraque hæc multitudinem humorum coacerva-
ret, ipsam evacuationem plenitudinis tamquam remedium naturale ob-
tinere opus haberet. Hoc manifestum facit experientia: nam mulie-
res rusticane validis exercitiis occupatæ mensstruis evacuationibus sine
noxa ut plurimum carent, unde Rufus apud Aëtium ait mulieres saltatri-
ces, & cantatrices non purgari, cuius rei fidem facit Mæsa, qui se cogno-
visse ait rusticas quasdam mulieres, quibus menses nunquam fluxerunt, <sup>Mæsa lib. 5.
aph. 3. 6.</sup>
& tamen sanissimæ fuerunt, & robustissimæ, & filios progenuerunt. Ve-
rū de hoc ex professo inferius tractabimus, cum de mensstruis erit sermo.
Nunc autem sufficiat stabilire mensstruas hæc purgationes argumentum
præbere redundantie sanguinis crudi, quem feminarum frigiditas coa-
cervavit.

*De sang.
miss. adv.
Crasis.
c. 5.*

E. 3;

Ad:

Christoph.
Reg. 3. prog.
10.

Heurn. de
morb. mul.
lib. 1.

Ad authorem de morbis mulierum dicimus adeo falsam, viris doctissimis visam esse eam opinionem ut aliqui in quorum numero est Vega verba illa tamquam additicia & ab aliquo indocto inserta oblitteranda esse censeant. Alii inter quos numerandus venit Mercurialis, propter hanc sententiam totum opus de morbis muliebribus, ubi scripta est, damnent. Nihilominus suos, habet defensores. Cordæus sanguinem coacervatum calidiorem esse ait, forsitan quia conculcatus non diffatur. Heurnius explicat Hippocratem, imo excusat: non enim dicit mulierem esse calidiorem viro: aliud enim est solidas partes incallescere à sanguine, aliud sanguinem incallescere à solidis: à solidorum enim calore vibrat pulsus magnum ictum: fæminæ verò à sanguinis fervore frequentem edunt pulsus: nam ita refarcit magnitudinem frequentia & celeritate. Ita Ascanius refarciebat gressum patris Eneæ, non passibus æquis. Itaque putat Heurnius, se excusasse Hippocratem dicentem mulieres viris esse calidiores, quia Hippocrates non dicit mulierem esse calidiorem viro & propterea sanguinem esse calidiorem, sed ex adverso fæminam habere sanguinem calidiorem viro propterea esse calidiorem viro: quapropter illa ex se non est calida, sed sanguis eam calidam reddit: Hanc expositionem seu potius inanem excusationem tacito autoris nomine accepit Heurnius à Capivaccio, uterque igitur vult fæminam excedere calore ascititio virum autem innati.

Fratre
dicuntur
famina cum
menstrua e-
rumpunt.
Arist. 7.
hist. c. 1.

s. aph. 57.

Lib. 8. sua
Anat. q. 2.

Sed si ascititio abundat ergo febrili, sic mulierem perpetuo febre laborare dicemus: neque possumus eam à febre liberare, dicentes caliditatem esse sicut caliditatem itæ aut laboris: hæc caliditas non perseverat, ut perseverat fæminarum. Deinde si calida est ratio sanguinis superabundantis, hoc habet duntaxat in ætate in qua fratre incipiunt, hoc est qua ubera turgent & semen emittunt & cum menstruantur, unde ante menstruandi tempus, & in senio erit frigidior viro. Argumenta verò quæ probant eam frigidior esse, omni conveniunt ætati. Ut quod in loco gignuntur frigidior, ex materia minus calida, quod mulier ambidextera non sit, & pleraque alia hujus census non concernunt magis fæminam menstrua habentem quam iis carentem. Præterea ex Hippocrate si menstrua plura fiant, accidunt morbi, etsi non fiant ex utero morbi contingunt, ex quo colligitur menstrua, sanas efficere mulieres: si sanas, ergo in statu secundum naturam: si in statu naturali, ergo in eo temperamento quod sit frigidius virili.

Andreas Laurentius aliam affert excusationem, quam se à præptore suo Ludovico Dureto accepisse ingenuè fatetur. Videlicet Hippocratem dum mulierem rariore carne præditam esse scribit usurpare no-

nomen raritatis, pro eo quod laxum est, & molle, non pro eo quod foraminibus pervium est: ita enim rarius est magisque pervium viri corpus propterea, & facilius, & liberalius sudat. Sunt ergo rariores mulieres, hoc est laxiores, mollioresque, quod in libello de adenibus legitur: quippe constare ait, ejus libri autor & pectora, & mammas, & totum muliebri corpus laxum & molle esse. Cæterum non negamus fæminarum carnes laxiores, mollioresque esse imo id paulo post tractabimus: quod negotium facessit, est scire an *αραιός* quod est rarus, significare posset id quod *μαλακός* καὶ *χαῖνός* dicitur, hoc est mollis, & laxus. Respondent id fieri posse *καταχρηστικῶς* hoc est abusive. At si ita autores interpretari liceret, nunquam aliquid difficile occurreret, vellem à viris lingua græca peritis, quales hi duo fuerunt, aliqua mihi offerri loca, in quibus hac abusione græci autores fuerint usi. Dum autem mihi id non ostendunt, libet existimare, illum quicumque fuit, qui inseruit sententiam erroneam, nempe mulieres calidiores esse viris, inseruisse similiter hunc alterum errorem, videlicet eas esse carne rariores.

Verum Laurentius non hac abusione contentus, alteram affert ut sic per multiplicatos abusus suam astruat sententiam. Cum ergo Hippocrates dixerit mulieres ob raritatem plus trahere alimenti, Laurentius ait Hippocratem tractionis nomine abuti pro eo quod est excipere, & continere: cum enim laxius sit mulierum corpus plus excipit, continetque sanguinis. Verum isthæc tractio vi tracta mihi videtur. Nam accipit comparisonem ab Hippocrate adductam, qui carnes mulierum in sua raritate comparat lanæ, & quemadmodum lana plus suscipit humoris, ita rara mulierum caro. Lanamque laxiorem esse ait vestibus optimè contextis. At ò Laurenti lana non solum mollior & laxior est quàm vestis, sed etiam rarior, tunc sit lana & vestis, pariter trahunt, quia parem habent siccitatem, sed, lana plus suscipit, quia rarior est: nonne vides susceptionem arguere capacitatem. Capacitas autem major est ubi plura sunt spatia vacua, ut in raro, quod foraminibus est plenum, ac subinde dicere possum plenum esse vacuitatibus. Errat igitur autor libri de morbis mulierum, qui attractrices dixit Hippocrates, hoc est, habere attrahendi vim, si ergo fæminæ viris magis attractrices carnes habent, habent fortiores operationes. Carnes attractrices ex venire, & extrinsecus dixit Hippocrates: num carnes fæminarum fortiore attrahendi pollent? at sic & operationes potiores habebunt quam viri & erit quartus error in prædicta sententia, quorum unus est, quod caro fæminarum sit rara; alter, quod sanguis calidior quam virorum; tertius, quod fæmina calidiore temperamento sit prædita; quartus, & priorum

con-

6. epid. sect. 3.
6. sex. 1.

consentaneus, quod valentiore polleat attrahendi facultate. Ex raritate carniū colligitur major sanguinis copia quam in viris, maiorque similiter caliditas, ex caliditate sanguinis major caliditas carniū; quis enim dixerit sanguinem calidum esse materiam ex qua fiunt frigida carnes? Ex carniū igitur calore ac proinde ex calido temperamento fit valida attractio. Et sic concatenati errores totam catenam, hoc est integritatem erroneam efficiunt, præstat igitur vel illam explodere, vel librum in quo scripta est damnare, quam ad inquirendam errorum excusationem sophisticis distinctionibus implicari.

Non tolerat hoc Antonius Ponce, verum sibi soli putat fuisse reservatam potestatem rectè explicandi prædictam sententiam, quam Hispana quædam iactantia exornatam nobis tradit. Igitur mulieres, inquit, cum carnis tenerrimæ sint, facile dilacerari, & dolere, quare febris statim excitatur, quæ cum morbus universalis sit, totam feminam, & ejus sanguinem reddit calidiorem. Accusatque Andreæ Laurentium, & Duretum quod Hippocraticam sententiam rejecerint, cum tamen illi eandem, ut retulimus, rejiceretur explicarunt. Sed dicat mihi Ponce dolent ne semper feminæ & dilacerentur? nescio quid respondebit, scio feminas negativè responsuras, ergo si non semper dolent, non semper in eis accenditur febris, nec semper calidiorem habent sanguinem, nec semper sunt calidiores. Sed dicat ulterius, hæc febris est ne de genere ephemera an putridarum? non ephemera, nam ephemera non durat tamdiu, nisi degeneret in putridam, & sic semper erit in manifesto vitæ periculo. Parcat ergo mihi Ponce expositio, quam laudibus extollit, risu magis quam admiratione digna est. Imo admiratione digna, siquidem est Fracastorii sententia, risum ex admiratione nasci, quicquid contrarietur Vallerioli, in quem pro Fracastorio Vallesius in certamen singulare exit.

6. Lectio.

Omissis autoritatibus ad priorem rationem accedamus. Non est negandum testes, (quod jam superius est dictum) virilitatem robur caloremque in universum corpus effundere, in viris præcipue, in mulieribus aliquantulum; cæterum femine adeo imbecilli sunt, respectu habito ad viros, ut etiam si intus reclusi commodiores sint ad communicandum calorem, non propterea tantum habent, quin viriles extra prominentes majorem habeant. In primis quod intus reclusi sint, habent à frigiditate teste Galeno, at reclusio majorem arguit frigiditatem quam caloris communicandi utilitatem. Deinde cum caloris sit dilatare, femine testes angusti exiguique diminuti caloris sunt soboles. Testiculos muliebres parvos penitus esse, vasaque exigua habere Galenus ait, tales autem

autem calori diffundendo, quantūvis introrsum vergant, prorsus inepri-
censeri debent. Concedimus nos fæminis castratione libidinem extin-
gui: hoc autem quid aliud indicat, nisi eas à testibus caliditatem accipe-
re, nunquam tamen quispiam persuadebit, ideo testes maiorem calefa-
ciendi vim habere in fæminis, quàm in mæribus. Castrari jubebat Gy-
ges Lydorum Rex, ut refert Cælius, aut, ut idem Cælius alibi ait Andra-
mirus, castrari inquam jubebat fæminas, ut illis perpetuo uteretur tam-
quam ætate florentibus, aut forsitan ita fieri jubebat, ne gestandi & pa-
riendi laboribus impeditæ, minus possent effrænata Regis libidini inser-
vire, aut Zelotipia stimulata earum veneream cupiditatem exstingeret
quominus aliorum amoribus caperentur: scimus enim castratas fæmi-
nas coitum non appetere. Hæc omnia, uti diximus, à testiculis vene-
reum stimulum oriri significant, quem tamen flatus aliquis potest excita-
re in illa parte valde sentili, qua erepta non remanet ubi stimulus exan-
descat, hoc autem nihil facit ad calorem, quem testes fæminarum non
sunt apti copiosum effundere.

Ad alterum, quæ fæminam citius augeri proponit ac proinde cali-
diores esse, quæram de quo augmento agitur? num de eo qui fit intra
uterum, an de altero qui fit postquam fœtus in lucem exiit. Intra ute-
rum quidem delineatio, & motus, quæ duo augmentum comitantur
manibus citius accidunt, quàm fæminis: etenim mas trigesimo fæmi-
næ quadragesimo diebus conformantur: conformatio caloris est opus. *Hip. 1. de di-
at. de nat.*
Moventur celerius, mas tertio mense, fæmina non ante quartum, & ma-
gis frequentes mas edit motus: teste Aristotele quæ omnia calorem in-
dicant. *puer. & in
epid.*
Accedit quod septimestres mares vitales quidem sunt, fæminæ
raro evadunt: *4. gener. a.
nimal. c. 6.*
Puerperia seu lochia mulieris, quæ masculum peperit,
breviorem tempore durant, quæ masculum, longiore: quod mas suo ca-
lore sanguinis reliquias magis exhaurit, quæ omnia ab Hippocrate di-
stata nos docent actiones fœtus matris in utero citius & perfectius fieri.
Extra partum verò mulieras citius augentur, teste Aristotele non qui-
dem à calore, sed ab humiditate, quæ faciliorem præstat extentionem, ac
neque sic dicemus verè fæminas citius augeri, sed citius ad suum statum
pervenire: est autè status fæminarū brevior, hoc est minore corporis mo-
le præditæ sunt, ut constat ex Aristot. si ergo minor est moles, & mollior,
non mirum si citò sumum acquirant gradū, ad quæ per breviores perve-
niunt ætates. Esse fæminas minores viris non siluit Aristot. sicut neq; et-
iam siluit breviores illarū ætates, siquidè brevior dicit eas habere vitā.
Tandem non provenire velox augmentum à calore constat, quia Gale-
nus ait fæminas citius augeri ac prius desinere: si calor augmenti auctor
fuiſſet,

*Minora esse
corpora as-
tribuit A-
rist. mensru-
is purgatio-
nibus 1. gen.
animal.
c. 19.*

F

fuiſſet,

fuiſſet, utrique diutius augendi ætas perduraret, ut cernimus in viris, quorum qui calidiore ſunt præditi temperamento, tardius ad ſenectutem perveniunt: quippe calor naturalis, qui non ſicut calor igneus propriam abſumit materiam, ſed eam perficit, ut jam ex Galeno oſtendimus, diuturniorem in humido, quod ille vegetior eſt, motam facit; temperamento verò frigidi, & qui humiditatem, præ inopia caloris potius excrementitiam quàm radicalem habent, citò ad ſenium accedunt, unde conſtat feminas paucum ſuum calorem humiditatibus, potius cruditatibus ſuffocare, ac propterea celerius ſeneſcere, brevioribusque vitæ terminis circumſcribi. Hoc nobis parabolista Æſopus docet exemplo cucurbitæ, & palmæ, quippe cucurbita ſe jaſtabat, quod ad radices palmæ nata citò ejus cacumen occupaveſſet, palma tamen centum annos vixerat, cucurbita paucis menſibus, ſed ſuo damno cucurbita ſuperbiam depoſuit, quippe inter paucos dies exaruit, palma diuturnitatem ſuam per plures adhuc annos conſervavit.

2. aph. 20.

1. epid. ſect.

2. com. 78.

3. epid. ſect.

3. com. 81.

Devenio ad exempla à brutorum moribus petita. Aves rapaces feminæ velociore exercentur volatu, quàm mates, ita eſt: hoc provenit à majore calore: non admitto, ſed cum Peramato reſpondeo mates, quoniam calidiſſimi ſunt, imbecilliores feminis minus calidis haberi: quoniam omnis intemperies ſi valde augeatur, dejicit actum propriæ operationis, ut autor eſt Galenus. Leona leone, & urſa uſo ferociore ſunt, (dicebatur ex adverſo) at ego non ferociore ſed moroſiores atque iracundiores dixerim: nam proliſ quàm in utero geſtarunt, nimia cura premuntur ac propterea circa eam in adorientes ferociunt: iracundia autem non caloris, ſed frigoris ſoboles eſt, audite Galenum dicentem. Reliquum eſt de iracundiis, hoc eſt οὐδυνος ut agamus: quos maximè contrarios ait (nempe Hippocrates) eſſe iracis, id eſt θυμώδεις: magnanimi enim irati ſunt, & humilium rerum contemptores: contra iracundi puſillanimes, quod generoſo, viriliſq; animo non ſint. Quare iracundi temperamento frigidior erunt; vaporesque digerent diſſiculter. Sic Galenus qui non abſimilem alibi dicit eſſe naturam eorum qui moroſi appellantur: inquit enim. Quid dictio δυςάγριος, hoc eſt moroſus ſignificet docuit Critias: cujus ſunt hæc verba; Moroſus eſt, qui vilibus de rebus ſtomachatur, & de magnis pluſ ceteris mortalibus diutiusq;. Itaque Leenam, & urſam, quod de gallinis, & canibus feminis dici poteſt, moroſiores iracundioresque eſſe, magis indicat ſollicitudinem circa ſuos catellos, quàm temperamenti caliditatem.

Porro hinc colligite partem animoſam (ſic eam Plato appellavit) quæ in corde reſidet, in feminis non atteſtari calorem, ſed neque eundem atteſtatur facultas alia ibidem ſedem habens, quam Galenus puſillabilem.

cilem vocat, quamvis Capivaccius & alij superius nominati putent eam
fæminis quàm viris validiorem esse, sumpta occasione ex Galeno, qui ^{3. de caus.}
pulsus fæminis frequentiores esse ait, cæterum idem Galenus de magni- ^{puls. c. 2.}
tudine pulsum aliter loquitur, quippe robur facultatis, quod maribus
adest, conferre ait pulsum magnitudini, neque solum ex caloris abun-
dantia, verum etiam ex robore majores fieri marium pulsus. Cæte-
rum idem ipse Galenus cap. 9. viros mulieribus pulsum habere tum ma- ^{de puls. ad}
jorem, tum vehementiorem & paulo tardior, satisque rariorem scri- ^{Tyron.}
ptum reliquit. Sed cur tardior, & rarior est? non quidem est tardus
simpliciter & rarus, sed comparativè ad fæminas, quæ pulsum habent
teste Galeno velocem & frequentem: quia nempe simul pulsum ha-
bent parvum & debilem ob frigiditatem, nequeunte scilicet frigida &
debili natura pulsus edere magnos & vehementes, quare suppletur hic
defectus velocitate & frequentia. Jam verò superius diximus Heurni-
um debilitatem & pulsum parvitatem retulisse ad carnes frigidiore, ^{6. Epid. sect.}
frequentiam ad calidiorem sanguinem calidum jam diximus esse mate- ^{4. com. 25.}
riam ex qua calidior fit caro, quod ex Galeno addiscere possumus, siqui-
dem ex recta coctione ciborum; sanguinem optimum fieri ait, ex opti-
mo sanguine laudabilem nutritionem.

Tandem ad exemplum equarum quæ velocitate cursus equos su-
perant, respondemus equos veloces esse pro ratione caloris, & pro ejus-
dem excessu firmitatem laboris habere: equa vero currit celeriter, sed
currendo citò defatigatur. Non ergo ei velocitas à calore est quando-
quidem firmitatem non habet adjunctam, sed à formidine, etenim ad
naturæ providentiam referendum est quod animalia meticulosa sibi so-
ciam habeant celeritatem, ut celeri fugatimori satisfaciant, tam equus
quam equa calcaribus si pungantur, currunt, fugientes scilicet illud
malum, quod ingeniose annotavit Fracastorius fugiet
ergo celerius equa, utpote ti-
midior.

DISPUTATIO TERTIA.

De muliebri corporis habitu & constitutione.

7. Leſio.

Explicare in primis oportet quid habitus nomine in præſente intelligamus, quod valde neceſſariū eſſe cenſendum eſt; quandoquidem hoc vocabulum complura habet ſignificata: nam *ἔξ*, id eſt habitus, apud logicos qualitas eſt de prima qualitatis ſpecie diſtinguuntq; *ἀπὸ τῆς διαθέσεως*, id eſt à diſpoſitione, differuntque quoniam habitus radices habet difficulter educibiles à ſubjecto, diſpoſitio facile ſolubiles, & mutabiles. Hac etiam acceptione Galenus uti ſolet,

Ad Thraſ.

c. 2. de bon.

habitudine

in principio.

opponens habitum diſpoſitioni, quòd in libro ad Thraſybulum, & de bona habitudine proſicitur: quippe habitus nomine in omni re, quæ conſtans eſt, ægreque amovetur, uti ſolet, definitque habitum eſſe affectionem ſtabilem.

1. diff. feb.

c. 7.

Sed nunquid ſanitas eſt habitus, morbus verò diſpoſitio? ſanitas quidem perfectæ non ſimpliciter habitus, ſed cum addito *ἔνθε* bonus habitus appellatur: habitus enim ſolum durabilitatem affectionis inſinuat, bona ne an prava ſit non declarat. Morbus verò *διὰ θεοῦ*, id eſt diſpoſitio dici ſolet: nihilominus febris heſtica aut habitualis teſte Galeno dici ſolet vel quoniam firma, ac ſolum difficilis eſt, (& hæc ſit habitus ſignificatio de qua haſtenus egimus) vel quoniam ipſum corporis habitum comprehendit: ſic enim vocari ſolent partes ſolidæ, humidis ex adverſo reſpondentes. Quare habitus quæ oculis conſpicuæ ſunt, ſed omnes alias, quæ ab Hippoc. *ἰχοντα*, hoc eſt continentia appellantur: unde merito Sorraeus reprehendit eos qui veteres Medicos accuſant, quòd dixerint febres intermittentes in habitu corporis gigni, quia in ventriculo, jecore, meſenterio atque alibi naſcantur: quaſi verò hæc quoque partes habitus nomine non comprehendantur.

Igitur inter plura ſignificata nos eum quaerimus de muliebri corporis habitu & conſtitutione. hanc ſecundæ acceptionem accipimus inquirentes quomodo ſe habeant fæminæ circa membrorum temperamentum, & hic eſt habitus, aut circa eorundem figuram, ſitum, proportionem, & hæc appellamus conſtitutionem, præcipuè tamen eorum quæ exterius

exterius apparent. Cæterum dicet aliquis membrorum habitum & constitutionem sequi ad temperamentum, quod Galenus significat, quando ait necessario contrarias habitudines ex contrariis temperamentis esse ortas: quare supervacaneum videtur, quando jam egimus de fæmineo temperamento, agere nunc de fæmineo corporis habitu, quippe hic qualis nam sit, ex illo cognoscitur. Ab hoc tamen dubio nos liberat idem Galenus alibi; cum ait *moderata temperatura indicia, secundum totum animalis habitum, color quidem ex rubro, & albo commistus, capilli vero flavi, & ut plurimum mediocriter crispis.* Vbi Thomas Rodericus à Veiga nostras, præceptorque meus valde honorandus, notat additum *ut plurimum*, quia crispitudo, quandoque sequitur meatuū obliquitatē formationis sabbolē non semper temperiem. Itaque cum multa compositionem membrorum, corporisque constitutionem accommodatam sexui expostulent, magisque referantur ad providentiam naturæ muliebria officia disponentis, quam ad temperamentum vitæ custodiam machinantis, non erit abs re habitū corporis fæminarum seorsim contemplari, & in eo arcana quædam ad proles generationem necessaria inquirere.

1. sanit. 282
end. c. 5.

Art. med.
c. 41.

*An rariores sint mulierum quam virorum
carnes.*

DE mollitie & laxitate muliebrium carniū constat apud omnes, imò mulierem à mollitie dictam dixit Varro, relatus à Firmiano, quod si huius rei causam finalem inquirimus, non deerit utilitas, propter quā ita fieri optimum naturæ consilium fuit: quippe mollia magis reclusioni exclusionique sunt apta, necessarium autem erat ut fæmineum corpus & in se recluderet sanguinem reducendum singulis mensibus & illum excluderet, similiter & fætum, quod non sine magna violentia fieret, si membra ad duritiem vergerent. Marem autem duriorem esse oportuit, utpote qui in coitu maiorem resolutionis occasionem habet: efficiens verò causa humiditas est: etenim mollia quæ sunt humida esse per se notū est.

De opif. c. 122

Cæterum de carnis raritate maior est controversia, licet enim eam decidisse videatur Hippocrates superius citatus, qui mulieres, ait rariore carne præditas esse, nihilominus jam tota illa sententia expulsa manet, & quæ eam recipiunt non nisi abusive raritatem pro laxitate accipiunt; unde videtur communiter displicere quod mulieres viris raritate corporis majore sint præditæ. causa cur ita sentiant communiter scribentes est quoniam raritas est effectus caloris: calorem viris quam mulieribus in-

centio-

tentiolem esse constat: quare consentaneum est ut ubi causa major est, effectus sit major. Nonnullas quaestiones philosophicas valde difficiles hoc loco occurrentes praterire satius est, quam nostrum principale intentum diverticulis obscurare. Vtrum scilicet rarefactione acquiratur nova quantitas.

2. Sanit. tu-
end. c. 2. &
1. simp. c. 17
c. lib. 5. c.
14. & 6. e
pid. lect. 5.
c. 6. & 10.
met. c. 11.

Apponendum igitur est raritatem, & densitatem in corpore vivente, de quo agimus, respectu ad pororum multitudinem amplitudinemque habito intelligi. Quare Galenus, qui quoties de raro & denso agit, utrumque ad poros refert, medice loqui censendus est. Sic propriè rarum accipi, ait, quod meatus, quos Græci poros vocant magnos per totum obtinet, sicut è diverso densum, quod eosdem parvos, quam doctrinam millies repetitam apud eum invenieris. Dico poros esse necessarios ad constituendam raritatem in corpore non vivente, quia alioquin in corpore non vivente potest raritas dari absque meatibus, quod probatur experimento, nam vas aqua plenum & sat bene clausum si exponatur aëri frigidissimo, densatur aqua & sic minorem occupat locum, vas autem rumpitur, quippe non potest aer, aut quævis alia substantia ingredi, quæ spatium inane impleat, quod si densatione pori constringerentur, aer qui in illis continebatur, impleat illam capacitatem; constat ergo non fuisse poros, multo minus vacuum fuisse, quippe natura abhorret vacuum. exemplum etiam habemus tum in igne, quo nulla substantia subtilior est, qua possint meatus impleri, & in corporibus celestibus, quorum partes aliæ aliis densiores sunt, nec tamen est aqua unde meatus impleantur, ignis verò licet haberet substantiam tenuiorem se, qua implerentur pori, sua nimia activitate eam in se converteret.

4. Meteor.
c. 9.

2. de anim.
c. 8.

Iuxta hanc hypothèsim quætere an cutis fæminea sit rarior, idem est ac si quæramus an plura habeat spatia vacua: sic enim liber appellare vacuitates aere plenas, scilicet more Aristotelis, qui comprimuntur, inquit, quæcunque meatus habent vacuos congeneri corpore, ubi vacuos meatus appellat, id est, aere plenos, qui modus loquendi fuit antiquorum, teste eodem, quippe audiendi vim vacuo tribuebant: nam aer inquit ipse, vacuum esse videtur. Itaque fæminam meatus habere rariorem quàm virum, non est dicendum. Neque hic disputabo an raritas & densitas sint secundæ qualitates à primis productæ: nam si qualitates sunt raritas producetur à siccitate, quæ fæminis impropria est, si non sunt qualitates sed situs quidam partium acquisitus per motum localem, hic motus calori debetur vel mediâtè vel immediâtè: jam ergo raritas sive à sicco sive à calido producat, fæminæ non convenit, neque est aliqua necessitas quæ cogat rariorem dicere habitum corporis fæmineum quam masculu-

maficulum, neque quod molles sint, ideo oportet esse raras: quippe ut molle duro sic raturum opponitur denso. Neque ex parte finis major raritas convenit fæminis: cum enim corpora foraminibus pervia facta sint, ut aerem ad calorem attemperandum recipiant & fuligines expellant, qui usus raritatis colligitur ex Hippocrate in libello de alimento, Sanè utrumque hoc magis necessarium est, ubi major est caliditas, nempe viris quàm fæminis, quas frigidiores esse constat. Ex parte agentis raritas non convenit fæminis, quippe quæ humidæ sunt, raritas non convenit fæminis, quippe quæ humidæ sunt, raritas autem siccitatis soboles. Præterea Galenus non audet pueris ante decimum quartum annum sanguinem mittere, quia plurimos habent effluxus per cutis transpiramenta: quare eos evacuationi huic & simul alteri per venæ sectionem non suffecturos existimat. Hinc sumite argumentum ad probandum fæminas, sitiores essent quàm viri, non suffecturas evacuationi sanguinis quæ singulis fit mensibus, immo neque hac evacuatione menstrua indigerent. Nam jam superius manet dictum mulieres rusticanas, & quæ virilibus exercitiis occupantur mensibus sine ulla noxa carere: hoc autem non aliunde provenit, nisi quia transpiratione suppletur ea vacuatio, quæ ex utero fieri debuerat. Tandem fæminæ minus ab injuriis externis offenduntur quàm, quòd quotidiano experimèto patet. Si verò aliquis dicat, fæminas, quæ sedentariam vitā agunt & domi se continent, non oportuisse magistritas esse ob occurrentibus externis quàm viros, quorū labores circa aeris intemperiem magis fiunt. Respondebo naturam ad unum una re uti, ad plura abuti: utitur densitate fæminei corporis ad colligendū sanguinem qui fætus formationi, & incremento materiam præstat, aliam verò utilitatem præ istā quam diximus, non esse sollicitam.

Itaque tenèriores esse mulieres & molliores viris concedimus rariores esse negamus; obstat tamen libellus de glandulis, in quo juxta f. *Hipp. de glandulis.* nem hæc verba scripta leguntur. *Mulieribus enim rara est glandularum natura, quemadmodum etiam reliquum corpus rarum habent.* Et paulò infra. *Mas enim plenus est, ita velut pallium densus, tum ad visum, tum ad tactum; fæmina verò rara, & laxa, & velut fluida, tum ad visum, tum ad tactum.* Non est tamen cur nos deterreat hic author, quem non fuisse Hippocratem nos admonet Galenus, quippe libellum de glandulis tam loquutionibus quàm sentent. *Gal. 1. de articulis.* tiis longè superari, ait, à germanis libris Hippocratis: neque ullum veterum Medicorum eius libri meminisse, neque ab iis qui indicem scripse. *com. 46.* runt commemorari. Est ea alia difficultas sumpta ex Hippocrate dicente, qui mala transpirant, ante quam agrotent, robustiores. *Hipp. de alim.* Vnde si fæminæ corpus minus rarum habent quàm viri, male transpirabunt & subinde.

subinde erunt robustiores; dupliciter respondemus, primo fœminas licet minus transpirant, minore transpiratione indigere, quia frigidiores sunt & respirant quidem minus, sed non male utique respirant pro necessitatis mensura, vel dicendum fœminas licet hac conditione possent esse robustiores, tamen ex multis aliis debiliores esse debent, ut ex mollitie ex frigidityte.

De mulierum candore, glabritie, Lavore.

Si fœmineum temperamentum spectemus cum pituitosum hoc est frigidum sit, & humidum color totius corporis debet esse candidus. Si etiam sedentariam vitam quam domi conclusæ degunt, nec torrentur à sole, neque à ventis percutiuntur, si præterea cruditates, quibus magis quam viri abundant, in memoriam revocemus, hæc omnia candidum mulierum corpus debere esse arguunt: quapropter nisi per accidens mulier à suo proprio temperamento dilabatur & humorem præter naturam congerat à quibus pallida aut nigra efficiatur, albidior fere semper est viro: quippe earum unaquæque cutis quæ, utpote membrum spermaticum, est nullo infecta humore extraneo albescit, quod si simul habeat prædictas condiciones, longè solito albidior est, quod adeo proprium est mulieribus, pueris, & eunuchis, ut videatur in viris muliebri-
tatem præ se ferre, unde illud Petronii Arbitri

Dum dubitat natura marem, faceretne puellam,

Factus es, ò pulcher, penepuella puer.

Præterea cum carniū muliebriū mollities teneritasque, cutem secum afferat tenuissimam, maxime eam quæ faciem tegit: frictionibus enim, lotionibusque frequentibus attenuatur, tamquam crystallus, aut tela tenuissima id ostendit quod sub se habet: si rectè sit temperata, habet sanguinem valde rubrum, qui sub cute tenuissima apparens, efficit roseum ac pulcherrimum colorem ex rubro & candido permixtum, unde

Æn. 12.

Virgilius

*Indum sanguineo veluti violaverit ostro
Si quis ebur, vel mista rubent ubi lilia multa
Alba rosa, taleis virgo dabat ore colores.*

Et similiter Tibullus

Tibull. eleg.

4.

*Candor erat qualem præfert Latonia luna
Et color in niveo corpore purpureus.*

Vnde

Vnde Lucianus candor ille perpetuus, inquit, neque in maribus, neque in feminis probatur, nisi rubor admistus, illi decus junxerit. Quod etiam inter medicos constat: albus enim duntaxat pituitam indicat, quæ si sanguinem laudabilem admistum habeat, nihil decentius esse potest. Quod Galeni doctrinæ consonat: quippe describens temperamentum paulo calidius cum multa humiditate, ait mollis his caro est, & multa, & color commistus ex albo & rubro. Luc. in dia-
log. Doridis,
& Galat.
Art. med.
c. 57.

Cæterum aliquis in sacris literis versatus poterit obijcere sapientissimum Salomonem in canticis, qui videtur colorem nigrum magis commendare in mulieribus; album verò, & rubrum in viris: nam quod attinet ad mulieres, sponsa de se ait, *nigra sum sed formosa*, vel secundum originale, *nigra ego, & formosa*, quod attinet ad virum sponsa de eo ait, *dilectus meus candidus & rubicundus*. Cæterum, ne arcana mystici sensus penetralia ingrediar, sic literam interpretabor. Sponsæ nigredinem, sponsi verò albedinem cum rubore permistum utrumque contrarium esse colorem ei quem unusquisque sexus postulat, sed id evenisse ex accidente: cum enim mulier deberet umbratilem vitam agere, vir autem solis calore aduri, oppositum accidit: quippe sponsa solis radiis exposita nigredinem, potius subnigredinem requisivit, unde ipsa de se ait, *noli me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*. At sponsus illo erat de quo illa ego dilectio meo & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia, quod umbratile vitæ genus videtur significare. Siquis autem curiosius quærat si nigredine erat deformata sponsa, cur inferius de eadem sponsus ait, *tota pulchra es amica mea, & macula non est in te*; huic ego respondebo, quod quidam, ait in corpore formoso etiam nævum non minuere, sed potius augere pulchritudinem. Vel etiam dicendum nigram fuisse, sponsam non tamen ideo sponso displicuisse, unde apud Ovid. Sapho inquit

Candida si non sum, placuit Cephæia Perseo

Andromachæ patria fusca, dolore sua.

Vel tandem dicendum non multum interesse qualis aliquando fuerit sponsa, vel qualis ipsa sibi videatur, sed potius qualis nunc sit, cum ab sponso tota pulchra dicitur, vel qualis sponso videatur. Sed de his per modum digressionis palato studiosorum sit satis. Ovid. in e-
pist. Sapho
ad Phaon.

Accedo ad fæmineum corporis lævorem, qui densitatis confectus est: quippe rara corpora hirsuta esse ex eo constat, quod ratum est calidum & siccum: calida autem & sicca intemperies, (ut Galenus ait) hirsuta est, quare ex genere contrariorum frigida, & humida est hirsuta contraria, nempe lævis: talem autem esse fæmineam naturam ex dictis satis constat. Porro Galenus in hirsutorum ordine tria tempera- 8. Lectio.
2. de temper.

G

menta

Gal. art.
med. c. 57.

menta collocat, inter quæ maximè hirsutum est calidum, & siccum; minus quod calidum est, in humidoque ac sicco temperamentum; minus autem quod siccum est mediocritate servata in calido & frigido. Nescio tamen cur calidam, & humidam temperiem omiserit cum revera ob excedentem calorem, & excrementorum copiam, hirsuta sit, ut ipsemet Galenus alibi fatetur: fallitur namque Triverius calida & humida corpora glabra esse sentiens. Alter est glabrorum ordo, quo tres aliæ frigidorum temperamentorum differentiæ continentur. Omnium maximè glabra sunt corpora frigida humida, talia sunt fæminea in eo temperamento quod postulat sexus fæmineus: minus glabra quæ frigida sunt, in humidoque & sicco temperata, minus adhuc quæ frigida sunt & sicca. Hic quoque prætermisit corpora humida, quæ servant in frigido, & calido mediocritatem, quæ si ad temperatam naturam conferantur, glabra sunt: quia licet moderato calore fuligines expellantur, concidunt tamen meatus ob nimiam humiditatem. Ex his omnibus intelligetis universim quæ ad frigidum, & humidum vergunt corpora, qualia sunt fæminarum, glabra esse.

Prov. 30.
n. 17.
* alias se-
pulchrum.

Porro mulieres quia intra se ipsas concipiunt, non indigent externis illecebris, quibus excitentur ad coitum: inest quippe vulvæ insatiabilis quædam seminis virilis cupiditas, quod sapientissimus Salomon nos docuit, inquiens, *Tria sunt insaturabilia, & quartum quod nunquam dicit sufficit: infernus, & os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aqua: ignis verò nunquam dicit sufficit.* At virum quem oportebat semen in aliud conjicere, oportuit habere à quo excitaretur, ideo ei offertur delectabile objectum, nempe oculis pulchritudo, cujus magna pars in coloris suavitate consistit, atque illeavor asperitati contrarius.

1. temper. c.
16. & c. 9:
& 2.
ojusd. c. 3. 14
meth. c. 18.

Lævor itaque comitem habet glabritiem, ideo mulieres pilis carent: nisi in capite, sub alis, & circa pudenda, cujus rei oportet reddere rationem. Quemadmodum in magno mundo dantur vapores humidi, dantur & exhalationes siccæ, sic etiam in nostro corpore, quod Microcosmus appellatur, vapores dantur ascendentes ad caput, qui sua humiditate somnum conciliant, ac si abundaverint, generant catarrhos & alios soporosos affectus. Attolluntur & sicci fumi ex quibus præter alia pili fieri solent: quod Galeus testatur non semel. Hoc tamen ita intelligi debet, ut siccitas sit, qualis corpori viventi debetur, hoc est non penitus humiditatis expers: quippe terræ ea quæ omnimodam habuerint siccitatem comparabuntur testacea & ostreacea animalia, in quibus pili præ siccitate duritie & densitate nasci nequeunt, quemadmodum non nascuntur plantæ in terra valde saxeam naturam obtinente. Ex altera.

altera parte loca humidissima inepta sunt ut in ipsis plantæ nascantur, eodemque modo corpora valde mollia & humida, uti corpora fæminarum, non sunt apta generationi pilorum.

Itaque tam ex parte humiditatis constat fæminas pilis carere, si quidem pili in siccis magis quam in humidis naturis reperiuntur. Idem etiam constare potest ex parte raritatis: nam supra probatum manet fæminas densum habere corporis habitum: at pilorum generatio raritatem cutis exoptulat, dicente Galeno ex pilorum multitudine accipi raras argumentum. Cæterum loca quædam quæ sunt velut emunctoria, ad quæ plurima excrementa mittuntur, non possunt non limosam quandam materiam suscipere, ex qua pili generentur; quare mulieres quæ sine pilis toto corpore sunt, sub alis & juxta inguina pilescent, ob excrementa in illas partes copiosè transmissa: quippe ea emunctoria natura rariora quàm reliquas partes efformavit, ut scilicet excrementa illuc confluentia facile habeant discussionem.

Porrò glabrities mulierum aliam etiam habet causam, nempe viam excrementorum: quippe fæminæ excrementis abundant, sed ea singulis mensibus copiosè e corpore per uteri regionem excernunt. Cur vero in capite longiores fæminis quàm viris pili nascuntur, duplex causa esse potest, una quoniam (ut Galenus ait) duplex pilorum est origo, quemadmodum plantarum, alia quidem à conditoris providentia alia verò à loci natura: ad loci naturam ergo refert pilos tum axillarum, tum aliorum membrorum: sed alia ratio reddi potest nempe cùm densitas habitus fæminei impediat halituum transpirationem, quæ fit per universum corpus, fumi qui per corporis ambitum excernendi forent, (sunt autem non pauci quamvis pars major per menstrua expurgetur) fumi, inquam, in pilos abituri ascendunt ad caput & continuam, copiosamque pilis gignendis materiam præstant. Hinc etiam advenit quòd nec mulieres, nec spadones calvitiam lubeunt: & de spadonibus habemus Hippocratis documentum, hoc autem eis evenire Galenus ait, quia corpus habent fæmineo corpori simile & sic tam fæminæ quam spadones, nec podagra laborant neque calvi fiunt, imò neque etiam pueri ante usum venereorum, teste Aristotele: quare existimare oportet caput valde excrementis abundans materiam pilis gignendis suppeditare omnibus qui muliebrem habent naturam, viris autem coitu utentibus materiam pilorum ad barbam ad axillas ad pubem magis inclinare, unde poeta, *inde tragus celeresque pili mirandaque matri barba* quia scilicet veneris usus barbam accellerat, potestque ad venereorum usum in maribus sequi calvities. Cæterum spadones quibus in virili ætate constitutis, cùm jam barbam haberent,

berent, testes exēcti sunt, hi barbā quidem conservant, tametsi raram ex pilis admodum tenuibus constantem.

*Lactant.
Firm. de
opific. Dei
c. 7.
Gal. 12. 4.
sup c. 19.
Cicer. 3. de
finib.*

*Arist. 3.
hist c. 1.*

Cur autem fæminis & iis quorum habitudo fæmineam imitatur, ut sunt pueri, & eunuchi imberbes sint causam inquirere oportet. Nam cum viris barba data sit, ut plerisque doctissimis viris placet, ad ornatum tantummodo non ad aliam utilitatem, si barba ornatui intersit, cur hoc decore natura fæminas privavit? si fæminis decora non esset, cur magis ornatui viris est? Aristoteles quidem in hoc mihi videtur defecisse, quod philosophus cum esset & teneretur huius rei causas inquirere, Historici duntaxat officio functus ait, *Pili in mento mulieris non prodeunt, nisi interdum pauci, cum menstrui cursus substiterunt, & ut in terra Caria mulieribus sacerdotibus evenire ajunt, quod divinationis indicium interpretantur.* Sic Aristoteles: cæterum si historiis decertandum est, dabimus eis mulieres quæ non paucos, ut ille ait, sed satis multos longosq; pilos imò prolixam & fæcundā in mento barbā præ se ferebant: quarum peculiares notas unusquisque apud Marcum Antonium Vlmum, qui hoc argumentum satis feliciter tractavit, reperire potest. In primis nostro ævo visa fuit quædam Helena Antonia natione Germanica, quæ prominentem habebat ad pectora barbā. Altera Jacoba Nigra Novellariensis, quæ barbā tum in mento, tum in labro superiore satis densam obtinet. Maria Pellegrina item Novellariensis, quæ barbā gerebat, cujus pili erant nigri, crassi, duri, ipsa verò voce virili erat prædita, habitu corporis compato: thoracem, caput, manus, dorsum pilis obsitum gerebat. Vidit etiam huiusmodi monstra Hippocrates, ut in Abderis Phaerusa Pythæ uxor, & in Thaso Namysia uxor Gorgippi; verum de his inferius tractabimus, cum de mutatione sexus erit sermo.

Relictis ergo historiis ex quibus non potest duci argumentum, nisi ad probandum non esse impossibile nasci mulieribus barbā, quod non negamus, scire oportet cur juxta naturæ ordinem fere semper barba viris tantummodo data est. Quod adeo est verum, ut si quando mulier barbata conspiciatur, pro monstro habetur. Rectè ergo ex iis quæ eveniunt ut plurimum occasionem accipimus inquirendi cur soli viri barba est data.

Quod ad causam finalem ex superius dictis colligimus barbā ornatus gratia à natura fuisse concessam: deest tamen adhuc scire, quod nam afferat ornamentum barba & cur sit magis virile quàm muliebri ornamentum. Quare considerare oportet barbā esse ex iis quæ postea nascuntur, unde inferre licet barbā esse naturæ ætatis signum, maturæ autem ætati debetur reverentia, debetur & virili sexui utpote qui nobis

nobilior est muliebri. Propterea barbam dicemus esse ad exhibendam viro reverentiam, siquidem ex ea colliguntur duo, quorum utrumque ad venerationem invitat, nempe virilis sexus, & ætas matura. Hinc est quod prisca summo studio barbam nutriebant, & barbam vellere pro magna injuria etiam hodierna die reputatur, quod ergo antiquis opprobrium fuerit barbam alienam manu tractare testimonium præbet. M. Papyrius apud Livium, qui Gallo barbam suam, ut tum omnibus promissa erat, permulcenti Scipione eburneo in caput incusso iram movit, & inde cæterorum strages fuit orta. Actum agam si quæ ab aliis, præcipue à Pierio Valeriano ex professo erudite sunt scripta, vellem transcribere, sufficiat in præsens barbam apud omnes in honore semper fuisse, quod non aliunde evenire potuit, nisi quia significat tum ætatem reverentia dignam, tum sexum nobiliorem.

Tit. Luc.
Decad. lib. 5

Si efficientem causam inquirimus, Hali Abbatem audire liceat, qui in hunc modum scriptum reliquit. Oritur autem viris, & non mulieribus barba duplici de causa: altera est quoniam virorum in corporibus fortior est, quàm in mulierum calor, vaporesque fumosi & calidi, qui pilorum materia sunt: in viris non sufficit natura illos uno loco tantummodo producere, sed duobus disponit, altero in capite pilis, altero in barba. Altera causa est, mulieres in domibus conversantur, nec attinet illis barbas producere, mentes eorum nuda sunt, & pilis non indigent, ornatiores enim sic sunt & competentes. Vtraque hæc causa ab Hali Abbate allata inanis mihi videtur, prima quia dum plures fulgines viris quàm mulieribus tribuit, tenetur causam reddere cur muliebri longiores quàm viro in capite crescant pilis: Altera quoniam nihil concludit: nam si quia domi manent, non indigent hoc ornamento, certe eis ornamentum non est, quippe ornamentum si foret, nihil damni esset ab omnibus conspici: deinde si sic imberbes decentiores sunt, cur non explicat unde eis adveniat iste decor? si forsan diceret mulieres domi manentes non admodum experiri aeris inclementiam, ac proinde non indigere tegumento labori superioris, & inferioris ut sic minus à frigore dentes offendantur, utique recte dixisset: verum sic causam finalem nobis magis quàm efficientem traderet. Crediderim viros calore & fumis abundantes multam ad superiora pilorum materiam transmittere, quæ materia facile ad anteriora vergit, quippe in posterioribus obstacula plura sunt, ad anteriora autem vergunt viscera calidissima, hinc est quod mares calido temperamento præditi pectus valde pilosum habent, & eodem jure etiam mentum.

Possimus etiam dicere inter pubem & mentum esse consensum aliquem, propterea viros, cum pubescere incipiunt, incipere etiam lanugine prima malas exornare, quod similiter feminis contingere deberet,

G 3

nisi

nisi esset quoddam fœminæ propter ejusdem pubis cum uberibus consensum, tunc cum pubescunt, simul incipiunt fratrare & mammas extollere quæ ratio non est omnino contemnenda.

Pertinet etiam ad habitum mulierum, quoddam pinguiore sunt viris, quod agnoverunt prisca: quippe in cadaveribus cremandis decem virorum corporibus unum muliebri adjugebant ut præ pinguedine esset veluti cæda & fax ad accelerandam combustionem. Cum ergo mulieres multa humiditate abundant quæ quidem non omnino aqueam, sed aliquantulum adiposam naturam habet, cum rursus in ijs deficiat calor, qui possit hanc absorbere humiditatem, fit ut ea potius defectu caloris concreascit, quàm ejusdem excessu evanescat.

Arist. 1. gen. animal. c. 19. Quia existimavit fœminas non emittere semen, existimavit etiã rationem, cur pinguiore sint, esse, quia materia semini proportionalis, qualis est pinguedo, absorbitur in semen virorum; & re vera cum semen virile sit magis corpulentum quàm femininum fœmina non consumunt pinguedinem in coitu.

Est etiam muliebris habitus circa pectora fungosus, apertusque ad lactis tum generationem, tum etiam custodiam. Narrat Plinius virorum cadavera supina fluitare, fœminarum verò prona, quod ille tribuit pudori fœminarum: quæ ratio ridicula videtur: qui enim fieri potest ut cadaveri vita functo pudor insit? Melius Cælius Rhodiginus ideo fœminas pronas fluitare, ait, quia ventricosa sunt, & quod earum mammæ spongiolæ & fungosæ naturæ existentes multam in se combibunt aquam, quæ ille repletæ, simul cum ventris male, onus ad partem illam inclinare faciunt.

Arist. 7. hist. c. 7. Cum autem ventricosæ sint, & saticlunes, & partes circa ventrem inferiorem ampliores, quàm viri habent, id factum est, consulente scilicet natura fœtui in utero gignendo; nam sic ei præparavit locum, quoad potuit accommodatū, ut dum per novem menses in illo carere detinetur, domicilium haberet, in quo non penitus coarctaretur.

Mulieres acutiorem quàm viri habent vocem, quod tamen non omnibus animalibus est commune: ut videre est apud Aristotelem, nam bobus contrarium evenit, quippe fœminæ quàm mas graviorem habet vocem; & vitulis gravior est, quàm adultis; habent ergo fœminæ, & eunuchi asperæ arteriæ cavitatem angustam propter temperamentum frigidum omnia angustantem; puerorum verò in ea ætate angusta est cavitates, sed quoniam argumento ætatis fit latior, vox his mutatur in graviorem; fœminis verò, ut eunuchis semper acuta manet; sic olor quem exequias suas celebrare non solum Poetæ, sed alii narrant, ut Elianus est testis, quamvis Plinius fabulosum id esse putet. Cæterum verisimilius est huic volucris adventante morte subtiliori voce, & magis ad mærorem invitante canere.

Elian. lib. 10. c. 36. Plin. 10. c. 23.

DISPV-

DISPUTATIO QVARTA.

Lectio 9.

Utrum sit possibilis sexuum permutatio.

Vādo an mutatio sexuum possibilis sit inquirimus, u-
nam tantū intelligimus mutationem à fāmineo sexu
in masculinum, quippe altera à masculō in fāmineum
manifestum est esse impossibilem, neque de hoc unquā
quispiam dubitavit, dictante scilicet id ratione, quippe
regressum in imperfectius non molitur natura, neq;
ex perfecto efficitur mutilatum: at fāmina & imperfe-
ctior est viro & vir mutilatus appellatur. Quod si dicatis posse quidem
unumquodque in deterius ruere, non à natura, sed à causis præter natu-
ram, unde à sanitate datur lapsus in morbum. Respondemus, id quod à
causā præter naturam fit, fieri non posse ut evadat secundum naturam: at
fāminā, si ex mare fieret, oportet esse naturaliter talem, alioquin nos
non dubitamus ex maribus fieri spadones, qui quodam modo sunt fāmi-
næ non propriè & secundum esse verū impropriè, & apparenter. Pro-
priā fāminā ex masculo evadere neque degenerare, initium autem de-
generandi (ut Aristot. ait) est fāminā fieri: neq; ars facere potest, quod
si potest, Nero id obtinuisset, qui sporū puerū ex ectis testibus, etiā mulie-
brem naturam transfigurare conatus est: cum dote, & flammeo per so-
lemne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro uxore habuit.
Exstatque cuiusdā non inscitus jocus, bene agi potuisse cum rebus hu-
manis, si Domitius pater talem habuisset uxorem; neque veritatis inqui-
sitionem fabulæ possunt remorari, fabulosum enim est quod de Tiresia
narratur, qui ob serpentem occisum è viro in fāminā fuit mutatus, &
ob eandem causā rursus in masculū sexum restitutus. Itaque relictis
nefandi concubitus ministeriis, cum vir nubit in fāminā ex Juris Con-
sultorum loquendi modo, id quod in dubium vertitur, est an fāmina pos-
sit aliquando in virum evadere, hoc est veram fāminā in verum virū
transmutari.

Suet. in Ne-
ron, c. 18.Videndus
Ausonius
pag. 23. in
epigr. de iis
qui sexum
mutarunt
Ad leg. Iul.
de adulter.

In doctrina Galeni non est impossibilis isthæc transmutatio, siqui-
dem omnes quæ viris, inquit ille, insunt partes in mulieribus etiam re-
periuntur. Nam quemadmodum talpa oculos habet imperfectos, non
tamen

14. usup. c. 6.

Hinc obiter
colligite spa-
dones mu-
lieribus esse
imperfectio-
res.

tamen imperfectos æquè ut quibus animalibus ne ipsorum quidē omni-
no ulla est delineatio, sic & mulier partibus genitalibus viro & imperfe-
rior: partes enim ipsius formatæ intus fuerunt, dum ipsa utero adhuc
gestaretur: cum autem extare & foras emicare præ caloris imbecillitate
non possent, ipsum quidem animal quod conformatabatur, imperfectius
eo quod undique est absolutum reddiderunt. Ex hac fæminæ confor-
matione à Galeno tradita, quid aliud inter fæminam, & marem interesse
compertum est, quàm fætum dum formaretur in media via constitisse
& subinde in fæmineo mansisse sexu, si verò ulterius progredieretur ma-
sculum futurum. Ergo quod tunc non fuit progressum progrediatur
per aliquod annos, hoc quid prohibet ita fieri? profectò nihil, ergo ne-
que quicquam prohibet id quod fæmina erat prius, in masculum pro-
gressu temporis progredi.

6. epid. sect.
8. in fine.

Neque videtur reluctari Hippocrates, siquidem duas narrat histo-
rias duarum mulierum, quas juxta id quod evenisse tradit, in viros fuisse
conversas unusquisque fatebitur. In primis eum Phaetusa Pythæi con-
jux abderita cui jam olim puella fæcunda esset, ejus marito in exilium
acto, muliebria defecerunt multo tempore, postea verò in articulos do-
lores & rubores cum ei contigissent, tunc corpus virile factum est, & hir-
surum, & barbam emisit & vox aspera facta est, & cum omnia fecisse-
mus ut muliebria extraherentur, non venerunt, sed mortua est, cū non
multum postea tempus vixisset. Huic historiæ aliam non absimilem
annectit inquiens, evenit autem & Namysia Gorgippi uxori in Thaso
idem: videbatur autem omnibus Medicis, quibus & ego forse adfui uni-
ca spes esse si effiminaretur, & secundum naturam prodirent, sed neque
huic potuerunt venire omnia facientibus, sed obiit non multo post.

Verum neq. Galeni doctrina, neque eventus ab Hippocrate enar-
rati nobis persuadent rem omnino impossibilem, quæ nemini sanæ men-
tis in mentem venire potest.

Non posse ex Galeni doctrina colligi muta- tionem sexus.

Corrumpit in primis transmutationis ratio in doctrina Galeni, si corrumpat
fundamentum in quo stabilitur. Fundamentum est genitalia mu-
liebria & virilia solo situ differre, ac proinde posse ea membra quæ in fæ-
minis intus latent, extra prodire, & sic ex fæmina evadere virum. At re-
clamant Anatomici, nec istam similitudinem, identitatemve admittunt.

Quare

Quare cum autopsia oculis offerat impossibilitatem mutandi membra muliebria in virilia ratio etiam nos coget dicere impossibile esse istam mutationem.

Merito quidem Anatomici damnant chymericam conversionem membrorum virilium in muliebria, & viceversa muliebrium in virilia, de pene ne verbum quidem facit: quippe vidit non posse longitudinem quam ille mente concipi jubet. Nam huius membri ex aliquo muliebrium membrorum assumi. Si quis vero dixerit in mulieribus esse id quod Avicenna *albarram* vocat, id est virgam, Albucasis *teniginem*, Fallopius *clitorida*, Andreas Laurentius muliebrem *mentulam* seu penem fæmineum: quippe particula hæc ligamenta habet duo ab osibus pubis orta, intus spongiosa in cuius extremo aliquid inest glandi simile quod tenuissima cute instar præputii regitur, sciat non posse ex hoc pene penem virilem confici, quippe virilis fistulosus est, & tum seminitum urinæ egressum præstat, muliebris verò meatum nullam habet, per quod semen excernatur, sed inservit ut perfricatus torpentem excitet Venerem, & propterea clitoris vesicæ nullo modo est continuum, sed in vulvæ apice positum atque ita non potest per inversionem à Galeno excogitatam virilibus inservire ministeriis. Vult etiam Galenus matricem converti posse in scrotum, sed quo iure id faciat ipse viderit, mihi certissimum est diversam omnino esse utriusque substantiam: quippe scrotum cutis est rugosa, uteri fundus membrana densissima tota intus carnosus, & multiplici villorum genere texta. Denique multa sunt in quibus muliebria genitalia à virilibus discrepant, non situ modo, sed ut *Andr. Lxx. lib. 7. q. 8.* Andreas Laurentius ait, numero, forma, & structura. Itaque jam ex hoc capite exclusa manet Galeni doctrina, neque quicquam inservit ad monstrandam sexuum mutationem.

Sed progredior ulterius, & Galeno (pro reverentia tanti viri) admitto partes genitales intus formatas emicare præ caloris imbecillitate non possent, ipsum quidem animal quod conformabatur, imperfectius eo quod undique est absolutum, reddidisse: admitto, inquam hoc, quod tamen ratio admitti posse negat, quippe partes in eo situ fuerunt formatæ, in quo nunc manent, nec dentes etiam si post aliquot menses apparent, tunc cum apparent, relinquunt priorem locum, sed excrecentes ab-rumpunt præ magnitudine gingivas. Caterum quando verum esset has partes præ caloris inopia intus remansisse, non hoc sine causa finali factum esse existimandum est: ipsemet Galenus utilitatem hinc consequutam esse fatetur: cum ergo bonum sit communis omnium finis, cum rursus bonum triplex sit honestum, jucundum, utile, profecto fæmina erit facta propter finem, nec dicetur animal occasionatum: si ergo gene-

H

ratio

§8.

De natura muliebri

ratio illa, qua femina producta fuit, suum finem est adepta, non poterit naturaliter ulterius progredi, atque ita fetus qui semel in feminam delin- non potest ulterius in virum evadere.

Est quod dicatis, nempe utilitatem quæ consequitur, non esse respectu ipsius feminæ cui utile fuisset ulterius membra foras progredi, sed respectu totius speciei, quod significans Galenus addit, *toti vero generi utilitatem non aspernendam præstiterunt, oportebat enim quandam esse feminam.* At ego existimo ipsi fœtui, supposito quod membra habuit angustiora & minora quàm quæ virum decebat, utile fuisse intus remanere. Nam cum genitalibus angustis & parvis mas esset valde femineus, hoc est imbecillis & mollis & ineptus, etiam sub masculino sexu, ad generandum, Quare melius fuit feminam fecundam remanere, quàm virum sterilem evadere, cui dici posset.

Nec dulces natos Veneris nec præmia noris.

Clausis intus genitalibus poterit esse mater, exclusis verò iis quæ angusta sunt, non erit unquam pater. Matrem verò, & patrem esse pro magno Dei beneficio habetur, ut constat ex quamplurimis sacræ paginæ locis.

*Hippocratem suis historiis noluisse mutationem
sexuum insinuare.*

Phaetusa, & Namysia duæ mulieres quibus insignem mutationem contigisse narrat Hippocrates, non eò progressæ sunt ut in virilem sexum fuerint transmutatæ, neque hoc voluit significare magnus senex, ut constat ex ejus verbis. Multum quidem interest virilemne habitum dixerimus, an virilem sexum. Non est mirum Viragines esse hirsutas, fortes, atque etiam vocem barbamque virilem præferentes: nam (ut jam superius dixisse memini) intra latitudinem feminei temperamenti potest mulier accedere ad summum gradum, ac propterea ad aspectum & mores viriles. At sexus, cui in generatione proles suas partes tueri convenit, non adhuc mutatur. Feminam dicit Aristoteles esse quæ intra se generat, marem qui in alio: hoc, quantumvis reliqua mutantur, immutatum remanere debet, quare si aliquem virum ex femina factum nobis narratur, qui sub posteriore sexu prolem genuit, scire expedit hunc non fuisse prius veram feminam, sed vel natura vel industria simulatam: alia verò exempla earum quæ veræ feminæ fuerunt, nunquam post mutationem proli gignendæ aptitudinem habuisse compertum est.

Sed ad Hippocratem revertamur. Narrat hic affectum præternaturam.

turam, nempe menstruorum defectum, quem curare voluit, omniaque machinamenta adhibuit, ut menstrua provocarentur, quod cum assequi non potuerit fœminæ ad interitum productæ fuerunt. Inter symptomata verò quæ ad menstruorum defectum fuerunt consequuta, unum fuit articulorum rubores, & dolores, sanguine videlicet præter naturam retento ad illas partes inclinante: quippe mulieres (ut ait Hippocrates) podagra non laborant nisi menstrua defecerint, alterum hispiditas, barba & vocis mutatio, quæ omnia evenerunt propter excrementosam materiam, quæ si singulis mensibus evacuetur, corpus relinqueret expurgatum, ac proinde in sua naturali temperie & in suo habitu naturali, quoniam verò retenta fuit & temperamentum præ multitudine calidum & habitum præ pravitate squalidum reddidit.

Sed offert se ambigendi ratio: nam si menstrua purgatio proveniens efficit, ut corpus purgatum læve glabrumque conservetur, & eadem deficiens idem reddat hispidum, & pilosum; cur spadones, quibus menstrua nulla fluunt, habitu lævi, glabroque sunt, non minus quam mulieres? sane glabrities, & lævor non debent referri ad menstrua, siquidem spadones sine mensuris glabri sunt, & læves. Hunc nodum non est difficile solvere: nam eunuchi sunt fœminis frigidiores: fœminæ enim suos saltem habent testes, eunuchi nullos: sunt tamen magis exercitati, quia cum mulieres non sint, virilibus se negotiis immiscunt, ob maiorem ergo frigiditatem minus sanguinis generant, ob majus verò exercitium, plus discutiunt. Hinc accidit ut eunuchis nulla adsit menstruorum necessitas. At menstrua per se sola non sunt quæ barbam tollunt, sed præcipuè illud ipsum temperamentum quod menstruorum necessitatem affert, tollit barbam: quoniam igitur eunuchi habent quidem temperamentum muliebre, sed ob duas causas prædictas carent necessitate menstruorum, fit & careant barba ratione temperamenti, careant mensuris ob rationes prædictas.

Sed adhuc interrogabitis, cur si menstrua non tollunt barbam, ex menstruorum defectu barba his mulieribus fuit nata? quia licet menstrua evacuatio non sit per se solam causa glabritiei, & hujus evacuationis privatio, causa hispiditatis, nihilominus reliquis causis accedens, aliquid præstat. Etenim causa pilorum, ut diximus, est fuligo, & hæc ex sanguine excofacto nascitur, sanguis verò huiusmodi propter menstruas evacuationes deest, & glabrities augetur. Si defint menstrua, abundat, & hispiditas crescit. Ergo sanguis qui retinetur in corpore propter menstrua cohibita fit materia barbæ, non igitur omnibus quibus hæc materia adest barba oritur, nisi iis quibus simul adest etiam causa efficiens: cre-

dibile autem est has mulieres habuisse naturam muliebrem, & sanguinis proprietatem virili proximam. Quoniam igitur contigit eas sanguine redundare ob retenta menstrua & virili proximum habere calorem, ex hypothese eventus fuit qualem Hippocrates narrat, rarissimus quidem, & eo rarior (ut idem Hippocrates narrat) quod mulieres fuerant ante fecundæ, quod ille ipse notavit, nam viragines non solent esse fecundæ, ut superius diximus, & in illis, utpote calidioribus, minus mirabilis fuisset barbæ provenus.

Itaque mulieres istæ natura calidæ, & naturæ ad virilitatem inclinantis indigebant viro ut conciperent, & sætui sanguinem præstarent, & lochiis purgarentur. Verum ob maritorum absentiam non solum hæc defuerant, sed menstrua etiam cessarant: quippe coitus menstrua assuetæ, potest has purgationes pigras reddere: has ob causas & materia abundavit, nempe sanguis retentus, & efficiens vigorem auxit, nempe calor nullis evacuationibus diminutus, sed auctus, quare efficiens vigorosum in materia abundante suum produxit effectum, hoc est, hispiditatem, & barbam, dilatioque vocis etiam vocem virilem.

Vehemens fuit causa quæ nullis medicamentis à magno Hippocrate (ut credibile est) adhibitis, & ab aliis etiam Medicis (ut ipse refert) excogitatis potuit superari: quapropter & renitenti malivi, & morbi magnitudine, quæ illas quàm potuit, longissimè à propria natura deduxit, mortuæ sunt. Hinc constat Hippocratem hos duos casus, tamquam duarum ægrotantium narrasse, neque ei in mentem venisse sexuum transmutationem, quàm inde aliqui volunt extrahere.

Examinantur historiae quibus aliqui sibi persuadent possibilem esse sexuum mutationem.

INter varia prodigia quæ contigisse Q. Fabio Maximo & M. Claudio Marcello Consulibus narrat Livius, unum est, ex muliere spoleti virum factum. Plinius ex feminâ, ait, mutari in mares non est fabulosum, & se in annalibus invenisse testatur P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino Cons. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, jussuque Aruspicum deportatam in insulam desertam. Adjungit ex relatu Lucinii visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusa fuisset, nupsisse etiam, mox barbam, & virilitatem provenisse, uxoremque duxisse. Ejusdem sortis & Smyrtiæ puerum à se mutatum in marem nuptiarum die L. Cossicium civem Tisolvitanum. Apud Amatum Lusitanum non dissimilis historia legitur.

Tit. Liv.

dec. 3. l. 4.

pag. apud me.

85.

Plin. l. 7. c. 4.

tur, in oppido Liqueira novem Leucis à Conimbrica nobili apud Lusitanos civitate; puella quadam genere nobilis erat, cui nomen (si rectè teneo) Maria Pacheca erat: quæ cum ad ætatem pervenisset, in qua mulieres menstrua primum emittere solent, vice mensum priapum usque ad id tempus intus latitantem eiecit. Et sic ex femina factus est masculus, & virili toga indutus, ad sacra aqua ressus Manuel sui vocatus, qui ad Indos perveniens, & dives ac clarus factus, postea ad suos rediit, & uxorem duxit: sed an liberos genuerit, non satis compertum habet. Conscii tamen sumus imberbem hunc semper mansisse. Ludovicus Guarna seu Quarna quidam habuit prolem, ex qua duæ sorores Francisca & Carola nominibus futurum eventum augurantibus in mares conversæ Franciscus, & Carolus fuerunt.

Hos omnes eventus dubito an exactè fuerint considerati, existimo enim eas quæ pro fæminis habebantur, masculos quidem etiam tunc fuisse, verum præ naturæ inertia partes viriles habuisse intus reclusas quæ postea augmento caloris egressæ, verum sexum monstrarunt. Persuadeor ut ita credam, quoniam Amatus Lusitanus ait priapum exiisse, qui prius latitabat, vera fæmina non erat, quippe (ut superius diximus) penis virilis valde dissimilis est à muliebri: virilis cavitatem habet amplam, muliebris nullam: sic Myrrhæ in Phænicia, sic mulieri, quæ referente Cardinale Volaterrano, ea nocte qua in thalamum itura erat, inter choreas & cantus saltationesque de repente in virum fuit versa, latebant virilia quæ satis occasione saltationum atque etiam tentigine ob futurum concubitum, potuerunt foras egredi.

Sunt tamen aliæ historiæ, quæ excusationem non patiuntur, quippe aliquæ mulieres fuerunt, quæ postquam per aliquot annos viris in matrimonio conjunctæ vixerunt, in viros fuerunt mutatæ. Narrat Pontanus mulierculam Cajetanam quæ per 14. annos cum marito piscatore vixit, & de repente vir facta est. Idem contigit Emiliæ conjugii Antonii sponsæ civis Ebulani, anno 12. postquam nupserat, sexu mutato uxorem duxit & filios habuit orta autem cum marito lite de restituenda dote Marius Aquosa jussu regis Ferdinandi Neapolitani soluta controversia restitutioni prospexit. Hic potest latere dolus, quippe Androgyni, naturæ vitium occultantes sub fæmineo sexu vixerunt, postea tædio hujus concubitus affectæ se viros esse professæ sunt. Sed quid dicemus ad aliam cujus historiam nobis Antonius Botus narrat: quippe post partum abiit in virum nunquid non erat vera fæmina quæ peperit. Dupliciter respondeo, vel enim erat Androgyna & potuit parere, neque enim est præter rationem posse hermaphroditos & in aliis & in se ipsis generare. Montanus scribit se novisse hermaphroditum qui sexus muliebris putabatur, viroque nupserat, cui filios aliquot & filias peperit, nihil ominus

Lesio 103.

Montanus
de medic.
theor. l. 1. c. 6

omnino ancillulas comprimere, & in his generare solebat. Narrat præterea VVenrichius in Scotia urbe quadam ancillam Androgynam, herilem filiam in eodem lecto cubantem fecisse gravidam, acculatam facti, & vivam sub terra defossam periisse: multas alias similes historias reperietis apud Skenchium inter quas celebris est illa puellæ, quæ nuptiarum die ventris dolore repentino fuit correpta, quarta tandem die aparentibus virilibus dolor cessavit, & illa in virum mutata est, alios item casus his similes narrat, sed quis dubitat posse Androgynum naturaliter alterum habere sexum manifestum, nempe fæmineum alterum videlicet virilem occultum? Skenckius quidem has inter Androgynos recenset, & verè meo quidem iudicio.

Vel dicendum est potuisse post partum carnem adnatam specimen virilis membri referre: adnascitur enim nonnullis post partum caro. Est & morbus quem meminit Avicenna, inquiens, quandoque oritur in ore matricis caro addita, & quandoque apparet super mulierem res, quæ est sicut virga commovens sub coitu, sed quoniam non solum his omnibus historiis non esse fidem habendam dixi, sed addidi omnino impossibilem esse (physicè loquendo, hoc est, seclusa divina potestate) hanc mutationem, id breviter demonstrabo, quamvis apud me non levem demonstrationis vim habet, id quod superius manet pertractatum circa diversitatem membrorum virilium à mulieribus. Addo nunc ex Aristotele contrarium fæminæ mas est, cumque primo generabatur infans & præ caloris inopia non potuit eò devenire ut fieret mas, necesse fuit deferri in aliud: omnis autem delatio est in contrarium ac proinde in fæminam delatio facta est. Hoc sic admitramus in prima generatione: sed fæmina jam suis numeris absoluta quomodo amplius deducetur ad suum contrarium, nempe ad matrem? non quidem operantem contrario, & contrarium sibi simile faciente: nam tunc cum fæmina sit masculus, non adest: non à se ipsa (velut aqua calida per se ipsam recuperat frigiditatem) nam in aqua prius fuit frigiditas, quæ potest recuperari, at in fæmina nunquam fuit virilitas. Deinde etiam quicquid reducitur ad suam propriam naturam, reducitur à sua forma substantiali, at vir & mulier, cum sint sub una & eadem specie infima, unam & eandem habent formam substantialem, quæ cum sit indifferens ad matrem & fæminam, non poterit magis in hanc quàm in illam partem inclinare. Nec dicendum est fæminam, quia est ex Aristotele mas læsus & imperfectus, tendere suapte natura ad suam perfectionem; hoc enim ut fiat, esse aliquid oportet à quo extolli possit & adjuvari, quæram ergo à quo adjuvatur,

Avicen.
Fen 21 l. 3.
pract. 4. c. 22

4. gener.
animal. c. 1.

Y

tur, ut sexum masculinum consequatur? non potest esse aliud nisi calor. At cur calor in primo exortu non potuit foetum adjuvare & nunc potest? forsitan responderet Vallesius calorem nunc esse auctum ab exercitiis & victu calido: sed calor omnis dilatat, & per dilationem (maximè in iis partibus in quibus humiditas abundat) concavitates claudi nequeunt, relinquuntur ergo aperta capacitas, ubi erat uterus, & sic remanebit Hermaphroditus non verò purus vir. Accedit quod calor non potest membra virilia efformare, quippe teste Galeno, organizatio partium non provenit à calore, aut aliqua ex primis qualitatibus, sed ab alia superiore facultate, nempe formatrice. Cum ergo in partibus constitutentibus sexum sit diversa organizatio, non potest hæc mutatio sexuum procedere à calore. Galenus responderet, non dari novam organizationem, quippe genitalia virilia jam antea erant solo situ differentia. Sed nos satis superque probavimus superius eum in hoc fuisse deceptum, quamvis autem in reliquis ei hæc opinio admitteretur, undenam colligeret posse calorem efficere ut penis fistuletur & visicæ adjungatur? Hæc videntur sufficere ad excludendam metamorphosin quam aliqui aut ob nimiam credulitatem, aut ob levem contemplationem admittunt. Neque verò à brutis animantibus (ut hoc quoque non taceam) similitudo ducta probanda est: quare cum Elianus hyænam nobis proponens, quàm uno sexu marem altero fæminam videre licet, adjungat illos veteres Cæneum, & Tiresiam non ostentatione verborum, sed rebus ipsis exprimeret & declarare hoc animal, dupliciter peccat, & quod duos illos perinde ac si veri & non fabulosi fuerint adducit, & quod hyænæ exemplo utitur ad probandum humanam speciem ejusdem esse conditionis.

lib. 1. de an.
mal. c. 25.

Cæneus Ne-
ptuni benefi-
cio ex puella
vir factus, et
præterea in-
vulnerabi-
lis. fabulosa
historia est.
refertur à
Cal. Rhodig.
l. 21. c. 16.
vid. Ovid.
metam. 11.

DISPV-

DISPUTATIO QVINTA.

*An sanguis menstruus sit omnino necessaria materia
ad generationem fœtus.*

Liqui ex iis qui fœmineum semen admittunt, ita se gerunt, ut illud prorsus necessarium esse negent. Hinc est quod facile solvant quæstionem cur mulieres aliquando sine oblectatione concipiant: quippe concipiunt tunc temporis sine seminis effusione. Cæterum si perpetuum non est fœminas semen emitte-
re cum concipiunt, potestque sine semine fieri generatio, præstiterat illud omnino negare, quàm aliquando admittere. Frustra enim fit per plura quod per pauciora æquè bene præstari potest. Nec est cur dicamus non fieri generationem æquè bene sine semine fœmineo, sed tamen fieri, unde inferunt semen fœmineum non esse necessarium ad esse, sed ad bene esse duntaxat. Non satisfacit, inquam, hæc responsio: nam si generationem imperfectam sine semine fœmineo fieri posse dicamus, etiam sine masculino fieri posse ostendunt ova sub-
ventanea, neque aliter potest fœmineum semen non esse necessarium, nisi quia semper masculinum semen superat, ac proinde potest sine fœmineo agere: itaque necessitas utriusque seminis satis manet superius demonstrata.

Vt autem omne id quod confert fœmina ad generationem, perpendamus, supponendum est ex dictis conferre uteri qualitatē, quæ jam diximus prædictum esse ut adjuvet reductionem seminis de potentia ad actum: supponendum rursus est conferre necessariò semen, restatque duntaxat inquirendum an sanguinem menstruum, quem confert, necessariò conferat, an possit mulier absque sanguine menstruo concipere & fœrum in utero alere. Sine profusione quidem sanguinis jam meminisse experimento esse comprobatur, & ab Aristotele traditum posse mulierem, cui nunquam menstrua fluxerunt, concipere: quippe licet sanguis non adeo redundet ut foras effluat, attamen tantus est ut possit in vulva contentus & formationi & alitioni fœtus inservire.

Omnes

Omnes quos mihi contigit videre autores tenent cum Galeno menstrua in eum finem ordinata fuisse à natura, ut proli inserviant, solus Valverdius contrarium existimavit, ea fretus ratione, quòd mulieres non paucae, quibus menstrua nunquam fluxerunt, concipiant. At falsò, non paucae, dixit, aliquas concedit philosophus, ait, tamen conceptus mulieribus à profluvio, & quæ iis carent, steriles, magna ex parte, existunt. Verùm fieri potest, ut aliqua etiam sine eorum profluvio concipiant, videlicet quibus tantum humoris colligitur, quantum iis quæ purgantur restare solet, quamquam non tanta copia, ut & foras possint profluere. hoc idem repetit 1. generat. animal. c. 19. Hinc colligitur frustra Valverdius, ex eo quod aliqua quibus profluvium sanguinis deest, concipiant, colligere menstruum sanguinem non esse necessarium conceptionis. est enim necessarius sanguis qui intra uterum colligitur, tantus scilicet quantus intus restare solet, iis quæ profluvium singulis mensibus habent.

Afferat aliam rationem, nempe, nullum prope aliorum animalium purgationes huiusmodi pati, & tamen perinde ac mulierem, & plerumque fecundius concipere. Cæterum si Aristoteli fides habenda est, feminis omnibus in viviparo genere menstrua profluunt, & omnium a-19. peritissimè in muliere. Et alibi omnium fæminarum maximè mulier sanguine abundat & quæ menstrua vocamus, plurima fieri in mulieribus solent. Quasi dicat, in omni genere animalium fæminis fiunt menstrua, sed mulieribus magis tum quia sedentariam vitam agunt, tum quia humanæ speciei temperamentum præ reliquis sanguineum est, cibisq; plurimum sanguinem gignentibus utitur, ac denique, quia reliquis animalibus plurimum excrementum in pilos, squammas, ungues & cætera huiusmodi abit. Non igitur est recta argumentatio brutorum fæminarum non habent menstrua conspicua, ergo non habent menstrua.

Tertio argumentatur quia menstruus sanguis usque adeo corruptus excernitur ut non foetui duntaxat adeo delicato ac molli, sed cui vis etiam bruto ipsum degustanti necando sufficere possit. Verùm Galenus huic objectioni occurrit, ait namque mulieris sanguinem ad se foetus nutrimenti causa alliciens, reliquensque deteriore, causa est ut prægnantes pravis humoribus impleantur, quos à partu evacuat natura.

Concludit ille inquiens menstrua mulierum purgationes ex humida potius earum constitutione, & ociosa, quam ducunt, vita, quam ex ulla nutriendorum liberorum necessitate proficiuntur. Melius fuisset Valverdio, ut intra limites suæ anatomiae, quam cum honore professus est, se contineret, quam ut ad rerum causas indagandas se converteret. Ostendit enim se nescire quid intersit inter causam efficien-

Lib. 3. c. 17.
sua Anæ.

1. gener. c.

a-19.

Arist. lib. 3.
hist. c. 29.A. lib. 6.
hist. c. 19.nulli equæ
ac mulieri.
an bruta et
jam purga-
tiones men-
struas habe-
ant tractatMundinus
de genitura
P. 1. c. 2.3 epid. sect. 3.
agrot. 2.
com. 73.Sanguinem
menstruum
dupliciter facit
Mundinus
purum & im-
purum Pag. 3.
tem part. 1. c. 16.

14. de usup.
2. 6.

cem & finalem. Tametsi enim ad naturæ providentiam omnia referenda sint, causa tamen finalis hoc habet, ut naturam auctorem immediate habeat: hæc natura media acquirendo fini accommodata instituit, media hæc nobis causa efficiens exhibet. Itaque fatemur ex frigidityte humiditateque mulieris, ex vita item ociosa tamquam ex efficiente procedere ut fiant menses, hoc tamen non impedit quominus fiant ad aliquem finem. Quem agnovit Galenus, agnovit prius Aristoteles, apud quem passim invenietis fæminam præbere materiam in generatione prolis. Cùm ergo apud illum fæmina non conferat mentem, necesse est ut materiæ nomine sanguinem intelligat, sanguinem inquam menstruum, qui propterea in gravidis retinetur, ut & nutrimento fœtus in utero existentis inserviat, & edito in lucem infanti in lac conversus nutrimento esse possit.

Hanc ille sibi opponit objectionem, videlicet mulieres prægnantes, & lactantes menstruis destitui, quia materno sanguine infans enutritur; sed eam non solvit, ut unusquisque apud ipsum videre potest: neque verò quia aliquæ nutrices, etiam quo tempore suos infantes lactant, menstruas purgationes singulis mensibus patiuntur, existimare oportet lac non fieri ex sanguine menstruo: fit quidem ex puriore ejus parte, sicut ex puriore parte fœtus in utero alebatur, quod si superest tanta quantitas quæ profluvium postulat, purgantur; sin parva ad suum tempus sine noxa servatur. Hanc sequestrandi, & reponendi curam per doctrinam quamdam innatam, quæ in aliis rebus multis sine doctore mirabiliter operatur fieri posse, non est impossibile.

An menstrua purgatio sit evacuatio secundum naturam.

2. gener. animal. c. 4.

6. hist. l. 11.

INter plura, quæ diximus fæmineo sexui esse peculiaria, non verò communia cum virili, unum est menstrua purgatio, fæmineo, inquam sexui cujuscumque speciei: nam Aristoteles fæminis omnibus excrementa fieri necessarium duxit, sed sanguineis amplius, mulieribus plurimum: hæc quidem purgatio cæteris fit (teste eodem) nulli tamen quantum mulieri, minus enim equæ, & adhuc minus vaccæ. Cur autem in specie humana copiosiora fiant menstrua, ratio est, quoniam homo temperamentum sanguini gignendo aptissimum obtinet, nempe optimum, & cibus vescitur multum sanguinem gignentibus. Cur fæmineo sexui sit peculiaris purgatio causam tum efficientem, tum finalem superius insinuavimus.

vimus. Efficiens namque est temperamentum frigidum, potius parum calidum & vita sedentaria. Finalis autem, ut materia adsit generandæ augendæque soboli. Vtraque harum causarum postmodo discutienda est. Nunc autem supponentes ex Aristotelis sententia exprofesso nobis tradita menstrua esse excrementum, inquirendum proponimus num naturaliter an præter naturam eveniat.

Argumenta quæ persuadere videntur menstrua purgationem esse præter naturam.

Prima ratio ad monstrandum evacuationem quæ mulieribus uno quoque mense accidit, non esse secundum naturam, sumitur à materiæ bonitate: quippe sanguis est humor, ut Galenus ait, supra alios omnes familiarissimus, adeo ut Hippocrates insuper purgationibus dicat hunc quoad fieri potest, à natura retineri & non nisi ultimo loco exire. Cum ergo menstrua evacuatio sit evacuatio sanguinis, evacuationem verò sanguinis Galenus toto genere præter naturam appellet, non est dicendum eam posse unquam inter naturales recenseri: quippe per eam id excernitur, quod secundum naturam consistere, & in vasis contineri debebat, quod denique maximo naturæ usui esset: quare sanguis quando evacuatur (ut barbari solent dicere) relinquitur à regimine.

Deinde ex parte causæ efficientis. Nam sanguinem à moderato calore fieri dixit Galenus non semel: cum ergo fœmina sit naturali temperamento frigida, hoc est lapsa ad frigiditatem, non potest sanguinis redundantiam gignere. Accedit quòd Galenus in arte medicinali sanguinis excessum affert pro signo jecoris calidi, at jecur eodem Galeno teste nisi cor obstiterit temperamentum universo corpori largitur. Stat ergo ordo sit, si multum sanguinis gignit fœmina, utique calido est jecore, si jecur habet calidum, similiter universi corporis temperamentum calidum obtinet, quod tamen est oppositum iis quæ superius communi consensu resolvimus.

Tercio ex parte finis. Causa enim finalis à nobis jam superius dicta, à Galeno verò non semel tradita, cur mulieri fiant menses, est materia quæ suppeditatur ad formationem & incrementum fœtus. At si ne menstrua purgatione potest fœtus in utero generari, & augeri, unde philosophus agens de menstruis, quæ iis carent, inquit, steriles magna ex parte existunt. Verum fieri potest, ut aliqua etiam sine eorum profluvio concipiant: videlicet, quibus tantum humoris colligitur, quantum iis quæ purgantur restare solet,

quamquam non tanta copia, ut & foras possint profluere. Sic Aristoteles. Si ergo hinc profluvio sanguinis mulier concipit, jam fateri tenemur menstruas purgationes non esse necessarias. Accedit quod id quod secundum naturam est, si desit, corpus remanet affectum præter naturam: sed ex prædicta Aristotelis sententia constat posse feminas menstruis carere, & nihil præter naturam pati: sterilitas enim quam sequi, ait, non est perpetua, ideo adjungit, *magna ex parte*, ostendens id non esse perpetuum. Præterea jam superius ex Antonii Musæ relatu diximus reperiri mulieres quibus nunquam menses fluxerunt & tamen concipiunt & pariunt. Nec solum hoc accidit rusticanis, quas ille, se vidisse narrat, sed aliis honestiore loco natis. Ego plena fide testari possum nobilissimam Florentinam uxorem Illustrissimi equitis de Nobilibus, cui nunquam menstrua apparuerunt, duas peperisse filias, quæ paritiis florentinis collocatæ vivant & prolem habent numerosam.

Quarto ex modo, quo fluunt menses: anastomosis quippe est apertis venis quæ desinunt in sinum uteri, & refertur prius utero, unde Galenus ait purgationem istam esse quasi quoddam plenitudinis remedium. Nec valet si respondeatur esse quidem remedium institutum à natura morborum medicatrice, & sic esse secundum naturam. Non, inquam, valet: nam multæ sunt evacuationes criticæ quæ morbos sanant, & naturæ ope fiunt, nec tamen propterea dicuntur evacuationes naturales, ut fluxus sanguinis è naribus, sudor copiosus decretoriè eveniens, atque etiam abscessus, qui per decubitus morbosam causam tollunt.

Quinto ex venenositate excreti: est enim perniciosum venenum, quod tametsi utiliter è corpore, educatur, non potest tamen dici excrementum secundum naturam, sed quod ad causam pravam sequitur: quippe excretio naturalis sequitur ad coctionem, separat scilicet per coctionem utili ab inutili. Accedit quod ut sit excrementum, deberet esse alicujus coctionis: non est primæ, nam istius sunt feces, quæ per intestina evacuantur; non secundæ hæc enim excrementitios humores utramque videlicet bilem ad sua conceptacula transmittit, lienem & cystin fellis, & serum per emulgentes ad renes & vesicam. Non tertiæ, quoniam tertiæ coctionis excreta per insensilem transpirationem abeunt: quare sanguis iste menstruus nullum inter excrementa locum habet.

Controversiæ resolutio.

Cum secundum naturam multis modis aliquid esse dicatur (quod in præsentem percurrere tædiosum, valde esset) cum menstruam purgationem

tionem secundum naturam esse dicimus, dupliciter hoc assumendum censemus, in primis naturaliter fluunt menses, sequuntur ad opera naturæ: quemadmodum enim ad opera naturæ, hoc est ad actionem calidi in humidum, sequuntur senectus, & mors, quorum utrumque naturale appellatur, sic ad actionem naturæ seponentis id quod fœmina non digessit, in utero parte huic muneri dicata sequitur expultricis facultatis operatio. Altero modo quoniam sequitur præscriptum naturæ ordinem naturalis esse dicitur: Naturæ autem ordo in duobus spectatur: in ætate huic evacuationi dicata: est namque certa ætas, ut videbimus in qua incipiunt menstrua, certa in qua desinunt. deinde etiam in temporis intervallo, quod habent istæ purgationes.

Quenam sit mensuris purgantibus ætas dicata.

EAdem ætas, (ut habemus ex Aristotele) est qua maribus semen fieri, ^{1. gen. 49.} ^{6. 19.} secerneque incidit, atque ea qua fœminis menstrua erumpunt. Maribus autem incipit semen gigni anno ætatis decimoquarto, quod etiam ex Aristotele addiscimus dicente, *Mas autem primum semen genitale, magna ex parte incipit ferre, anno peracto bis septimo: simul etiam pubescere incipit eo tempore, ut stirpes semen laturas primum florere Alcmeon crotoniata ait.*

Itaque quo tempore mares semen emittunt fœminis eveniunt menstrua: signum verò quod menstruorum ætas adsit, est quoniam per id tempus eis exurgunt ubera, quod fratriare dicitur, & quæ menstrua vocantur erumpunt, quod sanguis quasi recens occisi animalis est: quæ autem alba dicuntur admodum etiam puellis eveniunt, & magis si cibo utuntur humidior. Hæc incrementum impediunt corporis, & puellam extenuant. Sed menses tunc plurimis fiunt, cum jam ubera ad duos digitos prominent & vox eo tempore puellarum mutatur in graviolem. Hæc ex Aristotele decerpta sunt: sed cur vox tempore quo erumpunt menses fit gravior, si ex suppressione menstruorum vocem asperam factam fuisse narrat Hippocrates superius citatus.

Aliud quidem est vocem fieri graviolem, aliud asperam: quippe gravi opponitur acutum, asperolene. Mulieri igitur ex defectu menstruorum excrementa in corpore abundant; quorum aliqua pars decidens è capite per asperam arteriam fistulæ cavitatem reddit inæqualem, ac proinde editus sonus inæqualis, seu asper, qualem etiam reddunt puellæ cum hircire incipiunt; & maxime si Venere utantur. Vox autem le-

nis fit cum cavitas asperæ arteriæ ab omni excremento est expurgata. Vox acuta fit propter fistulam exilem, unde pueri acutam habent vocem, postquam autem dilatatur in augmento ætatis, non fit magis sonora ac gravis, cum autem mulieres suapte natura, seu ratione temperamenti fistulam habent angustiorē, fit ut puellæ pueris, & mulieres viris acutiorē vocem habeant, unde Aristoteles, *cum mulier vocis acutioris quàm vir sit, tum natu minores acutius quàm maiores sonant, ut & pueri quàm viri acutius. Sed vox femina acutior est quàm maris, & fistula puellarum acutior quàm puero- rum est.*

Itaque decimusquartus annus est ætas in qua ut plurimum incipiunt menstrua apparere, dico ut plurimum, quoniam aliquibus anticipant fluere, nempe anno duodecimo, nihilominus hoc rarum est, rarissimum quod scribit Savanarola quandam fuisse, quæ nono anno purgari cœpit, & prægnans est facta. Hercules Saxonia aliam novit annum quintum agentem, singulis mensibus modicè tamen, expurgatam. Cæterum quemadmodum decimusquartus annus est quo menstrua, ut plurimum incipiunt, sic quinquagesimus, quo ut plurimum desinunt, dico ut plurimum, quoniam aliqua narrantur, quæ ulterius progressæ sunt, inter quas admiratione valde magna mihi videtur digna illa quam Solenander anno 101. menses recipisse ordine fluentes, magna commo- ditate naturæ ut valetudinis. Retinuit istum ordinatum fluxum usque ad annum 103. quo anno profluxibus hisce tentata occubuit.

Solenand.
sect. 5. conf.
15. n. 41.

Si quis verò quærat cur non statim à primo exortu menstrua ad- veniant, nec postea per omnes ætates comitentur ad mortem. Respon- deo in primis duobus septenniis calor adeo viger, ut omne superfluum absumat, nec sinat aliquid residuum seponi, quod per intervalla tempo- ris excernatur. Dehinc autem calor incipit remitti, ac propterea & ma- teria superfluit & à natura expellitur. Post quinquagesimum verò an- num vetulæ fiunt pituitosæ, nec possunt præ imbecillitate caloris sangui- nem conficere, nec expultrix adeo est valida ut materiam expellere va- leat, nec natura ita sui compos, ut statas reversiones præscripto ordine queat servare.

Lea. 11.

Cur singulis mensibus eveniant.

HVic quæsito finalem & efficientem assignare operæ pretium erit, & quod ad finalem attinet, optimè à natura provisum est, ut evacua- tio isthæc non sicut reliquæ singulis diebus fiat, sed intervallo triginta dierum propter usum Veneris, & generationis necessitatem: si namque quotidie

quotidie evacuatio fieret fœdus esset concubitus, ac propterea humidus uterus semen corrumpere, juxta illud Hippocratis, quæ præ humidis habent uteros non concipiunt, extinguitur enim in iis genitura, & Aristoteles negat semen esse genitale, si humidus sit uterus.

Sed relicta causa finali ad efficientem deveniamus, quæ quoad fieri potest semper querere est necessarium. Videtur ergo sensus illarum partium à quibus menstrua emendantur, non qualibet causa irritari, sed certa quadam quantitate propterea licet quotidie sanguinis aliquid acervetur, non tamen sufficit ad irritandam facultatem expultricem nisi postquam ad eam quantitatem perventum est, quæ illi proportionetur. Si verò queratis cur facultas irriteretur, quotidie ad expulsionem aliorum excrementorum, non tamen istius: respondendum in primis est hoc excrementum esse sanguinem, qui magis quantitate sua, quam qualitate irritat, deinde recurrendum est ad ordinem naturæ rebus omnibus consulentis: quare & vires expultricis facultatis & irritamentum excrementi ita commensuravit ut unumquodque eo tempore ad sui expulsionem naturam excitet, quo maximè conveniens sit, est autem maximè conveniens, sicut jam diximus uterum non frequenti aspersione humiditas plus æquo humectari.

Aristoteles respicit ad lunam, atque profluvium mensium decrescere luna contingere: quam ob rem nonnulli cavillo sexum fæmineū lunæ tribuunt, quoniam simul ut illa decrescat, & mulier purgetur, moxque expleantur ambæ. Porro decrescens lunæ tempus est totū illud in quo ab oppositione cum sole, (plenilunium vocant) progreditur ad conjunctionem cum eodem, quæ novilunium appellari solet, præcipue verò ipsum coitus tempus. Hoc autem ita intelligere oportet ut sic frequentius eveniat: nam ut Avicenna ait, *plus accidit de mensuris in principio mensis* (hoc est in coitu lunæ cū sole hinc enim mensis incipit) & in medio: hoc est in plenilunio: quasi dicat minus in lunæ medio quando plena est, aut quando ad plenitudinem progreditur. Quare meritò ab Aristotele est dictum menstrua nullo circuitu certo describi: quibusdam ex Aëtio & Avicenna intersunt ad minus dies 22. ad summum 30. sed inter hos terminos inveniuntur aliquæ quibus intercedunt 25. dies, aliis 27. aliis 24. contingit autem hæc varietas propter varietatem temperamentorum, varietatem victus, varietatem etiam regionum; quippe his de causis fit varia humorum aggregatio, ad quam Averroes reducit omnes inordinationes.

Cæterum menstrua evacuatio dicitur, quoniam majori ex parte singulis mensibus eveniunt, & evacuationem ipsam menses appellamus. Neque Hippocrates aliter sentit qui in libro de natura pueri ait, *Primum quidem sanguis in corpore singulis mensibus turbatur ab huiusmodi necessitate, quod mensis*

s. aphr. 62.

7. hist. 2.

7. hist. 6. 2.

2. gener.

an. c. 4.

Lib. 9. de animal. c. 1.

2. gener.

an. c. 4.

de nat. pueri.

In lib. 2. de
gener. &
corr. c. 4.

mensis à mense multum differt, & secundum frigiditatem, & caliditatem, atque hoc percipit mulieris corpus: humidius enim est quàm virile. Vbi autem turbatus est sanguis, & venas implevit ab iplo descendit qualis initio naturæ fuit. Advertendum tamen est quando Hippocrates ait, unum mensem ab alio differre, non intelligere differentiam unius mensis ab alio: nam hæc nō efficit commotionem sanguinis, sed unam mensis partem ab alia, & calore & frigore differre. Juxta hanc doctrinam Averroes ait magna luminaria tempore conjunctionis, & oppositionis diversa esse inter se: quia quo tempore conjunguntur, tempus frigidius est, & hyeme assimilatur: tempus verò, quo opponuntur calidum est & ætati comparatur. Cùm autem Hippocrates ait menses mulieribus sanis singulis mensibus apparere, tamquam peculiarem vim in corporibus menses habeant, pro mensibus lunam intelligere oportet: quippe lunæ circuitus mense completur, sicut Solis anno.

4. de part.
c. 2.
4. gen. an.
c. 2.
4. de morb.
mul. c. 1.

Pic. Mir.
cōtra Astro-
log. lib. 4. c.
6. Gal. 3.
Decret. c. 2.

Sed nunquid luna potest efficere aerem calidum aut frigidum? minime: nam luna quo tempore sub terras, atque adeo sub terratum imam partem delata nobis omnino latet, non potest in nostrum hemispheriū influere, quare nec frigiditatem nec calorem tunc aeri communicabit. Cùm autem nobis apparet, si suapte natura frigidum sidus est, quomodo nos calefaciet? At Aristoteles noctes in plenilunio tepedientes esse ait propter lucem pleniorē, idemque etiam inquit alibi luna decrecente tempus frigidius esse & humidius propter lunæ decrementum defectiōnemque. Mercurialis existimat frigidum fieri aerem privativè, eò quòd aere nocturno existente ex se semper frigido, ubi luna lumine plena est, resistit frigiditati nocturnæ, ubi verò lumine spoliatur, cùm non possit resistere, dimittit aerem in suo frigore; atque dimittit corpora animalium omnibus aeris injuriis. Hanc doctrinam Ioanni Pico Mirandulano, Picus autem Mirandulanus Galeno acceptam referunt.

Cæterum libenter quærerem à Mercuriali, cur aer nocturnus defectu lunæ evadit frigidus? non existimo aliud posse respondere nisi aerem tunc, cùm deest à quo alteretur, esse in suo statu naturali ac proinde frigidum, atque ita ex Stoicorum mente loquetur, qui aeri frigiditatem tribuunt: cæterum habebit reclamantem peripateticorum scholam, quibus magis placet aeri tribuere caliditatem. At tum Mirandulanus, tum Galenus quem citat, non se huiusmodi quæstioni immiscunt, sed dicunt lumen lunæ esse participatum à sole, ac proinde tunc, cùm multum huius luminis participat, vehementiorem vim agendi habere: quapropter in plenilunio fruges adauget, maturatque celerrime, mortua corpora putrefacit, somnoque sopitis sub ejus lumine, vel aliter diutius immoratis

moratis pallorem, & capitis gravitatem conciliat: ut igitur luna solis auxilio in omnib⁹ indiget, ita sol vel alterius cuiusdā astri, vel ipsius lune operā desiderat. Quare sub plenilunio apparent valentiores lune actiones factę à lumine solis, quod tunc maximè participat: in novilunio autē non quidem infrigidatur positivè aer, sed (ut cum Mirandulo loquar) agit in nos eo modo quo quis agit nihil agendo: nam destituens corpora suo lumine, nocet illis, sed eadem adolescens plenius alit, & succulentius implet. Sunt ergo noctes in plenilunio tepidiores, in novilunio verò non adest lumen à quo teporem accipiant: sed cur idem Aristoteles mensium, inquit, fines sunt frigidiores quàm media? non me alterum ex ex. 6. 4. tremis, nempe plenilunium calidius est, ita est, & plenilunium appellatur medium, fines verò cum luna incipit & desinit.

Ceterum adest adhuc dubitandi occasio. Nam si luna plena suo lumine omnia, quę facere nata est, facit: inter quę præcipuum est quod menstruorum statutum tempus in mulieribus conservar, tunc conchyliā augentur humidiora, fiunt omnia, & impinguantur, qui fieri potest ut commodius tempus menstruationi sit luna decrecente? Respondeo utrumque posse esse verum: quippe in omnibus mutationibus lune, mutationes etiam manifestę in corporibus contingunt. Vnde Galenus vehementiores, inquit, mutationes, eveniunt ubi luna cum sole coit, insuper in apparitionibus plenilunii: minores his contingunt dum dichotomos, seu dimidia apparet. Hoc autem attribuendum est diversitati subiectorum: nam quę suapte natura exiles sunt fęminę sicut etiam ligna arida lune lumine impinguantur, & ad evacuationem fiunt aptę, quę verò suapte natura sunt plenę constrictione à frigore facta destillantur, quemadmodum catarrhos fieri dixit Galenus in frigoribus cerebro veluti spongia manibus compressa, quare rectè dixit Aristoteles non esse certum menstruorum tempus, sufficit quod spatio unius mensis, vel circa suam adimpleant reversionem.

Dicimus spatio mensis & tamen ridemus habere Aristotelem nobis adversantē qui paucas mulieres, inquit, singulis mensibus purgari, plurimas vero tercio quoque mense. Hęc profecto sententia non solum patri veritatis Hippocrati, sed manifesto etiam experimento contraria est, & omnino falsa. Verum tamen non est Aristotelis magni viri error, sed ejus interpretis Theodori Gazę, quippe *συνήχθη* transtulit quasi dicatur simpliciter purgari, cum tamen verbum hoc significet purgari acervatim, ac proinde Aristoteles ait paucas singulis mensibus acervatim purgari, plurimas tercio quoque mense quod ita assumendum esse colligimus ex Plinio, qui ferè Aristotelem transtulit dum ait omnes mulieres *Pl. lib. 7. c. 25.*

K

trice. 25.

tricens diebus purgari, sed largius tertio quoque mense. Hunc Gazæ errorem (ne quempiam sua defraudemus laude) Mercurialis vir eruditissimus detexit.

7. hist. an.
c. 3.

Si quæratís quor diebus duret hæc purgatio, respondet vobis Aristoteles, qui conceptionis indicia tradens ait, *si in septimum diem intus permanserit* (nempe genitura) *conceptum iam esse certum est: nam quæ effluxiones vocantur, intra tot numero dies fieri solent.* Ex hisce verbis constat fieri purgationes muliebres septem diebus, sed intelligite hoc longissimum spatium esse, nam plurimæ paucioribus diebus purgantur. Si verò quæratís quid habet commune retentio genituræ cū expulsionē menstruorum, ut possit ab uno ad aliud argumentum duci, & ex eo quòd mulier septem diebus purgatur, conveniens sit septem diebus retentū semen jam non amplius elapsurum: profecto non video rationem aliam nisi voluisse Aristotelem septenarii numeri vires dignitatemque in omnibus commendare.

12. Lectis.

Cap. 2.

Hip. de octi
mestr.

Hip. de morb.
mulier.

Bott. de
morb. mul.

c. 19. Merc.
lib. de morb.
mul. 4. c. 1.

Cæterum quod attinet ad numerum dierum quamvis ibi Aristoteles septem dierum spatium purgationi menstruæ præscribat, nihilominus is videtur esse longissimus terminus cum naturaliter in muliere sana profluunt: quippe ipsemet in capite præcedente dixerat, *facilius agitur cum his quibus brevi tempore, hoc est biduo, aut triduo profluunt, sed quibus in longum protrahitur, difficilius.* Hoc acceptum videtur ab Hippocrate in libro de octimestri partu, ubi ait tempus purgationum, quod brevissimum est triū dierum esse, plerisque autem multo plurium. Verum tamen contrarium habetur in libro de morbis mulierum, ubi duo aut tres dies ita præcisè assignantur, ut longius, aut brevius tempus morbosum & sterile sit. Hoc tamen aliqui intelligendum putant de muliere sana cui etiam quantitatē præscribit duarum hæminarum atticarum, hoc est circiter libram unam & dimidiam. Hoc autem dicunt fuisse verum tempore Hippocratis quando mulieres moderato victu utebantur, neque adeo erant ocio deditæ, ut nunc sunt: ita Albertinus Bottonius, ita Hieronymus Mercurialis.

Verum tamen si quis totam sententiam consideraret, alium inveniet esse horum verborum sensum: dixerat enim supra, prodeunt autem menses crassiores, & plurimi in intermediis diebus. Ut autem explicet naturalē quantitatem, & tempus illorum, quæ in prædictis intermediis diebus contingunt, ait, moderati sunt menses prodeuntes in omni muliere, si sana sit, ut duarū hæminarū, aut paulo plures, & pauciores, & ad duos, aut tres dies: sunt duæ hæminæ Atticæ unc. 18. dicente Gal. 5. local. c. 6. minam Atticam 9. unc. italicas continere. Atticas autem unc. 7. $\frac{1}{2}$ v. drach. 60. itaque non est sermo ibi de duratione totius menstruæ purga-

purgationis, sed de impetu, & vigore ipsius, qui in illis diebus contingit. Hæc expositio sapit doctrinam Galeni qui totum purgationis tempus dividit in tres partes, principium, medium, & finem, ita ut in medio confertim fluere ipse affirmavit.

De diff. vult. c. 10.

Itaque quando Hippocrates ait mensium quantitatem duarum heminarum esse in muliere sana, tempus verò duorum aut trium dierum, longius verò aut brevius morbosum & sterile censer, loquitur de diebus intermediis in quibus sanguis confertim fluit, fluere enim confertim ultra & circa duos aut tres dies, morbosum quidem est. Quando verò in *libr. de octimestri partu*, inquit, purgationis tempus esse tres dies, plerisque autem multo plures loquitur de purgatione integra, & ideo omisit duos dies: quippe integra purgatio duorum dierum esse nequit, aliàs nullum haberet diem intermedium, Potest tamen aliquis prædictam distinctionem impugnare. Nam licet ratione constet menstruam purgationem esse in fine minorem, quàm in medio, & in principio, tamen maiorem esse in medio quàm in principio videtur à ratione alienum; quod ita demonstrare potest. huiusmodi excretio provenit à facultate expultrice, præcedente irritatione quantitatis, si bene se habeat corpus: cum autem initio flexionis sit maior quantitas, maior etiam erit irritatio ac subinde major fluxio. Huic dubitationi facile responderetur: si enim ad solâ quantitatem irritantem respiciendum foret, utique bene procederet ratio. Verum respicere etiam oportet ad vias, quæ cum in principio non sint admodum expeditæ, in medio autem ab humiditate jam relaxatæ, maiori fluxioni in medio occasio præstatur. Si quis verò dicat in fine esse magis relaxatas, quare in fine copiosior erit quàm in medio; respondeo in principio esse quantitatem, sed non dum expeditas, in medio utrumque; nempe quantitatem & viarum laxitatem, in fine laxitatem viarum, non tamen quantitatem, ac proinde in medio copiosiori fluxioni commoditas datur, quàm in principio, aut in fine.

Sed quid dicemus ad præcitatam Aristotelis auctoritatem, qui ait, facilius agitur cum his, quibus brevi tempore hoc est biduo aut triduo profluunt, sed quibus in longum protrahitur, difficilius. Non erat ibi philosophi mens præscribere certum menstruationis tempus, sed agere de laboribus, quos mulier patitur, dum menstrua profluunt, quod indicant verba sequentia, nempe, *laborant enim in tempore: aliis namque universim hæc purgatio fit, aliis paulatim.* Attamen omnibus corpus gravatur quamdiu effluat humor.

Non videtur autem consonum iis quæ dicta sunt, id quod in sacra pagina legitur. *Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus* Levit. c. 15. n. 19.

bus separabitur. Vnde videtur non esse satis si tribus aut quatuor diebus menses fluant, si enim hoc tempus sufficeret, non erat cur per plures dies quicquam retigisset, immundus foret. Diffusè admodum super hæc verba discurret * Covarrubienſius, putatque superius dictum fuisse. *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis menstrua, & hinc infert septem dies esse numerum perfectum, quo completur purgatio.* At oblitus fuit factus fæminei: nam eum factui masculo debeantur dies septem, iuxta separationem menstruæ purgationis, quod indicant verba contextus: nimirum, *ſin autem feminam peperis, immunda eris duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui.* Jam constat fluxum menstruum compleri non solum septem diebus, sed quatuordecim etiam; quod tempus secundum naturam esse debet.

Attamen oportet dicere tamen si fluxus possit compleri multò citius quàm diebus septem, nihilominus quoniam ad septimum potest naturaliter prorogari, ut omnis impuritatis secuta reputaretur mulier, fuisse lege cautum ut tamquam impura per septem dies habeatur. Caterum quoniam ex partu fæminæ multo plura supersunt lochia expellenda, quàm ex partu masculi, & sic ex postulat longius tempus ad puerperium ex fæmina, non sufficit tempus menstruæ purgationis simplex, ideo accipitur duplum. Vnde licet dictum sit ex fæmina, duabus hebdomadibus mulierem immundam esse, iuxta ritum separationis menstruæ intelligendum est numero dierum purgationis menstruæ duplicato, non quòd purgatio menstrua unquam naturaliter fluat duabus hebdomadibus, sed quòd purgatio ex partu fæminæ duplum postulet spatium temporis.

Jam verò purgatio à partu eius quæ masculum pepererit in Hippocratis doctrina erit dierum triginta, ejus verò quæ fæminam quadrigintam duorum, iuxta sacram legem quæ masculum quadraginta, quæ fæminam octoginta. Quæ differentia spectatur in eo quòd medicus considerans jam ultra illud tempus purgationem vel omnino deesse, vel non fieri irritantis naturæ vi, sed assuetudine quadam, ideo ultra illos dies potest uti medicamentis quibus non uteretur intra præscriptum tempus. Lex autem respicit omnimodam puritatem & expectat donec prorsus adsit immundicie suspicio.

1. de morb. mul.

23. Leſſie.

An per uterum fiat naturaliter menstrua purgatio.

Si sanguis singulis mensibus evacuandus non fluere ad uterum, non fieret ibi generatio: quippe ejus usus est ut præter materiam factui gignendo, alimentumque jam genito: cum ergo non possit alibi fieri generatio.

neratio, naturaliter illuc sanguis confluit, si illuc naturaliter confluit, naturaliter etiam dum superfluum est, evacuatur. Potest tamen aliquis dicere non esse secundum naturæ ordinem suaviter omnia disponentis se ipsam cogere ad statas illas evacuationes, cum posset tantum sanguinis transmittere ad uterum, quantum ad fætus formationem alitionemque requiritur, unde quod superfluum, non est dicendum naturaliter ad uterum transmitti. Accedit quod (ut ex superius dictis constat) tam uterus quam fæmina noxam ex hac evacuatione percipiunt: uterus quoniam humectatur plusquam oportet, ac relaxatur, unde frequenter eveniunt abortus, ruptis scilicet ligamentis, ob nimiam molliem mulierum: quoniam mulier dum purgatur (ut Aristoteles animadvertit) semper aliquantulum patitur. Respondemus naturam non duci in intellectu, sed agere ad ultimum potentiam: quare sanguis quem ad uterum transmittit est totus ille qui non potest digeri: Emitteretur autem etiam eo tempore quo mulier nondum concepit, quoniam cum in toto corpore accumuletur, doctrina quadam innata in eam partem decumbit, in qua suo tempore necessarius erit. Neque verò hinc nocuum est sequitur utero aut fæminæ: non utero, quia sanguis naturaliter accedens non tantus est, qui præternaturaliter uterum humectet, imò naturæ providentia est factum, ut quoties posset sanguis accumulatus nocere, sequeretur ejus evacuatio: non fæminæ, quoniam exigua est molestia qua afficitur, dum fluunt menses, præutilitate quam percipit ex evacuatione sanguinis quantitate peccantis.

Porrò per quamcumque aliam partem menses fluerent, fluxio esset incommoda, per uterum verò commodissima, utpote quo & retineri sanguis tempore necessitatis facile potest, & effundi quando est superfluum. Cæterum adhuc difficultas se offert: Nam si potest commodè evacuari, quando in primis gravidationis mensibus paucum opus est sanguine ad alitionem fætus, cur quod superest non educitur, siquidem ex hoc superfluo maxima mulieri accidunt mala, unde prioribus generationis mensibus nausea, stomachi subversio vomitus, inappetentia, & plura alia damna gravidæ solent verare. Jam diximus naturam agere quantum potest: si enim se ipsam in suis actionibus cohibere sciret, utique intellectu esset prædita: ergo quando fætus concipitur, retinetur à natura sanguis, nec illa novit quantum sanguinis sit retinendum, quantum foras educendum, neque ad agens naturale pertinet hanc distinctionem cognoscere, sed instinctu innato os matricis ita claudit, ut ne specillum quidem possit ingredi, atque ita satisfacit suo muneri retinendi scilicet sanguinem & fætum. Quod si in primis mensibus non est necessaria tanta quanti-

Hipp. aph.
31. sect. 5.
Mulieres
sanguine
misso aborti-
unt. & ma-
xime si fetus
sit major.

ras, quanta retinetur, huic damno potest aliquo modo remedium esse illa sepositio superfluitatum quæ licet non omnino, tamen aliqua ex parte mulierem sublevar. Cæterum si os vulvæ apertum remaneret, longè majus ex hac apertione, quàm ex occlusione damnum sequeretur: quippe aut nimium foret quod excerneretur, & sic fetus suo fraudaretur alimento juxta illud aut fetus aperto orificio ab aere offenderetur: quippe nec respiratione, nec transpiratione tunc temporis copiosiore indiger, quàm quæ per arterias umbilicales ei à matre communicatur.

Demum demonstratum manet & ratione loci dicendam esse purgationem istam secundum naturam, Vnde meritò solet flos appellari: quemadmodum enim flos secum fructum & semen affert, sic etiam purgatio hæc eo tempore accedit, quo simul fructuum hoc est proles spes adest, & semen simul oritur, & quemadmodum arbores quæ copiosis floribus ornantur, fecunditatem pollicentur, sic puellas quibus prosperè menstrua adveniunt, fecundas fore speratur. Quod si flores temporis injuriam patiantur, fructus deperduntur, fæminæ non minus, quæ menstruorum vitio laborant, periculum est ne fructu careant. Si flores evanescunt, quando fructus adest, sic menses cessant quando mulier in utero concepit. Atque adeo omni ex parte natura quæ in plantis flores naturaliter produxit in ordine ad fructum, eadem menstrua ordinavit, respiciens ad prolem, & sic manet purgationem istam esse secundum naturam, quod adhuc melius constabit ex solutione argumentorum.

Solvuntur argumenta initio proposita.

5. aph. 57.

Non obstant argumenta quæ superius attulimus, quominus verum sit purgationem menstruam esse secundum naturam, & quod attinet ad primum sumptum ex parte materiæ, fatemur eam esse sanguinem naturæ nostræ familiarissimum, quem natura quoad potest retinet. Sed hoc accipiendum est cum addito, nimirum nisi quantitate excedat: nam tunc quæ fieri potest, ut natura id à quo molestatur, labore retinere? At sanguis menstruus sua quantitate naturam molestat, ideoque ab eadem natura ejicitur & ejectio ista meritò naturalis appellatur: quare Galenus, quamvis dicat evacuationem sanguinis esse toto genere præter naturam, semper excipit eam quæ singulis mensibus per uterum solet fieri, dummodo modum non excedat, nec à debito deficiat, unde Hippocrates, si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero morbi contingunt.

Ad

Ad alterum. Ex causa agente, verum quidem est sanguinis moderatè calidi causam efficientem esse moderatam caliditatem. Nec verò fœminis caliditas moderata adest, alioquin si tanta frigiditate esset prædita, ut non posset sanguinem generare, animal foret exangue. Verum etiam est multitudinem sanguinis esse signum jecoris calidi, & jecur calidum tribuere temperamentum universo corpori: nihilominus sanguis in fœminis non redundat, quia plus quam par est, gignitur, sed quia minus quàm par est, discutitur: quare ex defectu discussionis redundat sanguis in fœminis: defectus autem discussionis oritur ex defectu caloris discutientis. Potest ergo stare fœminas & temperamento frigidas esse & multo sanguine abundare.

Ad tertium. Negamus finem purgationis menstruæ esse proles generationem. Est quidem generatio isthac finis, ob quem natura sanguinem in mulieribus coacervat, ideoque datum fuit illis temperamentum adeo caloris inops, ut non possit totum id quod accumulatur discutere: cæterum quo tempore fœtui formando alendove sanguis iste non est necessarius, mulier ex eo retento damna suscipit: quate ne natura succumbar, eum evacuat. Est propterea hujus evacuationis finis mulieris sanitas: dicendumque est coacervationem habere finem, seu causam finalem universalem, hoc est speciei conservationem: evacuationis verò, de qua loquimur esse causam finalem particularem, hoc est tutelam sanitatis individui muliebris. Quòd verò extra tempus necessitatis fluant, jam diximus esse opus naturæ quæ non ducitur intellectu. Ad confirmationem verò dicemus, sine menstruis quidem aliquas mulieres sanas vivere, nihilominus tamen hoc rarissimum est, quod autem raro contingit medica dogmata non destruit. Ad confirmationem dicimus coacervationem sanguinis esse secundum naturam fœminei sexus, nec propterea ejus evacuationem esse præter naturam: nam evacuatio fit juxta mensuram determinatam, ita ut ex Hippocrate si menstrua non fluant, morbi fiant: si plurima profluant, ex utero morbi accidunt: quicquid autem in pondere & mensura fit, naturaliter fieri dicitur.

Ad quartum. Non fit anastomosis, hoc est apertio venarum, ad expellendum sanguinem: quippe venæ per se ipsas apertæ sunt, quarum pars ad cavitatem, pars ad collum uteri hiat: per illa quæ ad cavitatem hiant, fœtus tempore gravidationis sumit alimentum, & per eam raro solent virgines expurgari, propter occlusionem uteri; raro inquam, nam aliquando etiam occluso utero potest sanguis ex ejus cavitate exire, ut experimento constat in gravidis, quæ tametsi habent os uteri admodum occlusum solent nihilominus menstruum evacuationem pati, unde Avicenna

Gal. 5. aph.

57 menstrua

orū redun-

dantia cau-

sam esse ait,

si ora vaso-

rum uteri

ultra modū

aperiantur.

Vnde colli-

cenna

gitur eodem
sanguis na-
turaliter
fluit. anasto-
mosin esse
non qua-
præternatu-
ram dicenda
sit.

lib. 3. l. 21.
et l. 6. 11.

5. aphor. 60.
2. epid. sect.
3. text. 31.

In com. præ-
cit. aph.

2. de gen. an-
6. 4.

cenna agens de signis imprægnationis ait. Et retinentur menstrua, quare non menstruantur usque ad tempus, aut menstruantur paulatim, quod solet esse pessimum. Hoc accepit ab Hippocrate dicente, si mulieri utero gerenti purgationes erant impossibile est fetum esse sanum; dixit purgationes, sed intelligere oportet non qualescumque, verum copiosas, idem in epidemiis ait, quapropter menses, quales octimestrium, qui sunt ad decimum tendentibus malum: Ecce declaratur quæ purgationes sint pravae, videlicet quales octimestrium: nam octimestribus si contingat menstrua habere, ea sunt cum perturbatione valde magna & periculo abortus. Quapropter Galenus in præcitiaphorismi commentario considerat diei ab Hippocrate purgationes in numero plurali, quia sic insinuat sanguinem non esse paucum qui excernitur, neque semel, sed sæpius, & multum: qui enim semel aut bis paucis excernitur, in multis apparet, absque hoc, quod fœtus quidpiam patiatur. Ex his patet Avicennam, qui dixit menstruantur paulatim quod solet esse pessimum, fuisse deceptum: quippe ut diximus non quælibet menstruatio est prava.

Sed per quas vias excerni solet sanguis quando gravidæ menstruantur. Galenus excretio, quæ in gravidis fit, videtur, inquit, ex venis, quæ in collo sunt apparere: nam ab interioribus, quæ sunt in cavitate uteri, secundinæ pendent, quare nihil per illas potest in muliebrem sinum excerni. Cæterum jam superius diximus etiam gravidis potest sanguis ex cavitate uteri effluere, quamvis enim venæ quæ ad cavitatem uteri accedunt in muliere gravida secundinis sibi adnatis occludantur (occludi quidem contingit pluribus) ex his venis non tamen omnibus, ac proinde ut dictum est, paucus sanguis potest sine noxa tempore gestationis excerni Galenus autem id dixit, quod ut plurimum evenire solet, aliter verò fieri posse non negavit.

Sed quod ad rem nostram facit nulla datur anastomosis, nulla venarum ruptio, etiam si sanguis per ora venarum effluat: nec verò audiendi sunt qui sanguinem per resudationem effluere dicunt, decepti verbis Aristotelis perperam intellectis, quippe loquens de sanguine menstruo, transfundi ait in uterum propter venarum tenuitatem. Existimant ergo tenuitatem istam esse causam cur possit resudare. At ille se explicat quippe ibidem ait abundare hunc sanguinem per tenuissimas venas, additque non posse ibi contineri sanguinem ob venarum angustiam. Verissimum itaque est venas uteri esse multas & exiles, & quia exiles, non posse in se ipsis sanguinem continere: quapropter necesse est ut per ora ipsarum eructet: quod quidem nullo naturæ detrimento, sed potius utilitate fit: quare magis hinc colligi debet hanc purgationem esse secundum naturam, quam ejus oppositum.

Ad

Ad quintum: quamvis admittatur sanguinem menstruum esse venenum (de quo mox agemus) non tamen hinc inferri debet evacuationem esse præter naturam: quippe tamen si verum sit venenum non concoqui, verum etiam est nec alia excrementa coctionem admittere: cæterum quemadmodum illa post coctionem separantur, tamquam inutilia, ita venenum tamquam naturæ inimicum seponitur & evacuetur. Dubitare tamen quis poterit, cur natura quæ alia excrementa celeriter evacuat in evacuatione hujus sanguinis venenosi tarda admodum & negligens est? Deinde etiam si qualitate prava est præditus, cur dicitur sola quantitate molestus? Respondeo ad primam dubitationem sanguinem menstruum servare formam sanguinis, & quamvis magna ex parte veneni naturam habeat, nihilominus naturam benignitatem sanguinis allectatam tardè & negligenter ad ejus excretionem excitari. Ad alteram dico venenatam qualitatem permittam sanguini non putrido, sed victimæ recens mactatæ sanguinis speciem referenti, non offendere uterum, ac proinde non nisi à multitudine uterum gravare. Offendet tamen postea, si diu retentus partes venenosæ multiplicentur, & tota sanguinis massa corruptelam referat. Vnde ex retentis mensuis gravissima accidunt mala.

Ad confirmationem dicendum excrementa uniuscujusque coctionis aliquo modo qualitate peccare, per quam ab optima substantia, quæ tunc fit, deveniant. At nos modò agimus de illa sanguinis evacuatione menstrua earatione, qua tunc peccat quantitate, & quærimus per quam actionem redundat. Respondemus quodammodo referri posse ad secundam, & ad tertiam. Nam sanguis ille per secundam coctionem generatur quæ fit in jecore, & redundat post nutritionem ejus, & ad hanc debet referri: sicut chylus, qui superest post nutritionem ventriculi factus hujus partis actione dicitur esse excrementum ventriculi; & lac quod superfluit post nutritionem mammarum, quia factum est actione filarum, ad hanc pertinet. At verò quia etiam redundat post nutritionem partium, ita ut totus non consumatur, licet actione illarum non fiat, dicitur esse excrementum tertiæ coctionis.

L

DISPV-

DISPUTATIO SEXTA.

Utrum sanguis menstruus inter venena sit connumerandus.

14. *Leſio.*3. *epid. ſect.*
3. *agr. 2.*
com. 71.

In menſtruorum, & puerperii tempore mulier æquè immunda in ſacra pagina cenſetur. Hinc colligi poteſt, in utraque evacuatione ſanguinem, qui educitur, eſſe pravitate infectum. Galenus non levem quidem in puerperiiis labem agnoſcit, imò longe minorem quàm menſtruis: ait enim. *Menſtruorum ſuppreſſio offendit, non tamen perinde ut ſi à partu ſupprimantur, efficit, quod non abundantiam modò ſed inſignem etiam humorum pariat pravitatem: nam meliorem ſanguinem ad ſe fœtus nutrimenti cauſa alliciens, relinquensque deteriorem, cauſa eſt ut pręgnantes prævi humoribus impleantur, quos à partu evacuat natura: nam peſſimam per putredinem poteſt acquirere qualitatem.*

7. *de procre-*
at. hom. c. 7.

Fernelius longè aliter arbitrat: quippe vix animum induco, ait fieri poſſe, ut ex eo (nempe ex ſanguine qui ſingulis menſibus educitur) fœtus in utero geſtatus alimentum capeſſat: imò tum optimè ſolet mulier utero concipere, cum ab hac ſæda eluvie munda, purgataque fuerit, cumque purus exiſtet, tum uterum, tum reliquus ſanguis in corpore, ex quo demum fœtus detur.

Cæterum utraque hæc opinio concordat in eo quod ſanguinem menſtruum qualitate peccare dicitur, diſcordat in alio, nempe quod Galeni opinio eſt ſanguinem gravidarum eſſe deteriorem menſtruo, & infantis alimentum partem laudabilem menſtrui accipere, ut quod reliquum eſt per puerperia ejiciatur. At verò ex Fernelii ſententia ſanguis qui in utero gravidarum ſervatur, purus & omnis prave qualitatis eſt expertus, nihil commune habens cum ſanguine menſtruo, quem ille merum venenum eſſe conſtanter tenet. Cæterum quoniam menſtruorum pravitas in illi convenient non placet neotericorum quamproximis, paululum res eſt in controverſiam afferenda.

Argumen-

*Argumenta eorum qui sentiunt sanguinem menstruum non
qualitate sed duntaxat quantitate peccare.*

Plerisque in locis Aristoteles menstruum sanguinem excrementum
esse sola quantitate peccans nobis insinuat. Vt quando ait, men-
strua fœminarum excrementum esse & vacantem materiam: & alibi, o-
mnium animalium mulieribus plurimam purgationem evenire docens
adjungit, *nam his quæ non pariunt, hoc materia supervacuum vertitur in corporis a-*
limentum. Nonne ex hisce verbis colligitur solius quantitatis excessum
in menstrua purgatione considerari. Alibi etiam causam reddens ob
quam fœminæ pingues sunt steriles, ait, *quia excrementum seminale in corpus*
absumitur. Itaque fit ut illis menstrua desint. Fit ergo eadem sit materia
menstruorum & pinguedinis & exconsequente non est excrementum
peccans qualitate.

Ex Galeno similis sententia elicitur: quippe evacuationem men-
struam tamquam plenitudinis remedium esse ait, at plenitudo solius
quantitatis peccatum est, veluti cacochymia qualitatibus. Deinde quia
ex eodem Galeno sanguis, semenque genitale generationis nostræ pri-
mordia sunt. Cum verò sanguinem intelligat nempe menstruum: nam
hic est qui ad generationem fœtus à natura retinetur, non est credibile
materiam ex qua fœtus conficitur, esse venenum, alioquin cum orta at-
testantur suis principiis, venenosa esset hominis natura. Sed præter au-
toritates etiam rationibus hæc eadem doctrina confirmatur.

Prima ratio est, sanguis iste non modò fœtui in utero existenti ali-
mentum est, sed etiam in lucem edito: quippe lac ex eo paucissimam
mutationem adeptus fit, si ergo lac esset venenata qualitate infectum, u-
tique non nutrirer: opponitur enim venenum alimento, ut constat ex
Galeno.

Secunda, sanguis iste ab eodem à genere fit & materia simili ei qua
masculorum sanguis constat: sic ergo à jecore sano, & ab iisdem ali-
mentis, & in masculorum corpore alimentum membrorum est, simili-
ter etiam in corpore fœminarum.

Tertia, mulieres multoties suppressione mensium laborant: hæ
autem vel fierent omnino venenosæ, sicut puella illa cujus historiam
narrat Rhodiginus, quæ veneno nutrita non solum coeuntes secum, sed
solo sputo necabat, aut saltem interiret ex defectu menstruorum cum si-
gnis veneni manifestis. Hoc autem non ita contingit, sed potius quæ

L 2

suppres-

suppressione ista laborant, morbis longis tenentur & plurimæ sanantur, neque alexipharmacis curantur, neque symptomata, qualia ex veneno patiuntur.

Pars altera, nempe sanguinem menstruum veneni participem esse ex affectu demonstratur.

Sunt pro altera parte etiam non leves autorum sententiæ, rationesque admodum efficaces: in primis multa sunt indicia hujus veneni à Fernelio, & aliis allata, quippe sanguine hoc evidente si novella vitis tangatur, in perpetuum læditur; steriles fiunt tactæ fruges moriuntur insita, exuruntur hortorum germina. Si omnino mulier prægnans alterius menstrua supergrediatur, aut illis circumclinatur, abortum facit: eiautem, quæ utero non gestat concipiendi spem adimit. Mulierum quæ purgantur spiritus, & vapor ab ore specula, & eboris nitorem obscurat. Gustatus his sanguis canes in rabiem agit, homines autem miris cruciatibus affligit, comitiales morbum; pilorum effluvium, aliaque elephantiorum vitia infert.

Sunt qui ad hæc respondeant, non omnia vera esse, sed aliqua prorsus falsa, alia verò debere intelligi dum sanguis pessimam qualitatem per putredinem acquisivit: acquirere autem posse vim veneni admittunt ex Galeno, & communi medicorum schola. Cæterum hæc responsio magis obstinationem, quàm veritatis amorem præferret. Nam in primis quicumque ait aliqua ex his esse falsa, non id liberè deberet asserere, quippe ei incumbit ostendere quæ non sunt falsa, quæ vera. Ac deinde falsitatem experimento se invenisse oporteret profiteri. Sed esto sint aliqua falsa: ea saltem quæ vera sunt, sufficiunt ad confirmandam huius sententiæ veritatem. At ea non eveniunt (inquiunt illi) nisi per putredinem. Hoc ut illis concedamus, necesse erit concedere hos effectus non dari, nisi in muliebri febre synocha laborante: qui enim fieri potest ut sanguis putrescat in venis ab omni febre libero. Imo non solum mulier putredine hac infecta synochum patietur, sed febrem pestilentem: neque enim aliter fieri potest ubi sanguis in veneni naturam abiit.

Sed Mercurialis non putredinem commemorat, ait tamen hos prave effectus solum reperiri in faminis, quæ valetudinariæ sunt, & pravo temperamento affectæ, quia apud Medicos constare, ait uterum esse sentinam, & cloacam, in qua natura solet sordes deponere. Nos hanc injuriam utero inferri non admittimus, imo constat apud Medicos nul-

lum

lone esse membrum, cuius magis sollicita sit natura, nullum quod facilius à quolibet contento præter naturam offendatur, quàm uterum, siue illud sit flatus, siue aliquid aliud. Absit ergo ut uterum, qui est ager in quo humana proles jacto semine producit, & domicilium in quo infans per plures menses habitat, cloacam appellemus. Quod si cloaca est, cum ibi nil præter sanguinem menstruum acervetur, eluvies quæ hanc cloacam inquinat, est sanguis menstruus ac proinde dum sanguinem istum à pravitate vult liberare, eum majore pravitatis nota afficit. Præterea ex levi quadam causa insignes valde effectus produci nequeunt: affectus qui mulieres reddit non ægras, sed duntaxat valetudinarias; levissimus est: lapsus in solo temperamento non tanti esse potest, ut pro sanguine humorum laudatissimo, venenum perniciosissimum efficiat, unde ex eo quod femina aliqua sit valetudinaria, aut pravo temperamento affecta, non certè fiet ut eius sanguis evadat naturæ venenosæ.

Aliam suscepit viam Ludovicus Mercatus, ait namque accidentia, quæ ex retentis menstruis eveniunt, arguere maiorem illius sanguinis perfectionem: quoniam non est credibile ea evenire ex sanguinis natura, sed ex concepta putredine, & quod res aliqua potioris est naturæ ac substantiæ, eò cum putrescit & corrumpitur graviore afficitur putredine, ut constat ex semine corrupto, cujus sævissima sunt symptomata. Constat etiam ex hominis natura quæ præstantior est quàm reliquorum animalium, ac propterea cum putrescit, gravius fætet, & deterius conspurcatur.

Cæterum si quæram ab eo ubi nam sanguis iste retinetur? Respondet: paulatim, & sensim in uteri venis ad statum à natura terminum congregari: quippe subito, & affatim neque separari à reliquo sanguine, neque excerni potest, atque per integrum unius mensis spatium in eo loco citra corruptionem existere nequit. At si intra venas existit, profecto existit in suo loco naturale, ac proinde ratione loci non tantam concipit putredinem. Hoc ille admittit: quippe non omnes feminae (inquit ille) etiam si menstruant, segetes urunt, & specula inficiunt & reliqua, quæ dicta sunt, faciunt. Sed hoc malo eæ duntaxat præstant, quibus aut parum prosperè fluunt menses, aut deterrimum inest temperamentum, vel morbus aliquis, in quibus venenum fieri & sibi & aliis mirum non est. Hæc in primis Legislatorum more nobis nulla adhibita ratione inculcat. Et sibi fidem habere cupit cum fidem non mereatur: quippe retentis menstruis aliquæ benevalent, multi etiam tametsi morbosæ sint, non tamen earum morbus est valdè sævus & symptomata venenum sapiunt, neque qui coit cum muliere cui menstrua desunt, ali-

quam reportat calamitatem, quam tamen reportare solet qui cum menstruata tempore scilicet quo fluunt menses, coit.

Præcipua ejus intentio est probare veneni naturam inesse sanguini, quia sanguinis natura inter omnes humores præstantissima est: quippe, ut dici solet corruptio optimi pessima. Probat hoc quoniam semen cuius substantia est valde præstans, cum corrumpitur gravissima infert symptomata: vellem ergo ut argumentaretur ita: semen cum corrumpitur gravissima infert symptomata, quia præstantissimam habet naturam, ergo sanguis qui similiter præstantissima natura est præditus gravissima infert symptomata: cum igitur hanc consequentiam inferre nequeat, quippe ex retento sanguine, non sicut ex retento semine venenum referencia accidunt symptomata, cum, inquam sic argumentari nequeat, non, est cur ex semine ad sanguinem argumentum deductum recipere teneamur.

Deinde falso imponit semini præstantissimam naturam: quippe seminis non est natura præstantissima, sed spirituum qui in semine continentur, respondentium proportionem elementis stellarum: nam præter spiritus istos, quod reliquum est, genitura appellatur, & exiguam habet dignitatem. Verumtamen adhuc posset dicere genituram esse præstantissimam siquidem fit ex præstantissimo sanguine. Sed sit ita, seminis natura sit exquisitissima, undenam colliget eius substantiam propter putredinem conversam fuisse in venenum? Respondebit ex lævissimis symptomatibus. At ego è contrario colligam sanguinis substantiam non fuisse conversam in venenum, quandoquidem iis caret symptomatibus. Deinde si ex flatu in utero eadem symptomata accidere videamus, nonne exquisitæ uteri naturæ, quæ ex qualibet causa summo opere offenditur & colligantia cum cerebro per nervos, cum corde per arterias, potius quàm seminis corruptioni hæc mala tribuamus? ita sanè, nam si ex semine corrupto evenirent, utique ex levi alia qualibet causa non possent evenire, sed magnam expectarent.

Alterum exemplum quod scilicet homo propter præstantiam suæ substantiæ deterius putrescit, indignum est homine vel minimæ philosophiæ initiato. Nam hominis corpus præstantissimam dicitur habere naturam, quoniam est præstantissimæ animæ domicilium. Hoc autem nihil ad putredinem confert. Præstantia namque ex qua deterior putredo sequitur, sumi debet ex substantia quæ scilicet causis corruptentibus vehementer resistit: Hæc est vera præstantia ad quam respicimus, quando quam putredinem subeat considerare volumus. Aurum dixerim præstantissimam habere substantiam, quippe ferè incorruptibile conservatur, & similiter reliqua metalla, quæ quò diutius permanet eò præstantio-

stantioris substantiæ censetur. At hominis nobilitas, quæ consistit in eo quòd sit quidam ornatus ex plurimis compositus, ac propterea mundus parvus appellatur, tantum abest ut ei intersit ad præsertionem à corruptione, quin potius eum in illam inducit: unde est quòd pluribus morbis corripitur, quàm reliqua animalia. Quare axioma non est ita constituendum ut dicamus quòd res præstantiorem naturam habet, eò deteriore putredine corrumpuntur. Sed ita, substantia quòd solidior est eò magis putredini resistit, minori que corruptione afficitur. Igitur sanguis quantumvis nobilissimus sit humor, est tamen calidus, & humidus, quæ duo sunt putredinis fundamenta, ac proinde putredini est maxime obnoxius.

Accedit his quod sanguis menstruum retinet formam sanguinis, & propterea benignitatem suam retinere debet: hujus rei signum est quòd febres ex sanguine, quas synochas appellamus, mitiores sunt, quàm postquam sanguis degeneravit in bilem, & desipientiæ cū risu securiores sunt, quàm quæ cum studio: quippe risus provenit propter sanguinem exaltatum, studium verò propter bilem. At quis audebit affirmare sanguinem in sua forma remanentem ea infici putredine, quæ veneni naturam induunt?

Controversiæ resolutio.

IAm superius ex sacra pagina deduximus sanguinem menstruum, & eum qui puerperii tempore evacuatur, pariter esse prava qualitate infectum, hoc autem rationibus confirmare oportet. 15 Lectio. Mulier ubi primum concepit statim ei cessant menstrua, signum manifestum ea ad fætus nutrimentum servari, imò postquam peperit, adhuc dum lactat infan-
tem, eadem menstrua cessant: nam quæ per uterum egressura erant, sursum ad ubera transmittuntur: sursum ad ubera transmittuntur: quòd si aliquibus post primos menses menstrua revertuntur, nihilominus hoc ex abundantia procedit, quippe pars per uterum effluit, pars ad mammas transfertur.

Sed nihil huic veritati officiunt ea quæ Fernelius in contrarium adducit: cū enim existimet non esse credibile fætum in utero ex hoc sanguine ali, id credibile facit Galenus asserens fætum ex meliore sanguinis parte nutrimentum suscipere: neque enim totus sanguis merum venenum est, sed sufficit quod aliqua ex parte venenosus sit. Cū vero addat mulieres tunc concipere, cū munda purgatæque sunt ab hac eluvie, respondemus ex Hippocrate in libro de morbis mulierum tempus aptissi-

præfissimum ad concipiendum est, si coeat desinentibus aut inchoantibus mensibus. Neque intelligatis cum Capiaccio inchoantibus mensibus, hoc est in ætate qua mulieres incipiunt menstruari: nam sic desinentibus mensibus intelligeremus ætatem qua menstrua desinunt: hanc autem existimare esse aptam ad concipiendum, error est inexcusabilis.

Interrogat ille se ipsum, quoniam corruptus hic sanguis quem menstruum appellamus in gravidis concedit? Responder partem exiguum circa uterum inherere in venis, partem maximam reliquo periori sanguini permisceri. Hinc quia nequit naturæ vis omne illius vires mitigare, aut evincere, gravidis mulieribus plurima mala eveniunt, corporis gravitas, fædus faciei color, lienis tumores, varices, atque ut in genere dicatur, ab hoc retento in omne morbi genus procliviores sunt, quam quæ utero non gestant. In his omnibus videtur mihi somniare, nam quorsum partem reliquit in venis merè venenosam, partem autem ejusdem naturæ permiscet cum reliquo sanguine. Deinde si pars major permiscetur cum reliquo sanguine, jam reliquus sanguis remanet inquinatus, quem tamen ille purum & ab omni labe segregatum esse volebat. Præterea gravis mulier non his opprimitur affectibus, quos ille describit, sed solam pati turpiscam, hoc est appetentiam depravatam, nauseam, vomitum, subversionem stomachi, & hoc prioribus maximè mensibus, quando juxta illius sententiam nondum id quod venenosum est, cum reliquo sanguine permixtum esse debet. Tandem ille ait retineri hunc sanguinem ne si defluat simul cum eo utile fætus alimentum dilabatur. Est ergo permixtum purum cum impuro & separatio puri fit à facultate naturali, trahit namque per suam facultatem attracticem: attracticis autem naturæ instinctu similia trahit, ut apparet in nutritione, neque est necessarium fingere duos sanguines unum purum, alterum venenosum, sed unum utriusque naturæ participantem, cujus partem utilem fætus ad se allicit, ut ex Galeno diximus, inutilis seu perniciofa reponitur expurganda tempore puerperii.

3. hist. c. 19.

de attrabile
c. 8.

Sanguinem menstruum prava qualitate infectum esse (quæ est nostra præcipua intentio) ex Aristotele & Galeno manifestè deducemus, multò melius quàm suam sententiam adversarii se deduxisse existimant, & imprimis, Aristoteles, hoc genus sanguinis vitiatum, ægrotansque appellat, additque paucis mulieribus fieri mariscas, aut varices, aut è naribus profusionem sanguinis, & si quid eorum acciderit, detrimentum in menstrua decumbit. Galenus etiam ait singulis mensibus excerni, veluti id quod post partum excernitur, non solum quantitate, sed etiam qualitate, quæ materia sanguine secundum naturam habente magna ex par-

parte nigrior est. Idem etiam reperit in epidemiis ut initio hujus con-
troverſiæ diximus, idem in prorrheticis: ſanguinis pravitatem agnoſcit
etiam Plinius. 3 epid.
Gal. 2.
prorrh. c. 8.

Facit ad confirmationem hujus ſententiæ id quod Averroes & Za-
haram medico refert, nempe ex coitu cum muliere menſtruata ſætum
naſci lepra infectum. Forſitan ex hac ſententia oritur opinio aliquorum
Theologorum, qui tenent accedere ad uxorem propriam habentem
menſtruam purgationem, peccatum eſſe. D. Thomas ait, prohibitum
eſſe viro ad menſtruatam accedere uxorem, & ſimiliter prohibitum mu-
lieri in tali fluxu debitum petere, ſi purgatio ſit naturalis, Hoc explicat
Sotus ita ut ſit veniale peccatum, ſi à viro debitum petatur, non tamen
ex parte mulieris ſi reddat quia ex Apoſtoli ſententia poteſtatem habet
ſui corporis. Sequitur hanc ſententiam Caietanus, & reddit rationem,
quia nulli facit injuriam, qui utitur jure ſuo. Attamen ſotus tenet ex
parte utriusque eſſe mortale peccatum propter duo: & quia talis actus
prohibitus eſt à lege ſub pænâ mortis, quæ non infligitur niſi pro morta-
li peccato, ut conſtat ex Levitico. Altera ratio quia proli ſit injuria: eſt
enim contra bonum proliſ, cum medici exiſtiment ſætum inde oritu-
rum lepra infectum. Dominicus Sotus dicit eſſe præceptum ceremo-
niale, ac propterea jam ceſſaſſe. lib. 7. c. 15.
lib. 8. c. 7.
Aver. 3.
coll. c. 7.
in 4. diſt.
32. ar. 2.
quæſt. in nu-
m. 2.
Sot. art. 2.

Videtur ergo magis veritati conſonum dicere, cum plenitudo ſive
uni-verſalis in toto corpore, ſive particularis in aliquo membro valde pe-
riculoſa ſit, unde Hippocrates ſolvere bonum habitum jubet: quia ſcili-
cet ſanguis multus conculcatus non tranſpiratur, maximè in muliere
cujus habitum diximus eſſe denſum & ſubinde non multum tranſpira-
bilem, cumque in venis quæ accedunt ad matricem, retinetur, putre-
ſcit, ac proinde expellitur à natura & is qui à natura expellitur putredinis
ſigna habet, eſt in primis niger ex Galeni ſententia ſuperius citata, eſt
grave olens ut experimento conſtat. Ac præterea etiam ſi nec in colore
mutatus eſſet nec in odore, non propterea negandum eſſet eum eſſe pu-
tridum: nam quoad colorem extrahitur ſanguis multoties per venæ ſe-
ctionem qui colorem valde rubrum præſe fert, & tamen fibras habet re-
fractas, ita ut nequeat concreſcere, ſicut etiam videmus oſſa putrida ni-
hil in colore mutata ſine fibris, ac proinde diſſipantur, nec rotundita-
tem ſuam ſervant. Odorem pravum bis tantum mihi contigit obſer-
vare in ſanguine miſſo ob febrem putridam, quippe dum intra corpus eſt
putredo à colore innato quodammodo cohibetur. Mulieres verò qui-
bus menſtrua retinentur, non omnes febre ſynocha & peſtilente labo-
rant: quia putredo ſit abſque magna ebullitione & teſte Galeno ſolet in

M

cor-

corporibus nostris venenum generari, quod per longum tempus non nocet donec aliqua causa agitaris cor petat. Hinc est quod ille ut cognoscatur an aliquis perit ex veneno epoto, an intus genito, inter alia quæ considerare oportet, unum est, si fuerit mulier, an perfecte per menstrua, dum vixit, purgabatur, quasi insinuans ex menstruis retentis portuisse aliquam portionem venenosam seruari, quæ postea ab aliqua causa externa adiuta, & agitata; cor petens manifestavit se, & de repente interemir.

Solvuntur rationes pro priore sententia adductæ:

Quamvis admittamus menstruam evacuationem ab Aristotele excrementum quantitate peccans appellari, non tamen admitemus esse quantitate peccans. Nos redundantiæ sanguinis in femina non negamus, non tamen hæc tollit quominus sanguis redundans retentus & non evitilatus possit labem acquirere, vel dicendum sanguinem menstruum antequam ad venas uteri accedat, esse excrementum quod remanet post tertiam coctionem & tunc sola quantitate peccat, peccabit postea qualitate, cum in utero retinebitur.

Galenus menstruam evacuationem quasi plenitudinis remedium esse ait. Rectè quidem: quoniam per eam evacuatur multitudo sanguinis sine defectu. At ex altera parte etiam rectè menstruam istam evacuationem purgationis nomine designat, quasi innuens non solum quantitate, sed etiam qualitate peccare huiusmodi sanguinem: quippe purgatio debetur humoribus qualitate peccantibus.

Sed cum superius dictum sit sanguinem menstruum expelli à natura quia ejus quantitate gravatur, videmur nobis contrariari, qui nunc in eodem sanguine qualitatem pravam agnoscimus. Dicendum, sanguinis menstrui manifestam esse noxam à quantitate, at vero à qualitate non ita, tum quia pravi sanguinis paucitas latet sub multitudine melioris, tum etiam quia pravitas hæc licet sit inimica cordi, cui adversantur venæ omnia, non est inimica utero, quippe ei quasi connaturalis non stimulat, non aliter ac venenum, quod intra corpus nostrum occultum permanset, non lædit partem illam in qua acervatur, cui connaturale quoddammodo fit. Potest ergo humor naturalis ut, g. bilis stimulare sua ærimonia, potest è contrario venenum frigidum, ut, g. semen corruptum, nullum stimulum, quo natura ad excretionem excitetur, habere.

Quia

Quando autem Galenus ait sanguinem esse alterum ex duobus principis generationis nostræ, sanguinem accipit sequestratum, qualis enim inservit pueri alitioni, in servit etiam prius ejusdem formationi: neque enim virtus formatrix aliter quàm in materia præparata agit, neque semen spiritibus refertum in se admittit substantiam spiritibus infectam: formatur igitur fœtus, & alitur ex sanguine prius depurato. Hæc autem depuratio licet in aliquibus perfecta: quapropter sanguinis infecti scintilla remanens in corpore infantis sua exiguitate non nocet, cæterum & lactis & aliorum ciborum pars aliqua excrementosa & putrescibilis scintillæ huic sensum sine sensu adhærens, ad eam devenit molem, quæ jam naturam molester, ea molestata insurgit ad pugnam, fitque quædam crisis aliquibus ad bonum, aliis ad malum prout cujusque vires, & apparatus corporis poterit naturæ præsidio esse. Hoc malum variolas appellarunt Arabes, fitque in hac pugna veluti ebullitio quædam adeo signa ut vesicæ attolluntur similes eis quæ combustis ab igne attolli solent. Merito Fracastoricus hinc occasionem accipit dicendi ferè omnes *de mor. contagios.* hunc affectum pati, dixit *ferè omnes*, quoniam (ut diximus) aliqui sunt qui *6.2.* perfectam sanguinis sequestrationem in utero matris habere contingit. Cum vero ait variolas majore ex parte salubres esse, contra manifestum experimentum loquitur. Cum præterea ait pueris benigniorem morbum esse quàm adultis, quoniam si per ætatem teneram eam sanguinis infectionem non expurgant, signum est esse male idoneam separari. Addiderim duas alias rationes, una est quia infantes qui non adhuc nimis lucis munere delectantur facilius tolerant impedimentum eam visionis, quàm motionis omnium membrorum, utpote qui assueti sunt pati angustias uteri, provectiores autem hæc mala difficilius ferunt. Altera est quoniam cutis puerorum mollis facilius perforatur, quàm durior adultorum: fit autem per variolas tanta foraminum multitudo, quot sunt vesicæ quæ protuberant. Quando verò ait, quum semel hoc malum accessit, non esse solitum reverti, quamvis aliquando contigit bis accessisse, quibus scilicet prius non exactè secreta fuit. Puto secretionem, cum fit, si est imperfecta, interitum inducere, sin autem ad sanitatem tendit, perfectam esse. Quare quòd revertatur hoc malum experimento comprobatur: reversionis autem causam esse censeo, quoniam (ut in meo libro *de Meteoris Microcosmi* me dixisse memini) tamen causam variolarum communiter esse soleat vitium sanguinis in utero matris accepti (nam in hoc Arabum doctrinam recipimus) nihilominus ita hanc causam afferimus, ut simul fateamur posse hoc idem malum ab aliis causis procedere: quid enim prohibet, tantum fervorem & venenositatem

ficatcm in sanguine gigni à causis putrefacientibus, ut ex fervore vesicæ istæ extollantur.

Sed revertamur ad rationes pro contraria parte. Ad primam faciemur alimentum & venenum contraria esse, nihilominus hoc non tollit posse unam & eandem substantiam partibus constare quæ laudabiles sint, aliis quæ pravam habeant naturam, ac proinde tum lac, tum alimentum quo alitur fœtus in utero fiunt non ex universo sanguine menstruo, sed ex quadam parte nempe puriore: sanguis verò marium & sanguis fœminarum idem est eodem fungitur munere, videlicet nutritione. Sed hoc intelligitur de sanguine, qui à jecore per venas dispergitur, quid autem prohibet hujus superfluum, quod ad uteri venas transmittitur, ibi propter moram, & impeditam ventilationem putrescere?

Ad secundam jam ex dictis constat responsio. Nam sanguis fœminarum & marium ab eodem agente fit, & ab eadem materia, hoc est ab iisdem cibis, sed sanguis fœmineus postquam excrementum quantitate peccans evadit in venis uteri retentus qualitatem pravam suscipit, quam non potest suscipere sanguis marium, utpote qui nec redundat, nec in parte aliqua retentus commoratur.

3. aph. 57.

Adulterium non fiunt quidem symptomata, velut ex veneno, quando menstrua non fluunt, nempe si fluere desinant ob aliquam causam in corpore existentem, quæ prohibet acervari sanguinem, & veneni naturam induere: si verò cessent menstrua ob impedimentum existens in utero, tunc sanguis ibi accumulatus putrescens tamquam venenum efficitur & ex hoc sanguine symptomata oriuntur prava, horrenda, periculosa. Cæterum obstare videtur Hippocrates, inquiens, *si menstrua plura fiant, accidunt morbi, & si non fiant, ex utero morbi contingunt*, ex quibus verbis videtur colligi posse menstruorum defectum semper habere suam causam in utero, & falsum esse quod diximus causam aliquando habere in toto corpore; hujus dubii solutionem sequens disputatio nobis offeret.

DISP V-

DISPUTATIO SEPTIMA.

De menstruum tum redundantia, tum defectu.

N sine superioris lectionis in campum attulimus ^{16. Lectio.} sententiam Hippocratis, quæ sic habet, si menstrua plura fiant accidunt, & si non fiant, ex utero morbi contingunt. ^{sed prima post pascha nativitas, & in principio anni} Dubitat Galenus an in sola retentione menstruum, sit apponenda i la particula ex utero; an verò sit utrique affectui communis, & id negat posse cognosci, nisi causæ horum ^{1635.} affectuum cognoscantur, & in primis enumerat causas redundantia. Videlicet si ora vasorum, quæ ad uterum pertingunt, ultra modum aperiantur; si sanguis calidior fiat; si sanguis tenuior fiat; si totum corpus ob aliquem malum habitum & malam qualitatem sanguine aggravetur; si malum habitum non habeat nec malam qualitatem, sed sua multitudine solùm peccet, ideo ad urei venas expellitur, ut in his defluxibus fieri solet, qui à parte ad partem fiunt.

Retentionis mensium causæ sunt, si venæ quæ menses ad uterum ferunt, comprimantur; si eadem venæ destruantur; si sanguis sit crassus; si sanguis sit frigidus; si uteri vasa robusta fiant; ut sanguinem qui influit non admittant: concludit tandem juxta has causas necessum esse processu temporis uterum pati, vel dispositionem inflammationi similem, aut erysipelari, aut duro tumori, aut cancro, quibus denuo totum compatitur corpus. In immodicis autem evacuationibus nulla talis accidit uteris passio, adeo ut per compatiendi rationem totum corpus unà laboret. Quare verisimilibus ipsi videtur in sola retentione menstruum dixisse Hippocratem morbos contingere ex utero.

Deficit aliquando menstrua purgatio (ut jam superius diximus) mulieribus quæ validè exercentur; deficit etiam si præcessit copiosa aliqua sanguinis fluxio: de his tamen non loquimur, sed de suppressione quæ fit sanguine in venis redundante, sed ob aliquem affectum præter naturam impedito ne ad uterum, vel per uterum fluat. Causas quas-

M 3.

dam

lib. 16. c. 52.

dam retentionis, nempe oris uteri distortionem, inflammationem, constipationem à caruncula, vel pellicula adnata, dicimus non esse recipiendas, quia hæ non possunt impedire mensium evacuationem, quæ etsi per os uteri non fiat, potest tamen fieri per venas ad ejus collum pervenientes. At nos fatemur posse quidem sanguinem exire per venas quæ ad collum uteri accedunt, & quamvis Iacchinus dicat hanc non esse veram evacuationem menstruam, sed fluxum hæmorrhoidalem, quæstio est de nomine, & sufficit quod sanguis ille qui per uterum erat excernendus, excernatur, ut gravidis, & virginibus (ut diximus) contingere potest: sed non agimus de iis quibus hoc adest supplementum, sed de aliis in quibus sanguis qui fluxurus erat, vel retinetur ibi, vel regurgitat cum patientis non levi damno. Contingit aliquibus sanguinis sputum ex Aetio, aliis hæmorrhagia è naribus propter defectum menstruorum: nec mirum est sanguinis via naturali impedita, aliquando naturam cæco impetu ductam deviare per loca non conferentia: cum præterea possint hæ venæ quæ in collo uteri sunt simul esse obstructæ.

Est tamen dubitatio circa aliam causam nempe sanguinis crassitiem, quam Galenus affert tamquam diversam ab obstructione: respondendum tamen est, licet sanguis crassus non impediat transitum menstruorum, nisi obstruendo, nihilominus obstructio ponitur tamquam causa diversa, quoniam ab aliis causis potest fieri, ut à pituita crassa & lenra.

lib. de sang. miss. c. 15.

Porro omnes suppressionis menstruorum causas, tum totius corporis communes, tum etiam uteri proprias ex propriis earundem indicibus, agrotantium sermonibus, corporum habitibus, ac ex præcedente victus ratione dignoscere potestis. Si verò sanguis non sit omnino suppressus, sed diminutè fluat, considerandus est fluentis sanguinis color, & substantia, & tunc manifeste patebit an sanguinis vitio hoc accadat. Si verò causa suppressionis caruncula aut pellicula adnata sit, quod obstetricis relatu assequemur, curationem non admittit, nisi illa pellicula, aut caruncula resecetur: si fiat ex cicatrice, cognoscitur ex præcedente ulcere, & tunc etiam affectus est incurabilis: si verò ob plenitudinem mulieres non evacuantur, tunc sanguinis missio remedium est: neque prorogare hoc remedium oportet, ut admonet Galenus, venas tamen secari jubet, quæ sunt in malleolis, aut in poplite, non autem in gibbero, nam revellere solent purgationem. Aetius prius ex brachio secandas esse venas censet, postea accedendum ad venas pedum: quod forsitan admitti posset, ubi magna est plenitudo: imò verò adeo necessarium est naturam exonerare, ut multoties sanguine misso ex brachio, natura excrementa ad solitas menstruas purgationes moliendas convertatur.

Defo.

Defectus menstruorum symptoma est in genere retentorum immodicè, ut constat ex Galeno. Quemadmodum redundantia menstruorum est symptoma in genere excretorum immodicè, non tamen toto genere præter naturam. Quamvis autem cum menses naturaliter fluunt, apertis venarum oculis fluant, nihilominus cum effluunt præter naturam possunt aliis modis effluere, quod cognoscitur, cum enim sanguis erit ob venarum ruptionem, aut erosionem, sanguis confertim effluit si venæ sint majores, si verò minores, viceversa.

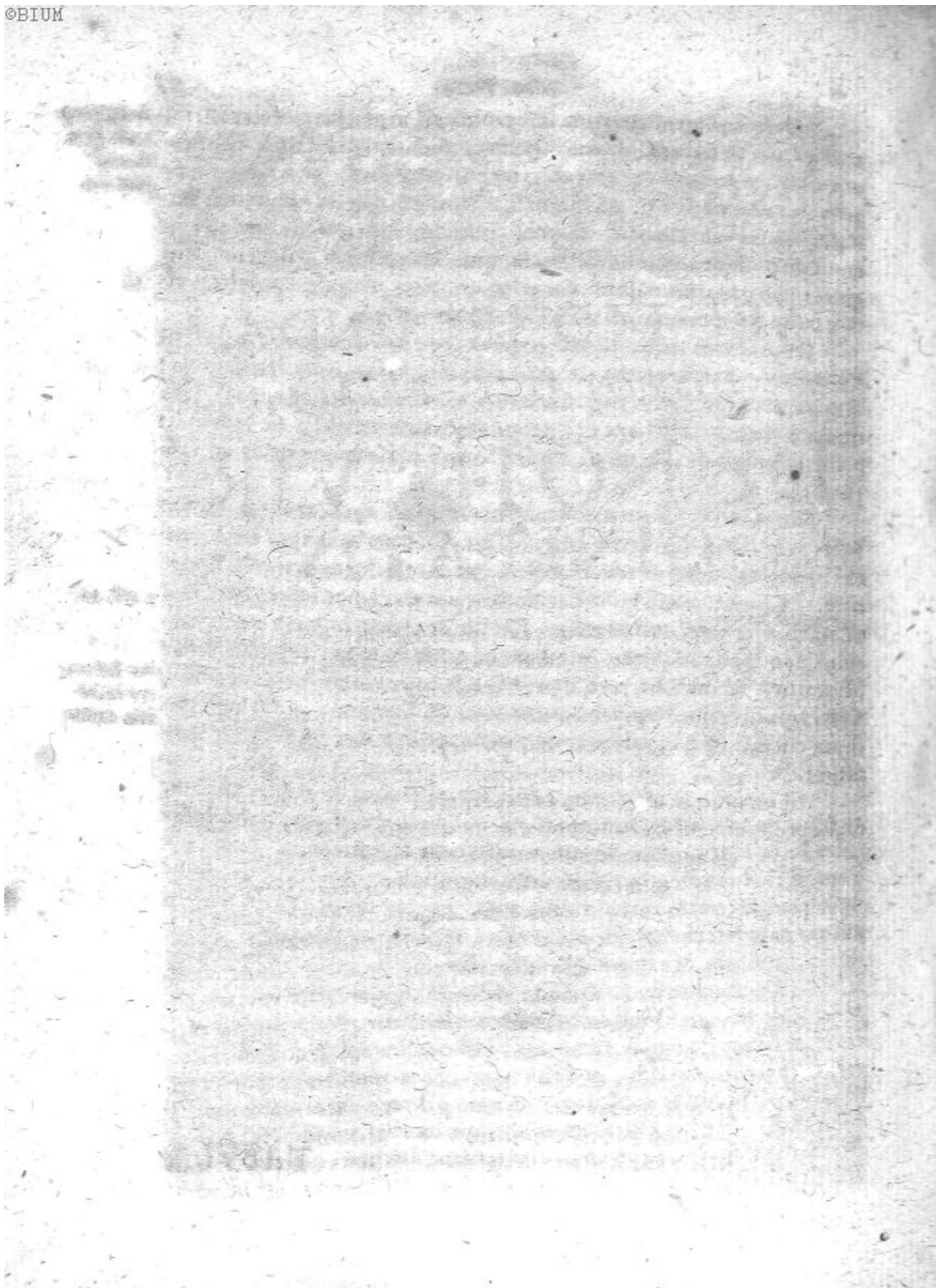
Ruptionem valorum posse cognosci ex præcedentibus constat, ut si præcescit vehemens motus, aut si adsit magna sanguinis abundantia: Altimarius addit etiam frigus: cæterum ob vehemens frigus posse vasa thoracis disrumpi credibile est, & hoc Galenus concedit, sic vasa uteri posse disrumpi ob vehemens frigus, quemadmodum accidit ad vasa thoracis.

Sanguinis missio in menstruis superfluis, si vires constent, locum habet ex brachio, si tamen modica & facta per intervalla: confert etiam ex Hippocratis decreto cucurbitulam quam maximam mammis apponere. Confert etiam vinculis extremas partes nempe superiores, hoc est brachia fortiter confringere. Paulus & Aetius inguina etiam vinculis liganda esse censent, quod tamen remedium periculosum vocat Mercatus, & meritiò: imò Petrus Salinus hanc curationem reprobatur, nam id quod faciunt cucurbitulæ faciunt & ligaturæ: at Galeno autem theore cucurbitulæ inguinibus & pubi appositæ menses evocant non sistunt.

Ad utrumque affectum, retentionem scilicet & redundantiam, multa prostant remedia apud authores qui praxin scribunt, nobis sufficit applicandorum occasionem monstrare, quæ accipitur ex cognitione caularum.

TABVLA

SECTIO SECUNDA,

DISPUTATIO PRIMA.

DE NOTIS VIR- GINITATIS.

A Pud eas nationes, quæ seram in juvenibus masculis 17. *Leñio.*
 Venerem commendabant, ut de Gallorum moribus
 narrat Cæsar, Germanorum Tacitus, sic referente
 eruditissimo Mercuriale, alicujus utilitatis esset, di- *var. lect. lib.*
 gnoscere eum, qui incorruptæ sit castitatis ab aliis, *6. c. 23.*
 qui jam coiverunt. Certum tamen hujus rei si-
 gnum non adhuc reperi. Sunt qui, odoris & vo-
 cis mutationem id significare posse, arbitrantur, sed falsò: nam hæc po-
 tius adultæ ætatis, quàm amissæ integritatis signa esse censentur, quod *Martialis.*
 Capi vaccius optimè annotavit. Nam dum semen procreatur, spiritus *inde tragus*
 vitales largiùs quàm antea in testes diffunduntur, reliquum autem cor- *coleresq. pilæ.*
 pus eos pauciores habet, ideoque natura, spirituum copiosorum ope de-
 stituta, humores, & excrementa non ita superat, ut antea, unde neces-
 sariò odoris mutatio fit. Deinde vis seminis procreatrix ante seminis
 generationem, quasi sopita, eo tempore, quo semen producitur, ita exci-
 tatur, ut semen gignat, & vim suam, id est qualitatem quandam realem
 toti corpori impertiatur: unde humores, & excrementa corporis à pri-
 stina odoris bonitate deciscunt, caroque universa similem affectionem
 contrahit. Hinc castratorum animalium carnes jucundiores, non ca-
 stratorum insuaves, siue Venerem exerceant, siue non, quamvis eviden-
 tior sit in iis mutatio, quæ Venere utuntur. Quoniam igitur odoris

N

mutatio

mutatio fit, quia semen gignitur, ab ea non potest signum ullum virgin-
tatis, vel deflorationis sumi. Hæc ex Capivaccio, quoad odorem. Quo-
ad mutationem autem vocis, jam superius diximus causam sumi ex dila-
tatione asperæ arteriæ: cū enim augescēte ætate fistula sit amplior, vox
per illam formata sit magis sonora. Si verò quis dixerit, hanc rationem
locum habere in voce sonora, non verò in voce rauca, & inæquali, quam
habent adolescentes, qui ab Aristotele hircire dicuntur (hi enim ob ve-
nereum exercitium vocem exasperare dicuntur) possumus ei responde-
re, absque Veneris usu ex sola seminis generatione, quæ in ea ætate acci-
dit, non quia spiritus tendunt ad testes, ut putat Capivaccius (nam sic
vox ex defectu spirituum non rauca, sed debilis evaderet) sed quoniam,
quando semen incipit generari, caput materiam ad testes mittit, patitur-
que ex insueta demissione ita, ut aliquam portionem sinat ad fauces flu-
ere, postea verò assuetum minus patitur, & vox rursus fit plana.

Mercurialis air, maximam partem eorum, qui cum fæminis con-
cumbunt, id ligamentum, quo glandi præputium conjungitur, frange-
re, ob id summum glandis aliquantisper detectum semper manere, ita ut
concupientibus quibus vis non admodum attentè, etiam appareat, quod
minimè Veneris expertibus videtur: quippe qui glandem semper obte-
ctam præputio gerant. Hoc tamen non in omnibus perpetuum, sed
in plerisque est, cum aliqui etiam inveniantur, qui nunquam ligamen-
tum illud, frænum vocatum, usu Veneris rumpant, semper autem ve-
rum sit, eos, qui glandem detectam habent (nisi more Judæorum rescis-
si) Venerem esse expertos.

Hæc libuit, ob viciniam sermonis in medium afferre, tamen si vi-
dear aliquantum psallere extra chorum: nam revera instituti nostri ra-
tio solum postulat, ut de rebus ad muliebrem naturam (quod est hujus
tractationis subjectum) attingentibus agamus. Accedere ergo opor-
tet ad propositam materiam, & ex professo inquirere, quænam signa
mulieres habeant incorruptæ virginittatis, & quam habeant certitu-
dinem.

I. Signum ex urinis.

Sunt qui in urina signum virginittatis inquirunt, sed frustra: neque
magis sunt audiendi, quàm qui graviditatē ex hoc eodem signo se au-
cupari posse jactantur. Vtrique absque fundamento: nam ut Gale-
nus air, & ratio postulat, urina signum est duntaxat in jecoris, venarum,
& uri-

1. Cris.

& urinarii ductus morbis: non est ergo, cur uteri affectum, maxime ubi febris non adest, ab urinarum substantia, colore, aut contentis petamus.

Si verò aliquis Galenum mihi objiciat, qui in ventris affectibus semper urinas inspiciendas esse admonet, & in thoracis, pulmonis, nervorumque morbis similiter, unde colligi potest, in uteri affectionibus, licet malum sit extra venas, locum habere urinarum inspectionem, respondemus, in malo, quod extra venas sedem habet, urinas, dum bonæ persistunt, nihil posse significare, si verò pravæ fiant, tunc venoso generi malum per epigenesim esse communicatum, indicari. Hoc idem Galenus voluit: quippe addidit, bonæ si appareant haud magnum præbere posse momentum ad salutem: contra si pravæ, amplificare, simul ægri periculum. Quare neque in urina gravidarum acquiescendum est Avicennæ, qui urinam gravidarum, ait, esse turbulentam, & quæ malo vino assimilatur, aut aquæ ciceris. In urina item virginum non oportet fidem habere, Alberto Magno, & Codronchio (tametsi ex cujusdam peritissimi viri sententia, se loqui profiteatur) qui virginum urinas esse, ait tenuiores, & clariores, quàm in cæteris mulieribus, in quibus ob viarum laxitudinem, & refectionem, & ob uteri numerosiora excrementa urinæ turbidæ, & crassæ cum multo sedimento excernuntur. Sed cur plura excrementa congeruntur in utero mulieris, quàm virginis? Nonne virginibus menses fluunt alibi, qui uterum inquinatum relinquunt? Nonne menstrua incorrumpæ veluti corruptæ, habent, quæ possunt uterum inquinare? Deinde vesica, quæ est urinarum receptaculum, quid habet commune cum utero? Foramen verò, per quod mingunt virgines, sat patens est, quo possit urinas crassas emittere, sicut è contratio potest ejaculatum à viro semen admittere. Constat autem hoc, quoniam non est impossibile, virginem, quæ furtivo congressu, meru infamiæ, noluit virum admittere, ne gravida fieret, majore tamen malo fieri gravidam, ingresso scilicet per foramen semine: unde Avicenna. *Quibus ex utero conclusum est, inquit, aut non concipiunt, aut si concipiunt, in partu moriuntur.* Si autem vera est historia, quam narrat Averroës, citatus à Cælio Rhodigino, de virgine, quæ semine ex balneo attracto, quod profuderat lascivienti masturbator, infantem concepit, exemplum est accommodatissimum ad probandum foramen virginum patens esse, ut per illud urina crassa possit transire, utpote quæ tenuior est semine.

3. epid. sect. 2.
agr. 9. com. 6

2. 1. de diff. 3.
sum. 2. c. 10.

Alb. Mag.
de sec. mul.
c. 10. Cod. in
meth. testi.
sec. c. 11.

lib. 4. Ant.
lect. c. 10.

II. *Signum ex Lacte.*

Qui ex lacte in uberibus collecto virginitatis corruptæ signum accipi-
 volunt, parum recordantur sententiæ Hippocraticæ, *si mulier, qua
 non concepit neque peperit, lac habet, menstrua ei defecerunt.* Ex qua colligitur,
 posse absque corruptæ virginitatis nota ex solo defectu menstruorum
 lac in uberibus acervari. Christophorus à Vega se vidisse testatur pu-
 ellam Thurgensem, cui mensibus suppressis lac mammis inerat. Me-
 dicus verò, cui res fuit commissæ (accusabatur enim ab hero) constantis-
 simè affirmabat, ipsam gravidam esse, quam ipse Vega coram hero, & ali-
 is defendit, fieri posse dicens, ut lac habeat mulier, ex sola mensium re-
 tentione, citra conceptionem. Tempore autem novem mensium trans-
 acto, manifestè constitit, mulierem honestè mixisse, & virginem esse cui
 aliquibus postea diebus menses profluxerunt. Hac etiam excusatione
 voluit se tueri mulier Gallica cujus meminit Brasavolus: mulier namque
 furtivè filium peperit, in torrentem projecit, sed de crescente aqua infans
 suffocatus apparuit. Iudex, ut hujus criminis ream inveniret, lictores
 per omnes domos misit, qui mulieres explorarent, quæ lac haberent, &
 eas interrogarent, quando pepererant, & ubi esset infans. Liceret autem
 ex aphorismo posset excusari, præter rei medicæ ignarus, mulieres, quæ
 lac habent, peperisse, tanquam propositionem universalem accepit, &
 criminis authorem illam esse invenit, & simul cum matre sceleris conscia-
 am punivit. Denique quam potest certitudinem habere generatio la-
 ctis, quæ viris etiam accidere potest? Nam Aristoteles testatur, lac viris
 post pubem exiguum nonnullis exprimi: verumtamen per suctum fre-
 quentior, vel multum prodire. Cardanus se Venetiis triginta an-
 norum virum, testatur, vidisse, cui non solum lac, quod lactando puero
 sufficeret, sed quod saliendo proflueret, in mammis acervabatur. Ve-
 ga concludens ait, non tantum in fæminis, quibus menses defecerunt,
 lac generari sine conceptione, sed in viris etiam visum esse lac in mam-
 mis genitum, quod infans filius illius viri, orbatu matre, sugabat.

III. *Signum ex colli mensura.*

In more positum erat apud antiquos, collum puellæ, ad maritum iu-
 ræ, mensurare, ut inde signum caperent, sponsam virginem marito fu-
 isse traditam. Hujus consuetudinis meminit Catullus his versibus,

Non

*Non illam nutrix orienti luce revisens
Hesterno collum poterit circumdare filo.*

*in sup. Pelet
& Thetidis.*

Experimentum autem hoc modo fieri solitum, existimat Mercurialis: colli mensuram prima nocte ante, quàm ad maritum iret, filo circumdato capiebant: postero die mane eodem filo collum circumdabant, quod si latius, quàm ut filo comprehenderetur, inveniebant, defloratam esse ea nocte pro certo habebant, si vero nihilo majus evaserat, aut adhuc pro integra habebatur, aut antea fuisse divirginatam censebant. Addit ille, non hoc præter rationem esse: siquidem, ut scribit Aristoteles, præcipue vox mutatur in asperiores, & minus acutam, pro tempore coitus inchoatur, ut qui vocem conservare velint, à coitu ipsi abstinendum sit. Cæterum quanta mutationi vocis fides in hoc casu sit habenda, jam diximus.

7. hist. animal. c. 1.

Aliiter, mensuram istam fieri solitam, narrat Pinæus, nempe filum per mediam frontem, ab extremo naso extensum, ad coronalem usque futuram puellæ extendebant, & sequente die videbant, an collum posset circumdare. Sed utcumque sit, ficulneum est signum, & quod nullo nititur fundamento: quare inter anilia experimenta connumerandum.

Pinæi lib. 1. c. 5.

IV. Signum ex variis experimentis.

GAgates lapis sufficit morbum, fonticū, & virginitatem deprehendit, ut ait Plinius, qui tamen non explicat, quam efficiat in virgine mutationem, ex qua virginiratem comprehendamus. Dalechampius ait non sufficit, sed à virgine jejuna in potu acceptum: quippe si puella incorrupta est, statim ei urina cietur. Idem narrari affirmat Paulus Zacchias, Æmilium Mac. qui de gagate sic ait,

*Lib. 36.
s. 19.*

Et solet, ut perhibent, deprendere virginitatem.

*Meol. log. l. 4. tit. 2.
q. 3.*

Multa alia idem Zacchias affert experimenta, ut lapathi flores, ex quibus suffumigata puella, si incorrupta sit, statim palleat: item si mulieri ex melanthio suffumigia fiat, statim, si corrupta sit, urinam reddere cogitur. Xilbaloes & electrum ad eundem usum accipi, ait. Hæc omnia, licet cum Fortunato Fidele vana esse credat, tamen si quam veritatem, & causam naturalem habere possint, non illico à virginitatis corruptione id agere putandum esse, ait, nec in omnibus indifferenter veritatem patefacere, sed in iis tantum modò, quæ frequenti coitu virum longiusculo temporis spatio sunt expertæ: huiusmodi enim fæminis viz magis patentes relaxantur, unde facile ex prædictis medicamentis, urinam valde cientibus, ipsa urina provocari nolentibus potest: quod difficulter,

Æmil. Mac. de medic. mater. c. 19.

N. 3,

aut

aut nullo modo in virginibus succedit, ob contrariam causam, viam nempe angustiam, cum & integræ membranæ, & cohærentia quoque ipsius uteri prohibere faciliè possunt, ne suffumigata medicamenta ad interiora penetrent. Hæc Pauli Zacchiæ sententia, quæ omnibus medicamentis urinam cientibus quadrat, aut quoquo modo suffitu alterantibus. Cæterum, ut ipse ait, vana isthæc experimenta esse creduntur, quibus adungere possumus flores lilij croceos in pollinem redactos commestos, nam si est corrupta statim mingit, & alia huius cætus, quæ affert Alberti Magni Scholastes: cuncta tamen magis ad circulatorios, & nugiventulos, quam ad dogmaticos medicos spectantia.

Michael
Scotus anno-
nat. ad Alb.
Mag.

V. Signum ex sanguinis effusione.

Cap. 22.
n. 13.

IN primo concubitu feminam, quæ defloratur sanguinem emittere, & hoc esse amissæ virginitatis signum, constat ex sacris literis: quippe in Deuteronomio divinus Legislator sic ait: Si duxerit vir uxorem, & postea odio habuerit eam quæseritque occasiones, quibus dimittat eam, obijciens ei nomen pessimum, & dixerit, uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem, tollent eam pater, & mater eius, & ferent secum signa virginitatis eius ad Seniores urbis, qui in porta sunt, & dicet pater, filiam dedi huius uxorem, quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut dicat, non inveni filiam tuam virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiae meae: expandent vestimentum coram senioribus civitatis, apprehendentq; Senes urbis illius virum, & verberabunt illum condemnantes insuper centum siclis argenti quos dabit patri puella: quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israel, habebitq; eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vite sue. Quid si verum est, quod obijcit, & non est in puella inventa virginitas ejicient eam extra fores domus patris sui, & lapid. obruent viri civitatis illius, & morietur, quoniam fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris & auferes malum de medio tui. Haftenus Legislator. Considerare igitur oportet lege hæc gravissimam pœnam imponi viro, si mulierem falsò accuset & multo magis mulieri, si verè accusetur. Quare crimen de quo agitur, probationem postulare meridiano Sole clariorem, ut J. C. loquuntur. Aut igitur probatio hæc facta ostenso sanguine in judicio, indubitatæ veritatis est, aut lex injusta, quam tamen, ut iustissimam non recipere, foret nefas.

Var. Leff.
cit.

Proh quot subterfugia authores quærant, ut huic signo certitudinem auferant? Offert se Mercurialis, qui temerè omnibus aliis signis, inquit, nullum minùs certum haberi, quàm quod à cruentatis indumentis capitur, ac propterea istud non ita firmum Moysen recipere voluisse, ne pe-

ne penitus hominum peccandi concederetur. Sed quæram ab eo, utrum hoc signo convictus vir pœniteretur, an lex esset duntaxat comminatoria? Si comminatoria tantum est, neque executionem paratam habet, profecto si semel aliquis non fuit punitus, jam innotescit impunitas, ac deinceps nullus legis minas timebit. Deinde etiam non est, unde constet, legem istam supplicium non inferendo, sed minaciter tantum proponi. Si verò puniebatur quicumque hoc signo manebat convictus, impium est dicere, pœnam certam ex signo incerto posse statui. Quare arguendus est Mercurialis, qui parum reverenter locum sacræ paginæ fuit interpretatus.

Horatius Eugenius affert in primis interpretationem, quam dicit esse Rabi Salomonis, ea est huiusmodi. Quemadmodum per expansionem, & dilatationem vestimenti, quicquid in eo continetur, clarè, & manifestè apparere potest, sic in accusatione huius viri, monet Seniores, ut rem diligenter inquirant, num adulterium fecerit mulier, an vir illius odio ductus malum imponat nomen, neque ferendam esse in re gravi sententiam, nisi prius res ipsa in propatulo sit, illisque manifesta, ut pannus expansus omnes maculas existentes patefacit. Hæc interpretatio, cum sit metaphorica, sive allegorica, non tollit, quominus detur alia literalis, nec eam tollere potest: Nam ad admonendos iudices parabolicè, ut attentè agant, sufficet vestimentum quodvis expandere, sed cruentatum servare, ut interserviat probationi, si quando oportebit, hoc majoris negocij est.

Adducit deinde aliorum opinionem, qui tenent, puellam, licet primo congressu cum suo viro cruentatum non reddiderit linteolū, non esse pœna legis afficiendam, nisi per testes probatum fuerit, illam adulterium fecisse antea nupta. Hanc explanationem, Eugenius putat, convenire cum sententia. Rabi Salomonis: nimirum quod requiratur alia veritatis indagatio, quam per signa virginitatis: quorum defectu non foret puniendacapite, ut illorum lex decreverat: At signa virginitatis non sufficiunt ad damnandum virum, neque rursus eorundem defectu damnabitur puella, cur lex ea proponit, neque aliis signis opus esse declarat: Aut ergo diminutus fuit legislator, quod neuriquam dicendum est, vel hæc expositio figmentum quoddam est.

Aliorum interpretationem adjungit. Videlicet cum virgines ad annum duodecimum, inveniri sanguinem in primo concubitu, immodum non esse locum marito, ut illam de adulterio accusare possit, quamvis nihil sanguinis emiseric. Posse tamen illam duntaxat accusare, si in coitu visum illi fuerit rem veneream secum habuisse sine aliqua difficultate, neque

neque inter coeundum invenisse tantam locorum angustiam, quanta videri possit necessaria. Hæc etiam interpretatio vana est, immo & risui habenda: nam quo modo posset sponfus probare nullam reperisse in congressu resistantiam? Profectò fides esset apud accusatorem, quo nihil iniquius esse potest. Deinde si puella accusari nequit, ostenso vestimento cruentato, cum pervenerit ad annum ætatis duodecimum, illa ante hunc annum non est nubilis, ergo nunquam poterit hoc signo se tueri. Præterea etiam si præcipua causa, ob quam recentiores non habent fidem signo huic, sumpto ex sanguinis effusione, est, quoniam potest dolo aliquo simulari, ut si puella ad maritum prima nocte ingrediatur, eo tempore, quo fluunt menstrua, aut si vesiculam sanguine plenam apponat utero, aut quolibet alio modo, si inquam, hoc signum potest fallaciter fingi, ac propterea indignum judicatur, cui fides habeatur, cur fidem habebimus alteri signo magis fallaci, videlicet defectui angustiae uteræ? Quippe quotidie videmus contingere, ut lenarum dolo, & astutia puellæ jam prius corruptæ, medicamentis impensè astringentibus specimen virginittis acquirant, quo viros complexu virginis se frui existimantes decipiuntur, seu potius capiuntur.

Pergit Eugenius, & Nicolai Lyrani, qui metaphoricè etiam verba legis interpretatur, sententiam refert. Is postquam Theologorum opinionem, qui tenent, patrem, & matrem sub sigillo autenticò linteum cruentatum servasse, ut fidem faceret, adjungit hæc verba, *Sed hoc videtur valde turpe, quod pannus talis expanderetur coram iudicibus, propterea non est verisimile, quod vir eius auderet falsò accusare, cum sciret parentes uxoris habere testimoniū predictum suæ virginittis, quia erat consuetudo communis sic servare pannum secundum istam opinionem & ideo aliter exponunt Hebræi, dicentes, quòd hæc est locutio parabolica, cum dicitur, expandent vestimenta, &c. id est per verba testium declarabunt, & explicabunt virginittatem filie suæ, sic explicatur pannus.* Itaque Lyrano videtur valde turpe, si pannus coram iudicibus expandatur, cum tamen ad inquirendam veritatem nihil turpe videri debeat. At quòd maritus sciens servatum esse linteum in testimonium amissæ virginittis, non auderet mulieri imponere nomen valde pessimum, hoc quidem rationi consonum est, sed redundat in laudem legis, quæ timorem incutit, ne quis eam transgredi audeat. Si quis tamen existimans non amplius à parentibus linteum servari, falsò uxorem accusaverit, decidet in foveam incautus, ut dici solet.

Dicunt alii, quod in illa regione accidisse semper propter peculiare temperamentum, aut propter alias condiciones: præsertim dicunt in omnibus mulieribus illius regionis membranam quandā, de qua mox disputabi-

putabimus, repetiri. Sed hoc gratis dictum videtur, neque ulla est ratio, ob quam ita existimare cogamur.

Carrerus existimat, legislatorem tulisse sententiam habita ratione ad id, quod est magis universale, & magis certum, & ideo præcipisse, ut illa crederetur virgo, cuius parentes ostenderent, linteum sanguinolentum. In hoc autem est omnino contrarius Mercuriali: qui (ut vidistis supra) signum hoc sumptum ex effusione sanguinis esse adeo incertum, ait, ut nullum eo minus certum haberi possit. Addit Carrerus, licet signum istud omnino certum non sit (potest namque mulier artificio, ut diximus, virginitatem mentiri) voluisse tamen Deum, ut sufficeret ad probationem. Hoc sane non est recipiendum; repugnat divinæ iustitiæ, ut probatio certa fiat testimonio incerto: nisi velimus dicere, Deum huic signo incerto certitudinem supernaturaliter tribuisse: verum hoc esset multiplicare miracula.

Cæterum adjungit Carrerus, si vel pater linteum non servavit, vel filia, quia grandæva erat, non effudit sanguinem, non propterea illa damnabatur. Colligit hoc ex verbis sacræ paginæ: neque enim damnandam esse, ut corruptam, cuius pater pannum illum hoc efferret, sed ait: *Quod si verum est, quod obijcit, & non est in puella inventa virginitas, ejicient eam extra fores patris sui, & lapidibus obruent*: nempe si aliunde huius criminis convicta fuerit, & alio modo ipsa, & parentes eius non potuerint ipsius virginitatem defendere. Illud ergo remedium (concludit Carrerus) erat quidem sufficiens, minimè tamen necessarium ad defensionem puellæ, quasi dicat, erat sufficiens, quia si adesset, Deus voluit, ut sufficeret, neque enim præsumitur fraus, nisi probetur, sed non erat necessarium quoniam si deesset, poterat virginitas aliunde, nempe ex aliis signis, testimoniisque probari. Verumtamen non omnino satisfacit, quoniam signum hoc singulare, & solitum à lege datum & sufficiens, & necessarium haberi debet, quod adhuc libet inquirere.

Expositio propria.

Incipiam à virginitatis descriptione, non quidem respiciens ad mores, hoc est, ad castimoniam, sed, prout ad præsens institutum spectat, à constitutione vulvæ. Hanc alii aliter describunt: mihi placet virginitatem appellare oris uteri, nunquam antea virili membro pervii, clausuram. Sic clausura erit loco generis, comprehendens tum mulieres, quæ artis ope apertum jam prius concubitu os uteri recludunt: tum etiam alias, quæ absque fraude, cum unico concubitu fuerint corruptæ, tractu temporis ad uteri coarctationem reversæ, virginitatem præ se tulerunt.

lib. 4. med.
legal. tract.
2. q. 3. n. 5.

lerunt, de quibus Zacchias. Sed omnes istas excipimus, adjungentes os uteri nunquam antea virili membro pervium: quippe per hæc verba. inviolata virginitas, & nativa clausura denotatur.

4. gen. anim.
6. 4.
Plin. lib. 7.
c. 16.

Animadvertendum tamen est, cum nobis sermo sit de signo ad cognoscendum, adsit ne, an deperdita sit virginitas, non habere hic locum mulieres, quæ atretæ vocantur, seu imperforatæ, quas inter monstrosas Aristoteles recenset, & de iisdem Plinius, *quædam*, ait, *concreto genitali gigni in fausto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio est.* Hæc virgines quidem sunt, sed violari nequeunt: quare in eis non est in dubium vocandum, an virginitatem amiserint, dicente Aristotele, *In feminis nonnullis os uteri compressum, concorporatumque ab ineunte ætate ad tempus usque menstruorum perseveravit, mox urgentibus menstruis, doloreque infestante, aliis sponte disruptum est, aliis dissectum à medicis, nonnulla interierunt, cum aut per vim disrumpetur, aut disrumpi non posset.*

* Alias
Valles:
De sacra
phil. c. 27.

Utrum verò virginitas deperdatur, rupta pellicula aliqua, in qua claustrum virginale consistat, an sola labiorum uteri separatione, mox inquiremus. Hoc unum prius statuere oportet, cum * Couarrubien-
fio necesse esse, ut in virginitatis amissione effluat sanguis. Effluet autem plus, minusve pro ratione temperamenti, ætatis, compositionis partium. Itaque signum ab effusione sanguinis, nisi efficax esset, non proponeretur à Legislatore; proponitur ergo & tamquam sufficiens, & tamquam necessarium.

Dicunt prædicti authores præter unum, sufficiens non esse, quippe fraude potest fingi ita, ut decipiat maritum. At respondeo, marito incumbere, diligenter inquirere, an subsit fraus, & dolus, quod colligetur ex interrogazione eorum, qui notitiam habere possent, tum ex difficultate, & resistantia in ingressu. Quod si his diligenter peractis, femina sanguinem emisit, non nisi vim magnam passa fuit violata, & reliqua consentientia fuerunt, ac proinde puella viro placuit: quod semel placuit, amplius displicere nequit. Vnde lex vult, ut maneat probata virginitas, alioquin toto vitæ tempore esset locus marito, ut quaecumque discordia oborta, posset emendicatis testibus uxori nomen pessimum imponere, ad quod evitandum, merito hoc signum, jubente lege, sufficiens censetur. Addo, si sanguis maculæ in linteo autentice sigillato ostendantur, fidem facere: maritus arguat falsò fuisse sigillatum, quippe fraus non præsumitur, nisi probeatur.

Necessarium esse negant omnes: quippe potest mulier vel propter ætatem valde productam, vel quia parentes lintheum amiserunt, non habere facultatem ostendendi magistratui sanguinis effusi vestigium.

Ad:

Ad hoc etiam respondeo, mulierem in primis in ætate, quantum vis matura, semper cum defloratur pati dilacerationem talem, quæ sufficiat ad effundendum sanguinem, præcipue quod puella sub parentibus adhuc vivens (ut supponunt verba legis non potest ratione ætatis carere sanguine. Si autem pater linteum amisit, hoc parum refert: nam linteum cruentatum quando patri commissum fuit, debuit consanguineis & affinis, qui aderant ostendi, unde per testes probare potest, linteum illud die nuptiarum fuisse. Securè in hoc se gerunt Fessani Regni gentes in Africa, & aliæ Orientales, quarum mores nobis historici recentiores narrant: quippe dum nuptiale convivium paratur, peractis ceremoniis, ante quàm convivæ mensæ accumbant, sponsus sponsam in cubiculum deducit, expectat pro foribus anicula, donec ei sponsus linteum sanguine maculatum tradat, cui applaudunt omnes, & convivium celebratur, si linteum sponsa suo sanguine non tingit, ij, qui fuerant invitati, discedunt mæsti, & sponsa infamiae nota satis maculata parentibus restituitur.

Demùm lex, sanguinem effusum necessarium signum esse, putat, nam si fortè sponsa sanguinem non effudit, & sponsus tunc tacuit, quia tacet consentire videtur, & matrimonium consensu viri ratum manet, quippe in ejus potestate erat uxorem corruptam, & nomine pessimo maculatam accipere. Atque ita manet in suo vigore lex, neque est, cur determinatum censeatur signum, sacrae paginae approbatione confirmatum.

VI. Signum ex membranula claudente os uteri.

Interceptum aliquod esse ori matricis adnatum, quod rumpitur, quando virginitas corrumpitur, multorum sententia est: verùm qui ita sentiunt, non omnes uno, & eodem ore loquuntur. Arabes, ex venulis panniculum contexi, volunt: quippe Avicenna, ante violationem, inquit, sunt in ore matricis panniculi contexti ex venis, & ligamentis subtilibus ortis ex membro, quod destruit violator, & currit, quod in eis est sanguinis. Averroes hujus est opinionis, hujus etiam Rhafis, qui, venas constituentes panniculum quinque esse, declarant. Hanc texturam interpretes Arabum centonem appellant.

Fallopianus, postquàm Sorani sententiam retulit, sic ait, pace tamen ego tanti viri dixerim, quod mihi potius videtur membrana non admodum crassa, atque in medio, annuli modo, perforata, quæ, postea lacerata

rara in stupro, ac præter modum distenta, dolorem incurrit, & tandem veluti in vitis fit, dum laceratur glandis frangum, evanescit. Itaque membranam istam nerveam, non carneam esse dicit, neque esse integram, sed habere foramen, per quod minus digitus ingredi possit, atque per hoc foramen egrediantur menses. Caterum Bauhinnus varias circa hujus tunicæ figuram, & substantiam opiniones refert: quippe eam alii crassam, alii tenuem, eamque alii cribri modo, alii initio solum transversim perforatam, alii in colli medio dari scribunt.

Anat. lib. I.
cap. 39.

lib. 5. c. 15.

in epist. &
Hym.

Vesalius, carneam membranam virginibus peculiarem, esse ait: in cæteris namque mulieribus coitu, aut petulanti quopiam attritu divulgata. Prosequitur deinde figuram, situm, substantiam, & rimulam hujus membranulæ explicare, quæ omnia apud eum videre licet: in præsens enim sufficit scire, hunc celebrem anatomicum membranam virginalem admittere, quam cum plerisque aliis hymen, sive eugion appellat. Hymen dicunt aliqui, quasi limen, eugion verò vox est, qua vetustissimus Comicus Nævius utitur inquit, sine eugio puellam invenit, viriatam subindicans. Lucilus eugium & hymen simul conjungit: quo loco Nonius pro media parte inter naturalia muliebria accipit. Catullus Zonam virgineam vocat. Advertere tamen hoc loco oportet, Vesalium non negare membranam istam, immo eam, ut dixi ex professo describere: negat tamen centonem venarum ab Arabibus, ut diximus, adductum: quare immerito à Carrero ponitur inter eos, qui membranam istam negant.

Non dari prædictam membranam opinio est multorum, inter quos primo loco memorare licet Soranum à Fallopio, qui noluit foramen, quod in virginibus adest, esse membraneum, sed potius esse ipsius sinus muliebris angustias factas ex quibusdam rugis collectis, quæ à vasis, ex utero illuc prodeuntis, contrahuntur in stupratis virginibus, atque dum vasa dicta disrumpuntur, dolorem pariunt, & sanguinem, veluti si mactata esset victima, effundit.

Realdus Columbus fatetur, aliquibus, non tamen omnibus virginibus sub nymphis membranam cerni, hymen à veteribus appellatam, quæ, cum adest, raro tamen adest, obstat, quo minus penis in uterum immittatur. Idem sentiunt Marcellus Donatus, Fernelius, Capivaccius, Niccolus Florentinus, Vallesius, Horatius Eugenius, Oribasius, Parræus, & plerique; alii immò verò Andreas Laurenti⁹ putat, si aliquando virginibus hæc tunica adnascatur, esse morbum in conformatione, ac proinde rem præter naturam. Ducuntur aliqui ratione ad negandum hanc membranam, quoniam scilicet Galenus diligens alioquin anatomicus, nullibi

Marcell. Do-
nat. hist.
medic. l. 4.
c. 15. Fern. l.
1. c. 7. Cap. l.
4. c. 2. Nicc.
form. 6. 17. 1.
c. 6. & form.

nullibi ejus mentionem facit: sed ad hoc responderet Vesalius, Galenum 8. 17. 3. c. 300
neque semel uterum dissectuisse. Alii dicunt, naturam nihil facere fru- *Vall. ubi su-*
stra, at hæc tunica, si esset, frustra esset, neque enim apparet, in quem u- *pra Eugeni-*
sum sit facta. Cæterum multa sunt facta ad ornatum, alia ad meliorem *tom. 2. epist.*
aliorum membrorum custodiam, neque est extra rationem, virgines *1. c. 4. Orib.*
hoc habere claustrum, quo melius custodiantur, neque sine magna vi *1. 24. c. 32.*
corrumpaneur. *Par... Lam.*
vent. 1. 7. c.

Non præteribo, tametsi in signis masculæ integritatis vocem dixi- *12.*
mus, non esse signum in ratione aliqua fundatum, nihilominus in fæ-
minis inter signa vera recenseri, non tamen ita, ut per se solum sufficiat,
sed quod aliquantulum ad rem faciat, quippe coitu dilatur aspera arte-
ria: confirmatur exemplo. Fertur, Albertum Magnum ex musæo suo
puellam ex cenopolio vinum pro hero afferentem in itinere vitiatam fu-
isse, quod ille deprehendit, nam puella in reditu cantillans mutatam ha-
bebat vocem ex acuta in gravem. Suspicitur Rodericus à Castro, (qui *Roderic. à*
sæper totam Europam notissimum in suo lib. de morbis mulier. nominat) *Castro.*
potuisse etiam Democritum ex voce comprehendere, comitem Hippo-
cratis fuisse violaram, siquidem eam pridie salutavit, inquit, *salve virgo,*
postridie *salve mulier.* Verum cognitionem hanc sumptam fuisse ex vo-
ce, nemo est qui dicat.

Signum aliud affert Zacchias, quod reperit apud Pierium Valeria-
num, ait enim Pierius in suis *hyeroglyphicis*, apes acriter, ac promptissime
in eos invehi, illosque aculeis petere, qui recenter mæchati fuerunt, sed
in mulieres, quæ Veneri operam dederint, acrius, ac promptius inve-
huntur. Causam refert ad harum bestiarum castitatem, cujus me- *lib. 3. gen.*
minit Aristoteles, & eam Virgilius suis carminibus celebravit. Cæte- *anim. 6. 10.*
rum si hoc verum sit, solum inferviet ad cognoscendum recens stuprum,
non autem antiquum.

Corollarium.

Adducta signa partim falsa sunt, partim non perpetua, sed inter o-
mnia illud, quod sumitur ab intersepto, seu membrana, quamvis
pro se præstantissimorum auctorum habeat testimonia, cum tamen ex
adverso Anatomici fide digni plana fide testentur, se aliquas vidisse, qui-
bus hæc tunica non aderat, non possumus ei acquiescere: quare solum
due extant quæ possunt indubitatam fidem facere; Vnum est inspe-
ctio facta ab obstetricibus, quippe sive tunica sit, sive non sit, quæ rumpi
possit,

possit, siue etiam venæ rumpantur, siue non rumpantur, certissimum tamen est, locum apparere valde dilaceratum, & uteri collum, membranasque ibi existentes, myrtina folia referentes, relaxatas, atque disrumpas. Alterum est effusio sanguinis, nam siue detur duntaxat angusti valde transitus violenta apertio, siue partium diuulsio, & confricatio valde vehemens à pene facta, siue jam dicta partium dilaceratio, & venularum, quæ eò deveniunt, abrasio, siue omnia hæc simul fiant, non potest mulier non effundere sanguinem. Quare præter opinionem multorum, qui tenent, nullum dari indubitatum virginittis signum, magis consentaneum existimo esse, prædicta signa esse vera, & perpetua, atque ex his posse virginittatem sine dubio agnosci.

DISPUTATIO SECUNDA.

Virne an femina maiorem in coitu sentiat delectationem.

Degenit.

9. de animal

6...

Cal. Rhod.

lib. 14. c. 3.

Controversiæ hinc locum præbet Hippocrates, qui ait. *Ceterum multò minus delectatur femina quàm vir in coitu, & vir etiam tempore longiore.* Avicenna verò, quem citat Cælius, extensivè duplicari in femina concubitus voluptatem ait: quia præter seminis motum, & orificii vulvæ in sugendo, nascitur quoque oblectatio vulva ipsa diversimodè mota. Quid autem intelligat quando ait voluptatem extensivè, dubium videtur. Nam si extensio denotet durationem erit Avicenna Hippocrati contrarius, siquidem Hippocrates virum ait delectari tempore longiore: quare existimo extensivè dici quoniam pluribus de causis femina delectatur, nempe vulva in suctione & in confricatione.

var. lect.

lib. 4. c. 16.

Nihilominus Mercurialis corrigit verba contextus Hippocratis, ex codice antiquo manuscripto, ubi legitur mulierem in coitu minus viro delectari, sed diutius ipso perdurare in voluptate, & hanc correctionem præfert alteri lectioni, quippe verissimum putat virum, qui calidior est muliere, velociore motus obtinere, quorum merito ardentius, & citius delectatur.

désideria sua terminat. Mulier verò, ut est frigidior, sic in voluptate finienda frigidiusculè se habet, ac perdurat magis.

Hanc correctionem esse ex mente Hippocratis (potius Polibi, qui illius libri author censetur) non monstrant ipsius verba, nempe, & siquidem appetit viro comisci, prius quàm vir emittit, & de cetero non similiter delectatur: si verò non appetit, simul cum viro delectari desinit, & habet res hoc modo, quemadmodum si quis in ferventem aquam alteram frigidam infundat, illa fervere cessat.

Cæterum antiqui considerantes difficile esse dirimere hanc controversiam, Tiresiam finxerunt, quem utrumque sexum dicunt fuisse expertum, & litem inter Jovem, & Junonem in hunc modum diremisisse, viri ardentius, mulieres pertinacius amant. Sic Arabum opinio intelligenda est, qui majorem mulieri quàm viro voluptatem tribuunt, ut scripsit Mercurialis.

DISPUTATIO TERTIA.

In quo consistat actio quæ perfecta conceptio est.

Itis etiam ut mulieribus infæcunditas accidit, ve- 18. *Laetitia.*
rùm non est nostrum agere de infæcunditate virorum, quippe ea duntaxat quæ muliebri sexui accommodantur, pertractamus. Cum autem de mulierum sterilitate agendum sit, & sterilitas non sit aliud formaliter quàm privatio muneris concipiendi, cum rursus privatio rectè cognoscitur per suum habitum, antequam de sterilitate agamus, oportet de conceptione agere.

De facultate concipiendi parum est quod dici possit: nam ea sub facultate generandi comprehenditur; solumque differentia est, quòd generare pertinet tam ad marem quàm ad fæminam, concipere ad fæminam duntaxat. Generandi autem facultas una est ex naturalibus, quam multi cum nutriendi facultate eandem faciunt, neque profectò in alio differunt, nisi quòd generatio fiat in subjecto nondum constante, nutritio in jam constante. De actione verò concipiendi, in quo scilicet consistat, ambiguitas esse potest.

Non

Valleriol. 1.
 loc. comm. c.
 8. Peram.
 lib. de procr.
 hō. c. 1. Lala-
 mant. lib. de
 offim. part.
 schol. 15.
 1. de sem.
 c. 2.

Nonnulli inter quos referendi sunt Valleriola, Peramarus, Lalamantius tenent conceptionem consistere in seminis cum attractione, tū retentione. Alii sunt qui existimant conceptionem esse commissionē utriusque seminis cum priore parte sanguinis. Priores suam sententiam probant autoritate Galeni, qui conceptionem, quasi comprehensionem à mulieribus, fuisse dictā scriptum reliquit. Vnde præcitatus Valleriola hanc conceptionis definitionem nobis tradit, conceptio nihil aliud est, quàm genitalis seminis in utero mulieris ad fetus generationem cōprehensio. Iuxta quam definitionem & horum authorum opinionem conceptio est quidpiam antecedens generationem.

1. gener. A-
 nim. c. 8.

Posteriores probant suam opinionem autoritate Aristotelis, qui ait generationem id vocari, quod à generatione proveniens causa est, quæ prima obtineat principium generationis, videlicet in his quæ coire natura voluit, semen autem est quod ex ambobus illis originem trahit, quale semen plantarum omnium est, & animalium nonnullorum, in quibus sexus distinctus non est, velut id quod ex mare & femina primum miscetur quasi conceptus promiscuus quidam aut animal, & alibi sic, à maris semine affertur, quod principium ubi femina excrementum receperit, conceptus fit, & alibi conceptum appello primam ex mare & femina misturam. Iuxta hanc posteriorem sententiā conceptio & principium generationis. Cæterum cum prædictarū opinionum utraque nihil aliud requirat in utero quàm attractionem & retentionem, Fernellius ulterius progreditur, asseritq; conceptionem esse propriam, & peculiarem uteri actionem, qua seminis potestas exsuscitatur, & insitum sibi munus obit, & exequitur. Itaque arbitratur edere uterum peculiarem actionem in semen, sine qua non potest munus suum obire. Capiuaccius istam actionem alterationem appellat, aitque conceptionem secundum naturam nihil aliud esse, quàm seminis fecundi alterationem procedentem ab alteratrice uteri, propter speciei conservationem. quasi dicat naturam conservationis speciei sollicitam tribuisse utero alteratricem vim quæ semen prolificum alterat in naturam fetus.

Et lib. 2. c.
 23.
 Lib. 1. c. 20.

Lib. 7. c. 8.

4. De affec.
 uter. c. 5.

Refellitur prima opinio.

De genit.

Non sufficit etymon, ut dicamus attractionem & retentionem comprehensionem esse, comprehensionem verò & conceptionem idem. Ita sentit Fernellius: quippe ait, neque profecto attractio, neque retentio conceptio est, tamen si id ratio nominis videtur indicare: non raro enim avidus uterus semen attraxit, sed biduo aut triduo sinit elabi. Hoc indicat manifestè Hippocrates: si enim signum quo cognoscimus an mulier

Seccio Secunda.

113

lier conceptura sit nec ne, est, si postquam coiverit, semen foras effundat, an intrus retineat, jam constat retentionem esse ante conceptionem: alioquin non diceret Hippocrates si mulier conceptura est, sed si conceperit, imo alibi clarius ait, si laves igitur fuerint uteri, mulier in ventre non concipit: nam genituram suscipiunt quidem uteri, si non aliqua causa obstitit, non autem concipiunt, sed semen foras emittunt.

De sterilib.

Nec solum attractio, sed retentio etiam potest dari sine conceptione, id patet ex eodem, dicente, si verò ubi cum viro coierit, postridie detineat genituram, & neque die exeat &c. & paulò infra, si verò non conceperit, sed secunda aut tertia die exeant, qua à viro immissa sunt: ex quibus colligitur Hippocratem voluisse non nisi post retentionem sequi conceptionem. Idcirco Hippocratis consilio ibidem, jubetur interrogari mulieres quæ non concipiunt, an statim eis exeat genitura, an postera die, an tertia, aut sexta, ut admoneat mulierem, si parati fuerint uter, etsi genituram ad decem aut duodecim dies detinuerit, ne virum adeat. Id etiam probat historia quam narrat in libro de natura pueri à Galeno sæpius repetita, de muliere cantatrice quæ se concepisse credidit, eo quod semen post coitum ei intrus remansisset iussa est ab Hippocrate saltare & postquam septies jam exiliisset, genitura in terram profluxit. Denique nec si semen trahatur, nec si retineatur aliquid amplius. Hoc etiam potest ostendi ex Hippocrate, si velis noscere an conceperit mulier, cum dormitura est, ei aquam mulsam potandam dato, supponit semen jam fuisse retentum & dubitari an conceperit.

De morb. mulier.

5. aph. 41.

Vide Ar. 4.

gen. animal.

e. 7. ubi agit

de mola, &

iam accidit

mulier cui-

dam ut cum

concupiuit-

set. &c.

De natur.

pueri in

princip.

Refellitur secunda opinio.

Neque etiam aliorum opinio quæ tenet conceptum esse permissionem utriusque seminis cum priore parte sanguinis carere repulsa: quippe Hippocrates si genitura, inquit, utriusque permanserit in utero mulieris, primum quidem simul miscetur, utpote muliere non quiescente, coacervaturque ac crassa per calorem evadit, deinde spiritum concipit nempe in calido existens, & postea matre spirante: verba illa, spiritum concipit, conceptionem significant, quæ fit postquam materia à calido crassior evadit, hoc est post permissionem eius à calore factam.

Tertia opinio præfertur

ALia opinio est primam animationem factus esse conceptionem: statim enim cum vivere incipit dicitur conceptus, & actio, qua fit dicitur

P

citur

citur conceptio. Et in opinione Aristotelis, qui primam partem quæ producitur, existimat esse cor, quum cor factum est in ordine ad articulationem sequentem, dicitur conceptus, & animatio conceptio.

Mihi sanè videtur tam juxta primam quàm juxta secundam & tertiam opinionem appellari: cæterum titulo quæstionis in quo quæsi in quo consistat perfecta conceptio, respondet ista tertia opinio: nam cætera conceptionis significata imperfectam, & minus propriam conceptionem significant, ita tertia perfectam. Sic apud autores invenietis conceptionem appellari juxta omnem acceptionem: attamen ex adjunctis intelligetis an loquantur de perfecta & propria, an de imperfecta & impropria.

Itaq; ex sententia, Fernelij prima uteri actio est attractio, qua uterus afficit semen: secunda est seminū permissio; quod autē attractio uteri probatur, quia aut permiscetur à se, aut ab alio, non à se quia non semper emittuntur eodē tempore, nec utrumq; semen in eodem loco ejaculatur: ergo ab alio agente: nullum autem est aliud præter uterum. Tertia actio uteri est retentio in qua manifestum uteri motum sentit mulier. Postrema uteri actio est seminum suscitatio & hanc conceptionem vocant. Cæterum mihi videtur potius post attractionem sequi retentionem, post retentionem permissionem, idque probo ex Hippocrate, qui ait, genituram ubi in utero permanserit, permisceri, cum autem permanentia fiat beneficio retentionis jam supponitur ad permissionem. Aliqui dicunt attractionem non differre à permissione: quippe per attractionem unum semen alteri juxta ponitur, cæterum non sufficit qualiscumque juxta positio verum secundum minimas partes permissio, sic enim permissionem fieri dixit Aristoteles. Ad hæc permissio requirit tempus, si igitur aliquo tempore semen permanet, hoc non fit nisi operante retentrice.

*De natura
pueri.*

*lib. I. de ortu
& interitu
c. 10.*

Damnant aliqui Fernelium quasi voluerit totam generandi actionem utero tribuere, ut videtur ostendi posse ex quarta actione, in qua conceptionem consistere ait, nempe conceptionem consistere in actione, qua uterus suscitatur semen, accusatur etiam quia uteri actionem comparat actioni ventriculi, quippe uterus trahit semen & illud suscitatur non secus, ait ille, atque ventriculus tractum contentumque alimentum conficit, ut enim coctio ventriculi, sic conceptio uteri propria est actio: accusatur inquam, quia ventriculus nullum trahit principium quo conficiat alimentum, uterus verò trahit semen, ergo par ratio non est.

Immeritò tamen Fernelius damnatur. nam quod attinet ad primū, rectè ille dicit esse conceptionem propriam & peculiarem uteri actionē, qua seminis potestas excusatur, & insitum sibi munus re ipsa obit, & exqui-

exequitur : quemadmodum enim terra ferax , & fecunda susceptum semen suo calore fover, deinde excitat & ad parturiendum pellit. Sic uterus fecundus ingenita vi quæ alteri nulli parti est concessa sopitam seminis vim & delitescentem in eo potestatem excitat, & ad agendum stimulat, ut energia fiat, & dicatur, tunc temporis semen opus aggreditur & suscipit, quod nusquam antea agere potuisset, alioquin enim mas solus in seipso generaret.

Ex his constat eius sententiam non esse utero per se soli generandi vim tribuisse, sed semini in quo generatrix vis inest. Quod vero attinet ad similitudinem : similitudo non tenet in omnibus, sed in eo de quo res agitur. Vt n. ventriculus propria virtute, & actione conficit alimentum, sic uterus conceptionem, ad quam nullum aliud agens trahit, licet respectu ulterioris actionis sit diversitas.

Sed quoniam Fernelius uteri actionem in semen necessariam esse probat, deducens ad inconveniens: nempe quia alioquin mas conciperet in se ipso. Per amatus, hoc inconveniens non sequi, nititur monstrare: primò defectu uteri, neq; enim mas habet instrumentum aliud cavum, quo semen excipiat : secundum ob defectum materiæ, nam (ut Galenus ait) omnis facultas, si competens desit materia, ociosa est, & maris semen facultates in se ipso possidet, actionem vero non nisi circa materiam, feminineum scilicet semen, & menstruum sanguinem obit. Quamvis enim semen viri materiam præstet sætui, exiguum tamen, & defectuosum præbet.

Tertio non sola vis aut masculi, aut feminae sufficit ad generationem, sed utraque est necessaria : in plantis, in quibus sexus non sunt separati, utramque vim conjunctam posuit Aristoteles, quoniam utraque erat procreationi necessaria: ea ergo quæ sexus habent separatos, conveniant oportet, ut ex ambobus semen unum proveniat procreandis liberis aptum.

Frustra tamen his rationibus Fernelii opinionem oppugnare conatur. Nam quod attinet ad primam, defectus uteri non est impedimentum sufficiens, nam non deest in masculo cavitas, quæ si non sit valde ampla, solum efficiet ut magnitudo non sit tanta, quanta est in capacitate uteri. Ad defectum materiæ respondetur non deesse masculo sanguinem, ex quo posset simul cum semine fetus efformari, qui post efformationem, sanguinis quantum sit satis, attraheret à rænis sine patris nocumento. Ad tertium quod supponit necessarium utrumque semen ad generationem, responderi potest non esse certum hoc theorema, imò verò non desunt qui existiment oppositum probabilius esse, hec est semen

famineum non esse necessarium : ex fundamento igitur incerto certa propositio elici non potest. Aristoteles autem in plantis fæminæ & maris vim conjunctā posuit, non quòd cognosceret fæminas in generatione semen præstare : nam hoc manifestè rejicit, sed quasi dicat plantas, quoniã conjungi non possunt, non expectare incitamentum unius ab altero, sed illud unamquamque intra se ipsam habere.

Quod si virago, quantumvis calida sit, & semen habeat crassum, non concipit intra se ipsam, non est quia semen perfectum, debet esse ex duobus compositum, sed quoniam muliebri semen, quantumvis coctum & crassum lentumq; non potest eam habere perfectionem, quam habet semen virile, quare virile semen non indiget ad sui perfectionem fæmineo, at fæmineum indiget virili: Sic etiã ova subventanea perfectione carent, quippe ex defectu seminis masculini perficientis, deficit in eis perfectio. Miraculosus Deiparæ Virginis conceptus, non debet in argumentum trahi, siquidem fuit factus (ut ait Poeta valde celebris) *naturâ mirante*.

Maneat ergo ratum Fernelium rectè fuisse argumentatum, nempe si uterus non ageret in officio conceptionis, posset extra uterum mas etiam in se ipso concipere. Cæterum relicta Fernelij ratione, non desunt aliæ magni momenti. Præcipuè quia si utrumque semen Deus poneret in alio loco extra uterum, poneret & sanguinem menstruum, & tunc conceptionem relinqueret suæ naturæ, non adhuc fieret conceptus : signum manifestum aliquid uterum præstare, siquidem ad eius absentiam cessat concipiendi actio. Quod autem non fieret conceptio extra uterum, probari potest exemplo plantarum : quippe si earum semen alicubi extra terram collocetur, non germinabit ex semine planta. At terra subit vicem uteri teste Aristotele, si ergo eius absentia facit ut semen non prolificet, idem eveniet in animalibus ob absentiam uteri. Deinde probatur, quoniam venæ & arteriæ quæ in utero sunt, per quas fætus & alitur, & respirat, & ligatur, non reperiuntur alibi, cum ego natura utero tribuerit omnes commoditates, quas fætus ante quàm in lucem veniat, requirit, consentaneum videtur tribuisse etiam ei aliquam qualitatem, qua semen possit excitare, & educere de potentia ad actum. Confirmatur hoc, quoniam ut ex Galeno constat ea membra quæ autogena sunt, hoc est sui generis, & nulli alteri similia, peculiarem habent vim nulli alteri communem. At uterus membrana quædam carnosa intus aspera substantiam habet, qualem nulla pars obtinet, igitur habet etiam actionem quæ differt ab aliis actionibus.

Siquis autem quærat quæ nam qualitas sit isthæc quæ ab utero producit, reperiet aliquos qui respondent esse calorem vitalem, nam ut constat.

constat ex Aristotele ex ovis pulli generantur, quando foventur calore nativo, nec oportet aliam qualitatem imaginari, quam gallina incubans producat in ovis. Cæterum hæc responsio non tenet: nam secundum eam corrumpitur tota præcedens machina: quippe si vulva non præstat aliud, quam calorem nativum, utique quælibet pars extra uterum calore nativo est prædita, ac proinde poterit producere in semen id quod producit uterus. Consentaneum magis est respondere, utrum habere qualitatem, diversam à calore naturali: nam si semen ponatur iuxta cor, ubi calor naturalis valde abundat, non adhuc ibi semen factum ex se producat. Similitudo autem ab ovis sumpta non concludit, nam ova etiam à calore extraneo foventur, & in pullos evadunt: quod constat ex eo quod in Ægypto (ut refert Scaliger) contingit, ubi ovorum multas centurias in fornicum superiore planitie disponunt, & statis diebus erumpit pullorum turba, quos illi non numero, sed mensura venales habent. Modiolum statuunt sine fundo, quem ut complerunt, tollunt. At non sic de animalium ortu existimare libet; quare nihil prohibet hominum, & reliqua animalium semina in uterum injecta indigere aliqua qualitate ab ipso utero sibi communicata, ut in actum reducantur. Excitat igitur qualitas hæc semen ad operandum, nempe, disponens semen, ut facultatem quam habet reducat in actum.

An semen sit animatum.

PRæcipuum fundamentum quo Peramatus utitur ad excludendam actionem uteri in semen, est quia semen animatum cum sit, per se ipsum potest vegetantis animæ actiones edere, hoc tamen valde controversum est, & contraria opinio præstantissimos auctores pro se habet: interim tamen scire oportet; tamen ex hypothese concedatur semen esse animatum anima vegetativa, qua potest nutriri, & crescere adhuc non concluditur non esse necessarium, ut ad generationis opus sub-

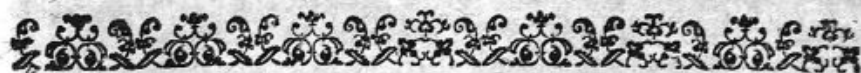
lime ab alio adjuvetur, & extol-
latur.

P

3

DISPV-

DISPUTATIO QVARTA.

19. Lesia.

Quid conferat femina ad fetus generationem.

Etus controversia est adversus Aristotelem suscepta à Galeno, an mulier in operæ generationis præstet suum etiam semen. Hanc nos in nostro de *Meteoris Microcosmi* libro & commentario in librum Hippocrati de alimento protinus in lucem exituro agitavimus, in qua multi etiam alij summa cum gloria versati sunt, quare per summa tantum capita libet rem hanc paucis absolvere.

Quid senserit Aristoteles de famineo semine.

1. de gen. a.
nim. c. 20.
ex professo
probat non
dare semen
famineum:
vid. ibi.
*

2. gen. anim.
c. 19. 2. gen.
anim. c. 4.
5. gen. anim.
c. 3.

Notissimum est in Aristotelis doctrina faminam non conferre semē ad generationem: nam si semen, inquit, esset, menstrua non essent, iccirco autem illud non est, quia hæc sunt. Hoc confirmari potest, quia menstrua sunt sanguis imperfectè coctus, semen autem perfecta coctione fit: quare non potest coctum simul & crudum in eadem actione, & ad idem opus excerni.

Faterur Philosophus à feminis in uterum transmitti humiditatem quandam cum voluptate, idque probat quoniam, ut maribus, sic & feminis accidit noctu per quietem, quod pollutionem appellant. Cæterum hunc humorem nihil ad conceptum conferre affirmat: neque etsi emissuræ aliquando sunt, infecundum.

Probatur etiam hanc humiditatem non habere vim seminis: nam si semen esset omnibus feminis, contingeret illius profusio in coitu. At Viragines & mulieres fusco colore præditæ nihil huius humoris solent emitte.

Alia ratio accipitur, quoniam feminæ coitu non emaciantur, ut mares, at si semen conferrent sine dubio emaciarentur: est enim semen substantia ex optimo sanguine confecta & spiritibus repleta: ex huius autem evacuatione sequitur macies, & decoloratio, quorum neutrum feminis accidit, immo contrarium.

Præte-

Seclio secunda.

119

Præterea multæ sunt quæ absque oblectatione ulla se concepisse testantur indicium manifestum defectus seminalis substantiæ. Imo cum non perpetua sit fæminis in coitu oblectatio, suspicari consonum est, ijs quæ oblectantur, id contingere ex frictione & titillatu, non autem ex seminis ejaculatione: quid ni? nonne pueri, & eunuchi quibus non est semen frictione genitalium delectantur.

Tandem indicium quoddam Aristotelem persuasit, ut crederet præter sanguinem menstruum, nihil aliud fæminam ad generationem conferre, illud autem est, quoniam eadem ætate maribus genitura fieri incipit & secerni, fæminis autem menstrua erumpunt, vox etiam mutatur, & mammae intumescunt, nec non desinente ætate aboletur maribus generandi facultas, fæminis menstruorum confluxum. Atque hæc sunt præcipua, quæ semen fæmineum excludunt: in qua sententia totus fuit Aristoteles, nec est cur Capiuaccius eum in contrariam deducere contendat. Neque etiam rectè Peramatus ex eo quod Aristoteles dixit fæminæ semen materiam tantum præbere: nam seminis nomine sanguinem menstruum intelligit, qui materiam tantum præbet. Huius etiam sententiæ, quam Aristotelem sequutum fuisse, scimus, fuerunt etiam (referente Galeno) Herophilus, & Athenæus, & inter Arabes Avicenna, & Averroes.

1. gen. anim. citato.

4. gener. animal. c. 1.

2. de sem. 1. 1.

Galenus sententia adversus Aristotelem.

IN prædictæ opinionis assertores insurgit Galenus, eosque manifestissimis demonstrationibus adeo convincit, ut ni sponte obstinati esse velint à sua sententia desciscere cogantur. Testes fæmina habet, vasa præparantia, semen, & ejaculatoria velut mares. Atque in animalibus quæ ad Venerem stimulantur, seminalis meatus multo semine plenus reperitur, vacuus contra statim post coitum. Non parva etiam seminis copia in iis interdum conspicitur, quæ jam diu conceperant, & gravida sunt. Nec verò satisfacit Herophilus qui postquam vulvam exactè descripsit, seminarium, inquit, meatum utrinque non admodum apparere, cum tamen satis conspicuus sit, & iterum eundem meatum ad cervicem vesicæ inferi dixit, quod in nullo unquam animalium videre potuit, neque etiam verum est istum meatum ex vulva apertum esse. Exemplo confirmatur mulieris quæ uteralibus morbis vexabatur, & in vulva maris, deinde ex ea foras & copiosissimum, & crassissimum semen effudit, quoniam namque die vidua permanerat, tam multum acque huiusmodi collectum fuisse manifestum est: sed tunc istum meatum, maris, utrumque

Gal. us. sup.

8. 26.

& pedum distensiones quædam invalerant, ut convulsa esse videretur, in quibus excretum est semen, dicebatque se voluptate etiam simili affectam, qualis in coitu contingere solet: scimus autem ex Aristotele coitum epilepsiæ assimilari, unde par erat, ut si hæc mulier verum semen ejiceret, convulsivos motus epilepticis similes pateretur. Itaque semen huius mulieris, quia longo tempore fuerat acervatum, multum, & crassum semen erat, cum tamen in aliis paucum, & subtile reperiatur.

Sed longè magis reprehensione dignum se exhibet Athenæus, qui ait, sicut maribus papillas, ita fæminis seminalia membra fuisse constituta: quæ etiam ratio Averroi placuit, cum tamen à vera ratione valde distet: non enim, ut illi arbitrantur, similitudo ac convenientia in sola prima membrorum formatione servata fuit, sed functio etiam. Quod addiscere poterant ex eo quòd in maribus, præter paucos quosdam, non sunt in mammillis glandulosa corpora, quæ in fæminis maxima conspiciuntur. At in genitalibus membris non ita se res habet, nam fæminis non solum seminalia vasa, sed testes etiam femine turgent.

Sed pro semine etiam adest autoritas Hippocratis, quam Aristoteles non debuerat subterfugere: Legendus igitur toto libello de genitura, ubi passim utriusque seminis mentionem facit, & quonam illorum prævalente masculus an fæmina fiat, nos docet, & tum ibi, tum initio libelli de natura pueri, quem Galenus citat, misceri utrumque semen expressè tenet.

Et ne amplius immoremur in dogmatis manifestissimi probatione, similitudo filiorum ad matres omnino veritatem, quam cum Galeno profitemur, declarat. Nam ipsemet adversarii agnoscunt semini vim inesse, quæ fætum contingat, ac format. Formantis autem officium est (neque hoc quispiam negabit) alterutro ex parentibus similem, vel dissimilem fætum reddere. Cæterum illi dicunt fætui alimentum est sanguis, ex alimento autem advenit fætui ut sit similis matri. Cæterum cum multas afferant altercationes, quæ ex alimento proveniant, nunquam possunt eam afferre quæ speciem immutet: nam perfica arbor in Ægyptum translata formam minimè immutavit, sed bonum tantum alimentum nacta, esui idoneum fructum, cum prius non esset, dicitur protulisse: neque oves unquam mutato pabulo capris, quæ prius eo vescabantur, similes evaserunt, neque capræ ovibus aut asinis aut equis.

In commistionibus diversi generis animalium fieri Athenæus ipse fatetur, ut fætus à matre quiddam peculiare accipiat: non accidentia quædam, ut in colore, in voce: non formæ affectionis, sed quod à matre in his provenit, tale esse ait, ut speciem quoque totam immutet: si enim

enim asinæ semen equa in utero receperit, fœtus non patris tantum, sed ex utrisque mistam speciem præ se feret: si vulpem canis prægnantem reddiderit, quod nascetur non canis, sed mistum ex utroque animal esse: Imò verò ipse Athenæus plus à matre quàm à patre, volens nolens fœtum accipere affirmat: nam in commistione vulpis cum cane, si canis mas fuerit, fœtus vulpis specie præditus erit; si vulpes e contra, in canis formam evadet.

Tandem si formatrix vis est, quæ non solum formam, sed tum effigiem tum membra reliqua format, quomodo in uno signo matrem, in altero patrem, unus & idem fœtus quotidie similitudine admiranda refert? nunquid nallum simum efficit alimentum, oculos verò cæcios, sanguis menstruus? Cera aut creta, ex qua Phidias imaginem fingit, colorem quidem referre potest: caput verò manus & reliqua membra organica referre non potest. Hoc optimè agnovit Hippocrates, & propterea similitudinem filiorum accipit ex eo semine, quod in commistione alterum superaverit. His præcipuè sed etiam aliis jaculis obruitur Aristotelicorum opinio.

Solvuntur argumenta quibus persuadere conantur peripatetici & alii semen fæmineum non dari.

Si semen, inquit Aristoteles, esset, menstrua non essent. Sed cur? nempe quia menstrua fiunt ex cruditate, semen ex perfectione coloris. At non fit sanguis ex cruditate: quippe si ex cruditate fierent menstrua, utique sanguinis formam non haberent, sed pituitæ. Verum quidem est calorem mulierum diminutum non discutere sanguinis portionem, ac propterea redundare in corpore fæmineo ob defectum scilicet discutionis, quæ in maribus multa est, & proinde absumit omne residuum, hinc evenit, ut diximus, quòd viragines, & quæ virilius exercentur, menstruis carent. At calor fæminarum, tamen si non sufficit ad discutiendas reliquias, sufficit tamen ad excoquendam magis exactè portionem illius quæ in vasis seminariis, & testibus seminis formam recipit. Deinde tamen si consideremus sanguinem menstruum ex cruditate esse, quid prohibet exiguam ejus partem melius concoqui in vasis ad id destinatis?

Humiditatem illam, cujus meminit Aristoteles, & quam salivofam medici appellant, fatemur cum eodem non esse semen: hæc autem multis deficit, & quamvis deficiat, nihil damni inde consequitur: quippe

Q

etiam

etiam si ex ea sumi possit materia ad secundinas creandas, hæc aliunde accipi potest: nam & vir humiditatem in vulvam ejicit, & ex materia quæ in semine non est apta ad formationem fatus, sumitur ea quæ allantoïden efficit: quippe generatio quædam quodammodo coctio est, omnis autem coctio sua habet excrementa. Itaque hæc humiditas non ejicitur cum delectatione. Sed poterunt respondere pueros antequam deveniant ad ætatem generandi semen & eunuchos hanc humiditatem cum delectatione ejicere. Respondeo, delectari ex confricatione, non ex humiditatis ejectione: deinde etiam natura puerorum, quæ jam incipit inclinare ad pudenda, & Eunuchorum quæ jam prius ex natura instinctu inclinavit, poterit illuc deducere spiritus quibus debetur delectatio: at mulier nihil istorum habet. Itaque assentimur Aristoteli dicenti hanc humiditatem non esse semen: non tamen assentimur eidem existimanti præter illam non dari alteram substantiam, quæ verum semen est.

de genit.

Fæminæ coitu non emaciantur quoniam non valde multum est quod in semen absument: præterea fæminæ quæ coeunt, magis sunt sanæ ex Hippocratis sententia, quare paucum illud quod coitu deperditur, sanitate cum fænore refarcitur.

de septimo m. partu.

Fæminas sine oblectatione aliquando posse concipere non negamus, hujus rei varias attuli causas in meo de *Meteoris Microcosmi* libro, neque acquiescendum est Fernelio, qui muliercularum dictis fidem habendam esse negat, & propterea non posse sine oblectatione in coitu mulieres concipere constanter tenet. Verum cum Hippocrate mulieribus de patribus fidem derogare non oportuit, dicunt enim omnia, & semper dicunt, & semper proferunt, neque enim aut opere, aut sermone persuasæ sunt, sed ex eo quod cognoverunt in corporibus suis contigisse. Quare potius dicendum est aliquando semen cadere in utero fundum, ubi sensus aliquantulum hebes est, ac propterea non sentiri eam oblectationem, quæ quando uteri ostangit, percipitur. Pueri autem, & Eunuchi frictione delectantur, delectatur etiam frictione mulier, nec delectari desinit, ut inquit Hippocrates, nisi postquam vir semen emisit. Cæterum delectatio quæ fit à confricatione, diversa est ab ea quæ fit in seminis emissionem, ut viri etiam in se ipsis agnoscunt, jam enim dici ex Aristotele in seminis emissionem sentiri epilepsiæ similem convulsionem.

de genit.

Quod autem eadem ætate, & mares semen emittere incipiant, & fæminæ menstrua, non est cur nos moveat ad existimandum menstruam evacuationem respondere semini: nam fæmina & cum viro generat, & sine viro nutrit: quare utroque opus habet, & semine ad generandum.

&

Sectio Secunda.

123

& sanguine ad nutriendum. Negabunt forsan feminam cum viro gignere, sed id satis probatur, tum ex aliis quæ dicta sunt, tum vel maxime ex eo quod femina potest in coitu delectationem illam, quæ sentitur in emissionem seminis accelerare, & tardare maiore aut minore libidine tardiore aut concitatore motu acta. Vnde viri operis generationis periti monent ut mulieres simul secum ad expulsionem serventur & conciteantur. Hinc Ovidius,

Odi concubitus qui non utrinque resolvunt.

Sed ut nihil sine responsione maneat, satisfacere oportet scrupulis, quos nobis Aristotelici ulterius injiciunt.

An mulier possit concipere sine Viro.

PRæcipuum, & quod validissimum esse arbitrantur est, si mulier habet semen, habet etiam menstrua, poterit absque viri consortio in utero concipere. Ad hoc respondendum est naturam, ut mutuis illecebris se se mas, & femina incitarent, ea lege duo semina efformasse ut neutrum eorum sine altero sufficiens sit ad perfectam prolis generationem. Hoc ostendunt ova subventanea, quæ sine maris semine producta imperfectum quiddam sunt, quippe ex se non possunt aliquid generare. Multi etiam pro exemplo afferunt molas, quas sine virili semine gigni posse contendunt; cæterum hæc opinio (ut suo loco referam) non mihi arderet, idcirco ab exemplo supersedebam. Afferam tamen pisces (de quibus Aristoteles) quorum feminae ova emittunt, masculi suo semine ea respargunt, quod facere non deberet, si femineum semen duntaxat sufficeret.

6. de hist.
c. 14.

Sed adhuc urgebunt: nam Hippocrates ait semen femineum aliquando fortius esse, & ab eo semen virile superari: si ergo habet quicquid muliebri habere debet, ut ulterius quicquid à virili expectatur, non est cur tunc temporis sit necessaria duorum seminum permissio. Verba Hippocratis sic habent, *Quandoque fortius est semen à muliere emisum, aliquando vero debilius: similiter etiam quod vir emisit. Et est tum in viro femineum, itemque masculum semen tum itidem in muliere.* Videtur ergo velle aliquando mulieres habere in se simul cum feminea potestate virilem etiam adjunctam. Respondeo tamen ea quæ apud Hippocratem sequuntur, manifeste ostendere in huius magni viri doctrina requiri utrumque semen: ait enim *si ab utriusque semen fortius prodierit, masculus erit partus, si vero debile, femina nascetur. Vtrum autem multitudine, ac copia prævaluerit, juxta illud ipsum partus nascetur: si enim multo plus fuerit debilis seminis quam*

Hipp. de genitura vide
explicationem huius
autoritatis
Hippocratis
apud Mundinum part.
1. c. 15. pag.
71.

Q²

fortio-

fortioris, superatur forte, & debili permistum in feminam transit, si verò plus fuerit fortis seminis quàm debilis, superatur debile in marem transit; & quæ sequuntur, quæ ostendunt ad sexuum quidem discretionem attendi ad quantitatem debilis aut fortis: nihilominus ad generationem semper supponi duo esse semina, nec unum quantumvis forte, sufficere. Imò verò id confirmat, quoniam ait multas mulieres peperisse fæminas, ex propriis viris, quæ ad alios transgressæ masculos pepererunt, ad aliarum mulierum mixturam progressi masculos genuerunt. Nonne hæc ratio convincit in fæmina quidem genituram fæmineam & masculum inesse, cæterum quæ non sufficiat proli gignendæ, sufficiat tamen sexui producendo.

*Ab. 2. com.
srov. 6. 7.*

Vallesius existimat rationem cur fæmina per se solam non possit concipere, esse quoniam si fæmina debilis est, & parum calida, semen habet invalidum, & quod necessarium cocturam assequi non potuit, si verò calidissima, tunc menstruis carebit, quippe sanguis tanquam in viris multo calore diffusus discutietur & evanescit, unde jam diximus viragines menstruis carere. Hanc responsionem sumpsit Vallesius ex Galeno lib. 2. de semine c. 6. Sed revera falsa est, nam viragini non deest tantus sanguis, quantus sufficiat ad generationem: quandoquidem, & copiosissimas sanguinis fluxiones, & sanguinis missiones tolerat, præcipuè cum ex Aristotele mulier, licet menstruis careat, possit gignere, quia tantum sanguinis congregat in utero quantum sufficit ad proli formationem: sufficiet etiam ad nutritionem tempore procedente sanguis quem uterus trahet ad nutrimentum fætus. Quod si deesset sanguis, fierent in viraginibus crebri abortus: deinde falsa est eadem responsio quia non est impossibile dari fæminam, quæ nec sit adeo calida, ut virago, nec adeo frigida, ut menstruis careat. Solutio ad prædicta solum spectat ad duo extrema & omittit medium, quæ arguta valde est, meus concivis ut argutam commendat, sed ut parum veritati consonam rejicit: quippe ut ipse ait, menstruus sanguis fætus materia non est, sed pabulum post septimum diem: quare potius si fæmineum semen, completum haberet actionis principium, conciperet quidem perfecte, sed non aleret. Cæterum manifestè deceptus est, nam ad fætus generationem non solum utrumque semen, sed sanguis etiam menstruus concurrat: unde psalteria sexta die jam ex sanguine, & materia alba permistum quoddam ejecit, imò verò si membra alba duntaxat fiunt ex semine, carnosa ex sanguine, multo melius, & magis manifestè in generatione fætus apparet sanguis, quàm semen. Præterea in Aristotelis doctrina quæ semen fæmineum negat, sanguinem ad generationem admittere oportet, quod si nos cum Galeno semen fæmineum addimus, non propterea sanguinem rejicimus. Illud

Illud tamen non negarim, nempe perperam à Vallesio dictum esse in fœmina nihil deficere, quo minus sine concubitu concipiat: quippe quæ in se ipsa materiam, & efficiens principium habet, & propterea ut prober mulierem sine viro non concipere, confugit ad prædictam rationem. Sciat tamen oportet efficiens quidem principium, & in muliere, & in viro inesse. Efficiens, inquam, in singulis, non tamen in singulis sufficiens, sed naturæ instituto actum esse ut quod in plantis uno semine tribuit, animalibus tribuatur duobus, cujus opinionis fuisse videtur Plato, qui fabula quadam hanc doctrinam involvit, quippe hominem antiquitas quatuor habuisse crura, quatuor brachia, duo capita, & reliqua omnia duplicia, fulminatumque à Jove in duo divisum fuisse, quare cum vir, & fœmina junguntur, unumquodque suum quærit dimidium, & sic duo semina dimidiata, unum integrum efficiunt. Hanc fabulam possumus exponere verbis Hippocratis, dicentis, *ex utriusque permixtum, unum perfectum semen conflare.*

Sed est alia ratio quæ fœminei seminis necessitatem tollit: quippe ^{10. Lectio.} menstruum lacti comparatur, semen virile coagulo, cum igitur fœtus formatio comparatur caseationi, juxta illud, *nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti?* ^{Job. 10.} non est ergo necessarium tertium aliquid, quod generationem fœtus ingrediatur, nempe semen fœmineum. Nos in eadem responsione persistentes dicimus gerere quidem semen vices coaguli, semen, inquam, utrumque completè, incompletè autem unumquodque eorum. Sed occurrit Averroes. Si seorsim non habebant tantam vim, cur simileam habent? Undenam seminibus conjunctis vis advenit nova, quam disjunctum unumquodque eorum non habebat? Interrogabo ego vicissim undenam duo homines vim habeant movendi lapidem, quem singuli movere non poterant? Nonne semen utrumque est ejusdem speciei infimæ? ita sanè, neque enim diversitas specifica potest eis evenire ex parte formæ: quippe maris & fœminæ formæ substantiales ejusdem speciei infimæ sunt, neque ex parte materiæ: quippe utriusque seminis materia est sanguis, qui non differt specificè: potest etiam probari identitas specifica ex Galeno, qui aliquando habet hæc verba: *sive* ^{14. de usup.} *enim fœmina semen, sive sanguis qui in matrices promanat, motus principium quod-* ^{6.7.} *dam conferat, omnino motus principium cum maris semine idem omnino putandum est.*

Itaque supposito quod semina sunt ejusdem speciei, quid prohibet concurrere partialiter? sed dicent Aristotelici ex eo quod semina sunt ejusdem speciei infimæ, potest colligi fœmineum posse abesse, & sufficere masculinum. Nam sic actiones utriusque erunt etiam unius & ejusdem speciei.

speciei ac propterea potest semen viri in sua perfectione adeo crescere, ut non sit necessarius concursus seminis feminei, sicut ex duobus tollentibus lapidem, potest unus adeo viribus augeri, ut sufficiat sine altero. Licet enim quando agentia partialia sunt diversæ speciei, nunquam potest unius vis ita augeri ut suppleat vices alterius, u. g. intellectus, & species intelligibilis concurrunt ad intellectionem, nunquam tamen intellectus ad tantam perfectionem deveniet, ut sine specie possit intelligere. At tamen (ut jam probabimus) semen viri, & semen mulieris sunt ejusdem speciei, quare nihil prohibet posse unum adeo augeri in suo robore, ut alterius suppleat robur.

Quod si respondeamus unum semen non esse sufficiens in quantitate alterius, adhuc possunt dicere posse quantitate unius, aut intensiva qualitate ejusdem suppleri quantitatis alterius defectum, quando scilicet agentia partialia sunt ejusdem rationis. Supponamus enim virum alioquin valde fecundum producere duplum seminis magis quam producunt alii, aut efficaciore vi præditum, nonne tunc poterit sine adjuvamento alterius unum semen agere? possunt namque semina duorum virorum fecunda in unum conjungi: si enim potest interjectis pluribus diebus postquam genitus est conceptus alter de novo fieri, ut patet in superfætationibus, non erit impossibile accidentibus duobus hominibus unum post alium immediate aut uno homine qui vix semen eiecit, statim reiterare effusionem.

Hæc responsio, quæ tamen suum habet autorem, pace ejus sit dictum, videtur fatua. Nam in primis suppleri quantitatis defectum unius viri quantitate seminis alterius, res inaudita est, neque duo individua possunt adeo esse inter se similia, ut semen alterius. Deinde si supponamus unum, & eundem virum bis effundere semen consecutive, primum semen jam fuit ab utero comprehensum, quare secundum respicitur: exemplum autem sumptum à superfætatione inane est: nam aliud est unius fatus formationem fieri duobus seminibus, alterum ex iisdem duobus, in diversis tamen temporibus, formari duos fatus, hoc est, ut formato jam uno fatu, uterus mulieris gravidæ solita aviditate alterum formet. Imò verò miror quod superfætatio non sit admodum frequens, cum constet mulieres gravidas magis quam non gravidas in coitu delectari.

Itaque non potest unum tantum semen aucta quantitate alterius vicem subire: sed neque intentione qualitatis: etenim natura quæ marem & feminam efformavit, qualitatem singulis eorum tribuit certo qualitatis termino circumscriptam: quod probo quia virtus unuscuiusque

que seminis vel habet intensionem determinatam, vel non habet: si enim non habet, poterit augeri in infinitum quod nemo dicet, si habet debet esse tanta quanta secundum ordinem naturæ sit conveniens, sed ordo naturæ est ut mas & femina sint sobolis autores: ergo intensionem suam quodlibet istorum seminum habere debet. Quod autem ex staturo ordine naturæ effectus generationis debeat utrisque, ex eo constare videtur, quia non minus postulat naturæ ordo ut filius referatur ad matrem, quam ad patrem refertur per realem respectum ad patrem, ergo per similem referri debet ad matrem.

Nec valet si dicatur matrem dici ob materiam tantum: nam si ob materiam tantum ita diceretur, sanè mater esset ob potentiam passivam, quippe materiam est pati; & secundum hanc responsionem dicunt aliqui materiam habere, se merè passivè, quod tamen est falsum: nam filius refertur ad matrem potentia activa. Nam relationes hæ inter filium, & matrem funduntur in potentia activa, & passiva mediante actione & passione, sed matris relatio non fundatur mediante passione, ergo mediante actione, hæc autem actio nulla alia est quam generatio, ergo mater activè concurrit. Præterea relatio patris, & matris ad filium sunt ejusdem speciei, sicut mater, & pater in specie infima conveniunt. Cum autem relationes distinguantur per fundamenta, si fundamenta sunt eadem speciei, eadem etiam specie sunt relationes.

Itaque ad prædictam peripateticorum editionem, quod scilicet cum sint duo semina causæ partiales ejusdem speciei, possit unum supplere vicem alterius. Respondere possumus quando duo homines v.g. tollunt lapidem, posse quidem virtutem unius adeo crescere, ut suppleat virtutem alterius. Hoc quidem fatemur, quia impulsus duorum tollentium lapidem in unum coalescit, ac proinde impulsus duorum est veluti unus impulsus magnus: poterit ergo impulsus unius ad eam magnitudinem pervenire, quæ sit velut duorum. At in concursu maris, & femina non ita res habet: conferunt enim virtutem, quæ non coalescit in unum: quippe semen virile temperatur à femineo, femineum perficitur à masculo. Vtrumque reducitur ad unum medium necessarium, & sic obiter respondetur Averroï quærenti, si unumquodque seminum seorsim non habet vim generatricem, unde nam ei advenit hæc vis, cum sint conjuncta? advenit, quia ex conjunctione resultat qualitas, cuius neutrum eorum per se erat capax. quod indicat opus naturæ, quæ circa mare & feminam fabricavit, & hoc ex sacre pagine autoritate probari potest, quippe dicitur, *masculum, & feminam creavit eos, &c.* Ergo ex his quæ diximus patet quomodo sit respondendum iis, qui verum semen activum

2. collig. sc.

10.

Genes. cit.

14. *usup.*
c. 11.

activum mulieri non concedunt. Neque verò existimet aliquis Galenum aliquando istius sectæ hominibus assensum præbuisse, quoniam fæmina cum masculo frigidior sit inconcoctum adeo tenuemque, in glandulosis parastatis hunc humorem habet, ut nihil ad prolis generationem conferat, & quæ sequuntur. non, inquam, Galenus negavit seminis muliebris efficaciam, neque huius seminis ibi est sermo, sed cuiusdam humiditatis de qua nos jam egimus, & Galenus superius de eo dixerat. Potrò qui humor in illis corporibus glandulosis gignitur, in meatum urinariū effunditur, in masculis quidem unā cum semine in matricem delatus; in fæminis autem & foras in muliebri pudendum effusus. Sed quoniam cum oblectamento effundi dixit, ipse se ipsum inferius declarat, nempe oblectamentum non oriri ex effusione huius humiditatis, sed ex semine quod simul effunditur. Verum in coitu quidem repente ac simul unā cum semine delabitur, sensumque iccirco sui facit, reliquo autem tempore omni paulatim, ideoque sensu non deprehenditur. Tandem si quis dixerit non esse activum, quoniam inconcoctum, aquosumque est, sciat oportet esse quidem aquosum, sed non usque adeo, ut possit omnino incapax esse, ut effectivum principium dicatur, sed aliquantulum minus quam masculinum. Constat hoc ex ipso Galeno dicente, *est igitur semina mare imperfectior, una quidem ac prima ratione quia frigidior: siquidem in animalibus calidum est activum magis, frigidum autem calido minus: dixit esse frigidum minus effectivum, non tamen non effectivum penitus.* Cæterum Conimbricenses qui tamen possunt dicere amicus Aristoteles, sed magis amica veritas, quia nempe in hac re Aristotelem deserunt, & Galenum sequuntur, respondent aliter ad argumentum, dicentes causam partialem posse augeri adeo ut per se sola possit effectum aliarum supplere, non in iis causis instrumentalibus, quarum una ex naturæ lege quoad suum cōcursum ab alterius consortio & virtute dependet.

Eodem lib.
c. 6. in prin

Conimb. de
ortu & in-
ter. lib. 1.
c. 4 q. 27.
art. 2. ad
secundum.

Potrò satis videtur demonstratum fæminas habere semen, & in semine effectivum principium generationis: mihi autem præter omnes jam allatas demonstrationes, una instar omnium est, quod ea quæ sunt eadem in specie easdem dicuntur in specie facultates habere: vir, & fæmina conveniunt in specie infima, conveniunt igitur in facultatibus, facultas maris est activa, debet etiam fæminarum activa esse. Restat tamen dicere ex Aristotele marem, & fæminam duo contraria esse, ergo, & facultates utriusque contrarias esse debere: quemadmodum enim albi est proprium disgregare visum, nigri congregare, sic maris est generare active, fæminæ verò passivè. Cui objectioni respondemus album, & nigrum specie differre, ac proinde posse habere proprietates specie differentes.

rentes. mas autem, & fœmina (ut diximus) non differunt specie, quod ab Aristotele accipimus, dicente: *mas, & fœmina, specie idem sunt*: quando autem idem Aristoteles alibi ait: contrarium maris fœmina est, videlicet quia alterum *mas, alterum fœmina est*, non accipit contrarietatem propriè sumptam: hæc enim non reperitur inter individua ejusdem speciei, quippe verè contraria sunt; quæ sub eodem genere maximè differunt. quare opponuntur propria ratione, seu definitione, *est enim mas: animal quod in alio gignit, fœmina quod in seipso*: præterea Aristoteles quærit cur mas, & fœmina non differunt specie, cum sint contraria; responderet quædam contraria differre specie, alia minime. Porro contraria possunt considerari dupliciter, vel respectu generis sub quo continentur, vel respectu subjecti quod denominant; primo modo differunt specie ut album, & nigrum sub colorato; secundo verò minime, quia non semper causant specificam diversitatem in subjecto.

Volunt tamen aliqui, si mulier habet materiam, & principium effectivum posse ex coitu duarum fœminarum inter se, prolem gigni, quod si possibile est, non erit prohibitus coitus fœminæ cum fœmina, quippe prolificus cum sit, præter naturam esse non potest. Nec valet si quis dicat fœminam non habere instrumentum quo in alterius fœminæ uterum semen ejaculetur; nam sufficit vis uteri tractrix, quæ ex ore pudendi potest trahere semen. Vnde Amatus Lusitanus narrat mulierem concepisse quia rem habuit cum alia quæ paulo ante cum marito concubuerat. Cæterum absit ut hunc concubitum, prolificum, & non damnatum esse, dicamus. Solvitur autem hæc ratio quia ut jam superius manet inculcatum, fœmineum semen nunquam potest ad tantam perfectionem ascendere ut virili adæquetur in opere generationis; hoc autem ad naturæ ordinem; quæ suas cuique tribuit proprietates, referendum dicimus. proprietas ergo intrinseca, & profuens ab ipsamet fœminæ natura, est generare in se ipsa, si igitur posset generare in alio coincideret cum definitione masculi, & ordo naturæ confunderetur.

Defenditur Galenus à Scaligeri calumnia.

ADest Julius Cæsar Scaliger, & falcem mittit in segetem alienam (si aliena aliqua seges est ei qui omnia se exactè scire proficitur) quoniam verò Aristotelem, cui assentitur, semen fœmineum non esse semen dixisse, ait, Galenum carpit qui adversatur, & litigat, causas autem nec ponit, nec tollit, neque novit. Mira hominis temeritas; qui forsitan Galeni scripta ne primoribus quidem tetigit labris, neque enim si quæ ille in libris,

R.

præci.

præcipue de semine scripsit legisset, non nisi mentis impos causas huius veritatis Galenum latuisse, negaret, quas nos superius ex eodem retulimus.

Neque solum in hoc peccat, sed etiam quod Aristotelicam sententiam se Aristotelico argumento stabilire proficitur, hac ratione inquit coactus est Aristoteles secludere femineum semen. qua nam ratione? nempe ea quam mox subijciam, & quam ne imaginatione quidem pervolvavit. Imo vero rationis assumptum ut videbitis Aristoteli adversatur. Supponit duo verissima quidem, unum est ex duobus entibus per se fieri non potest, unum ens per se fieri, quod probat quoniam in omni generatione fit corruptio (ut loquuntur) à termino à quo: hypotheseo admitto, nempe ex duobus entibus per se non posse fieri unum, per se dummodo fieri intelligat, hoc est generari, nam in mixtione potest unum compositum fieri ex pluribus entibus per se, plura enim elementa efficiunt unum mixtum, & in eo incorrupta manere, opinio est præclarissimorum authorum. Altera hypothesis ex duabus formis tamen indivisibilibus, nam divisibiles possunt coalescere in unam, ut duæ partes aquæ duas suas formas habent, quæ tamen in unam conveniunt si conjungantur. Itaque Scaliger qui scilicet censorum exhibet sine censura deberet se ostendere, neque theorematibus absolute pronuntiare quæ, secundum quid possunt exceptionem pati:

Sed admittamus duo ista pronuntiata nam revera in subjecta materia vera sunt tamen si universa vera non sint. Quid ergo ex illis colligit? nempe generationem non nisi duabus aut pluribus corruptis substantiis potest una fieri: quid nunc? nonne potest ex una dumtaxat corrupta substantia fieri etiam una? hoc illum debuerat docere Aristoteles qui ait, corruptio unius est generatio alterius, dixit unius non vero duorum, aut plurimum. Addit ille ex putridis mixtis fieri animal. At ego non video fieri animal nisi ex putredine unius. Fiat tamen ex plurium putredine. Quid inde? infert ille hoc modo igitur ex duabus formis tanquam ex partibus non potest una forma fieri, sed illis abolitis, una potest in eam quæ illarum formarum fuerit, materiam introduci. Hoc licet concedatur (ne in singulis immoremur) nihil tamen ad rem facit: nam ex duabus abolitis unam introduci verum est, & Galeni opinioni non adversatur: sint enim duo semina ac proinde duæ formæ, ex his duabus formis abolitis una introducitur, nempe forma geniti: At Scaliger non vult formam geniti esse diversam à seminum formis siquidem inquit, in semine enim est, & materia, & forma futuri canis: neque differt à cane canis semen nisi sicut potestas ab actu: quia semen fit actu canis perficiendo, non autem per putrefactionem

tionem (ut alibi demonstratum est) neque dicitur alio modo corrumpi semen, nisi quia definit esse quomodo erat: scilicet potentia; & fit quomodo non erat, id est actu. Est autem materia eadem cum eodem principio formali, cui nihil aliud additur quam organorum expressio, qua confusa prius erant. Igitur est ens quod erat, sed non quomodo erat. Quia essentia seminis est hac esse quod est ut aliud sit, id est animal, &c.

Hic in primis considero sumptum pro exemplo canem, & canis semen, sed cur ad canem confugit? nempe ut hominem fugiat: cum enim dicat non differre à cane canis semen; non auderet dicere non differre ab homine semen hominis: noluit forsan impietatem detegere quam tamen non valde occultravit; nam si canem proponit pro exemplo, & inde argumentum ducit ad omnia animalia, sicut in semine canis ait esse materiam, & formam canis, ita etiam in semine cuiusvis animalis erit materia, & forma ejus. At si cuiusvis ergo etiam hominis: si etiam hominis ergo forma hominis non aliter ac reliquæ formæ educitur de potentia materiæ. Si ita sentit impius est, si aliter debuerat explicare cur excipitur ab hac propositione homo, si id explicet, & excipiat hominem: sciat oportet Galenum de generatione hominis loqui. Et sic subtilitas tua o Scaliger, aut in impietatem, aut in ruditatem abit.

Perge ulterius cum generatur canis, semen non corrumpi, sed perfici ait; perfici quidem admitto, neque est mirum substantiam genitam esse nobiliorem, quam corruptam. Sed non corrumpi semen, ut generatio fiat, est in primis (ut impietas tua magis detegatur) contra veritatem evangelicam: sunt enim verba Redemptoris nostri, *Nisi granum fructu cadens in terram, mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Et quoniam impietati semper adjungit ignorantiam ab Aristotele, quem recipis, ignarus recedis, nonne apud eum legisti corruptionem unius esse generationem alterius & e contra? imo ex hujus vicissitudinis necessitate probat Philosophus perpetuitatem generationum.

Sed tu dicis semen canis esse canem in potentia, atque ita non corrumpi, sed reduci ad actum accepta organizatione quam non habebat, ac proinde esse id quod prius erat. Sed tu subtilitate tua evanescens, ignoras aliud esse aliquid esse in potentia, aliud continere aliquid in potentia. Sic gelu continet aquam in potentia, aqua igitur quæ est in potentia non corrumpitur, sed reducitur ad actum, hoc tu perfici appellas, sit ita. At gelu quod continebat aquam in potentia dissolvitur ut reducatur aqua ad actum. Accede ad semen: continet semen canis, organizationem canis in potentia, hæc organizatio quæ in potentia est ac proinde imperfecta atque confusa reducitur ad actum, perficitur, & ordinatur.

a quo corrumpatur semen vide Carr. super Gen. pag. 108 column. præ. Ioan. c. 12. n. 24. de ortu & inter lib. 1. tex. 7.

dinatur. Semen tamen quod continebat organice canem in potentia corrumpitur, & corruptione sua præbet locum organis canis ut acta sint, hoc est ut introducatur forma canis, quippe forma est actus corporis organici.

Iterum Aristotelem facis dicentem quod nunquam dixit. Nactum fuisse ais argumentum à plantarum semine à plantarum similitudine in earum semine unum tantum est principium generationis, idque ex nulla coitus participatione. Non ostendes usquam apud Aristotelem ductum argumentum à similitudine seminis plantarum ad excludendum semen fæmineum, tum est istud argumentum, qui poteras illud omittere: cum enim dicas plantas gignere ex nulla coitus participatione, jam ostendis non posse ex iis argumentum duci ad animalia quæ coitus participatione gignunt. Terra utero comparatur, & propterea plantarum mater dicitur, sed cum plantis Aristoteles sexuum distinctionem negaverit, quam tamen animalibus concessit, non est quod in necessitate utriusque sexus similitudo à plantis ad animalia accipiat. Plura adhuc effutiendo pronunciat, quæ quoniam Cardanus contra quem scripta sunt, merito contempsit, merito etiam à nobis in præsentia contemnuntur.

INDEX

INDEX RERUM.

P refatio,	pag. 1
Discriminis inter utrumque sexum causa,	pag. 12
Finalis causa inquiritur,	ibid.
Solvuntur argumenta initio proposita,	pag. 15
Causa efficiens inquiritur,	pag. 18
Quid sentiendum de Aristotelis Doctrina,	ibid.
Quid in Doctrina Galeni sentiendum,	pag. 23
Resolutio questionis,	pag. 25
De muliebri temperamento,	pag. 26
Argumenta qua persuadere videntur mulierem viro calidiorum,	ibid.
Contrariam sententiam veram esse demonstratur,	pag. 27
Frigiditas faminarum colligitur ex debilitate faminei sexus,	pag. 29
Ex loco quo femina procreantur, earum frigiditas colligitur,	pag. 32
Ex materia colligitur num mas sit an femina,	pag. 34
Ex constitutione temporis quo fetus generatur colligi etiam potest faminei sexus frigiditas,	pag. 37
Solvuntur rationes initio in contrarium proposita,	ibid.
De muliebri corporis habitu & constitutione,	pag. 44
An rariores sint mulierum quam virorum carnes,	pag. 45
De mulierum candore, glabritie, lavore,	pag. 48
Utrum sit possibile sexuum permutatio,	pag. 55
Non posse ex Galeni Doctrina colligi mutationem sexus,	pag. 56
Hippocratem suis historiis noluisse mutationem sexuum insinuare,	pag. 58
Examinantur historia quibus aliqui sibi persuadent possibilem esse sexuum mutationem,	pag. 60
An sanguis menstruus sit omnino necessaria materia ad generationem fetus,	pag. 64
An menstrua purgatio sit evacuatio secundum naturam,	pag. 66
Argumenta qua persuadere videntur menstrua purgationem esse prater naturam,	p. 67
Controversia resolutio,	pag. 68
Quanam sit menstruis purgantibus atas dicata,	pag. 69
Cur singulis mensibus evenians,	pag. 70
An per uterum fiat naturaliter menstrua purgatio,	pag. 76
	Sol.

I N D E X.

<i>Solvuntur argumenta initio proposita.</i>	pag. 78
<i>Utrum sanguis menstruus inter venena sit connumerandus.</i>	pag. 82
<i>Pars altera, nempe sanguinem menstruum veneni participem esse ex affectu demonstratur.</i>	pag. 84
<i>Controversiæ resolutio.</i>	pag. 87
<i>Solvuntur rationes pro priorē sententia adductæ.</i>	pag. 90
<i>De menstruorum tum redundantia, tum defectu.</i>	pag. 93
<i>De notis virginittatis.</i>	pag. 97
<i>Signum ex urinis.</i>	pag. 98
<i>Signum ex lacte.</i>	pag. 100
<i>Signum ex colli mensura.</i>	ibid.
<i>Signum ex variis experimentis.</i>	pag. 101
<i>Signum ex sanguinis effusione.</i>	pag. 102
<i>Corollarium.</i>	pag. 103
<i>Virne an femina maiorem in coitu sentiat delectationem.</i>	pag. 110
<i>In quo consistat actio quæ perfecta conceptio est.</i>	pag. 111
<i>Refellitur prima opinio.</i>	pag. 112
<i>Refellitur secunda opinio.</i>	pag. 113
<i>Tertia opinio præfertur.</i>	ibid.
<i>An semen sit animatum.</i>	pag. 117
<i>Quid conferat femina ad fatus generationem.</i>	pag. 118
<i>Galenī sententia adversus Aristotelem.</i>	pag. 119
<i>Solvuntur argumenta quibus persuadere conantur Peripatetici & alii semen femineum non dari.</i>	pag. 101
<i>An mulier possit concipere sine viro.</i>	pag. 123
<i>Defenditur Galenus à Scaligeri calumniâ.</i>	pag. 129

F I N I S.